



LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Maatilojen kannattavuus Suomessa nyt ja tulevaisuudessa

Harjula, Minttu

2016 Laurea





Laurea-ammattikorkeakoulu

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Yhdessä enemmän

Maatilojen kannattavuus Suomessa nyt ja tulevaisuudessa

Minttu Harjula
Liiketalouden koulutusohjelma
(AMK)
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2016

Minttu Harjula

Maatilojen kannattavuus Suomessa nyt ja tulevaisuudessa

Vuosi 2016 Sivumäärä 81

Tämän opinnäytetyön tavoite oli selvittää, kuinka suomalaisilla maatiloilla toiminnan kannattavuus on muuttunut viimeisen viiden vuoden aikana ja mitkä tekijät kannattavuuden muutokseen ovat vaikuttaneet. Lisäksi selvitettiin, kuinka maatiloilla nähdään toiminnan kannattavuus tulevaisuudessa ja mitkä tekijät vaikuttavat näkemykseen. Kyselytutkimuksen avulla kerättiin ajankohtaista tietoa ja näkemyksiä maanviljelijöiltä, joilla on omakohtaisen kokemuksen myötä vahva näkemys maatilojen kannattavuudesta. Poliittiset päättäjät, viranomaiset ja maatalousalan tutkijat voivat hyödyntää opinnäytetyön uutta ja ajankohtaista tietoa muodostaessaan näkemyksiään ja suunnitellessaan toimenpidesuosituksia ja tutkimuksia, jotka koskevat maatalouden harjoittajia ja yleisesti Suomen maataloutta.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa kerrotaan maatilojen menestymiseen vaikuttavista tekijöistä, kirjanpidosta sekä kannattavuuden seurannasta ja tunnusluvusta. Maanviljelijöille lähetetyn kyselyn tulosten perusteella käytännössä maatilojen kannattavuuteen vaikuttavat vahvasti maataloustuet, kasvukauden sää ja maataloustuotteiden maailmanmarkkinahinnat. Myös tulojen ja menojen oikealla suhteella ja maatalouspolitiikalla on merkitystä.

Maatiloille lähetettyyn sähköiseen kyselyyn vastasi 653 vastaajaa. Vastaajat edustivat monipuolisesti hyvin erilaisia maatiloja eri puolilta Suomea. Viimeisen viiden vuoden aikana maatalon kannattavuus oli heikentynyt yli puolella (58 %) vastaajista. Melkein kolmannes vastaajista kertoi kannattavuuden vaihdelleen vuosittain. Vain 5 % vastaajista koki kannattavuuden parantuneen. Merkittävimmiä kannattavuuden muutokseen vaikuttaviksi tekijöiksi mainittiin kustannusten nousu, myyntitulojen lasku ja maatalouspolitiikan muutokset.

Vastaajista 40 % epäili kannattavuuden heikkenevän tulevaisuudessa hieman ja 15,5 % epäili kannattavuuden heikkenevän merkittävästi. Lisäksi 4 % vastaajista näki tulevaisuuden niin heikkona, että toiminta täytyy lopettaa. Paremmassa kannattavuudessa uskoi saavuttavansa vain 20 % vastaajista. Kannattavuutta parantaviksi tekijöiksi mainittiin myyntitulojen nousu, tuotannon tehostaminen, investoinnit, tuotannon kasvu ja maatalon laajentaminen.

Vapaan sanan kommentteissa nousivat vahvasti esiin kustannusten nousu ja myyntitulojen lasku, Venäjän vientirajoitteet sekä poliittisten päättäjien ja viranomaisten luoma kankea byrokratia ja maataloustukien maksatuksen ongelmat. Luken kannattavuuskirjanpitoluosten perusteella maatalouden heikko kannattavuus Suomessa ei ole uusi ilmiö. Tämä opinnäytetyö vahvistaa osaltaan epäilyjä siitä, että maatalouden harjoittajan toimintaympäristö Suomessa on muuttunut yhä vaikeammaksi eivätkä tulevaisuuden näkymätkään juuri herätä odotuksia paremmasta.

Asiasanat: Maatalous, Kannattavuus, Kvantitatiivinen tutkimus

Minttu Harjula

The profitability of the Finnish farms nowadays and in the future

Year	2016	Pages	81
------	------	-------	----

The aim of this Bachelor's thesis was to examine how the profitability of Finnish farms has changed during the last five years and what caused the changes in profitability. In addition, how the farmers saw the profitability of farms in the future was examined and why they think that way. The purpose of the inquiry was to collect new and updated information from farmers, who know the current situation best. Policymakers, authorities and agricultural researchers can utilize the new information of the thesis, when they need background information for new recommended actions or decisions or they plan new studies, which are dealing with farmers and Finnish agriculture.

The theoretical part of the thesis includes information about the factors that help a farmer to succeed, for example, how to follow the profitability ratios. The results of the inquiry reveal that the factors that affect the profitability of farms are agricultural subsidies, the weather of the growing season and the world market prices of agricultural products. Furthermore, the ratio between the income and expenses and the agricultural policy affect the profitability.

There were 653 farmers who answered the inquiry. They represented very different kinds of farms from all over the country. More than half of the respondents said that the profitability of the farm had decreased during the last five years. Almost 30 % of the respondents said that the profitability varied every year. Only 5 % of the respondents said that the profitability had increased. Most of the farmers thought, that the rising expenses, decreased incomes and changes in the agricultural policy had caused the decrease of profitability.

More than a half of the respondents believed that the profitability of the farm will decrease in the future. Only 20 % of the respondents thought that the profitability can increase in the future. They mentioned that the factors like income growth, efficiency growth, investments, production growth and farm expansion can create better profitability.

The issues that were commonly mentioned in the comments of the inquiry were the rise of expenses, the decrease of the incomes, the export restrictions to Russia, the stiff bureaucracy created by policymakers and the problems of paying the subsidies to the farmers. The weak profitability of Finnish farms is not news, but the thesis confirms the previous doubts about the big changes in the operating environment especially in 2015. Nowadays, it is very difficult to manage a farm business and keep it profitable. Furthermore the farmers fear that the future will not be any easier.

Keywords: Agriculture, Profitability, Quantitative method

Sisällys

1	Johdanto.....	6
1.1	Taustaa tutkimukselle.....	6
1.2	Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja rajaus	7
2	Maatilojen menestyminen	8
2.1	Johtaminen.....	9
2.2	Kustannukset ja katetuotto	10
2.3	Hinnoittelu	12
2.4	Yrityksen rahoitus.....	13
3	Kirjanpito ja kannattavuuden seuranta.....	15
3.1	Kannattavuuden tunnusluvut.....	19
4	Kyselytutkimus	24
4.1	Tulokset.....	27
4.2	Maatilan kannattavuuden seuranta	36
4.3	Kannattavuuden muutos ja siihen vaikuttavat tekijät.....	40
4.4	Vapaa sana	43
4.5	Tulokset tilaryhmittäin.....	46
4.5.1	Maidontuottajat	46
4.5.2	Naudanlihantuottajat.....	52
4.5.3	Sianlihantuottajat.....	57
4.5.4	Lammastilat	61
4.5.5	Kasvinviljelytilat.....	61
4.6	Yhteenveto	67
4.6.1	Pohdinta ja jatkotutkimusehdotukset	71
	Lähdeluettelo.....	73
	Kuviot	76
	Taulukot	76
	Liite 1	78

1 Johdanto

Maatalouden heikko kannattavuus Suomessa on ajankohtainen aihe varsinkin nyt, kun vuoden 2015 tilinpäätökset on juuri tehty ja kannattavuutta voi arvioida lukujen perusteella. Tässä opinnäytetyössä kerrotaan, kuinka suomalaisilla maataloilla nähdään toiminnan kannattavuus nyt ja tulevaisuudessa ja mitkä tekijät vaikuttavat näkemyksiin maatalotoiminnan kannattavuudesta. Vuoden 2015 aikana on saanut lukea lukuisia artikkeleja lehdistä siitä, kuinka maatalojen taloudellinen ahdinko syvenee. Venäjän vientirajoitteet estivät ja estävät yhä maidon ja sianlihan viennin Suomesta Venäjälle (Luke 2016c, 5). Kotimarkkinoilla on tämän johdosta ylituotantoa maito- ja sianlihatuotteista. Jotta ylituotanto saadaan myytyä, tuotteiden hintoja on laskettava. Hintojen lasku syö isojen lihanjalostajien ja meijereiden kannattavuutta, mikä taas osaltaan laskee alkutuottajalle maksettavaa hintaa raaka-aineesta. Samaan aikaan kun maatalan tulot vähenevät, kulut jatkavat kasvuaan. Esimerkiksi lannoitemarkkinoilla toimii isoja monikansallisia yrityksiä, jotka hinnoittelevat tuotteensa isoja voittoja tavoitellen. (Penson, Capps, Rosson & Woodward 2006, 41-42.)

1.1 Taustaa tutkimukselle

Euroopan Unionin yhteinen maatalouspolitiikka ja jäsenvaltioiden kansallinen maatalouspolitiikka säätelee ja ohjaa vahvasti maatalouden harjoittamista koko EU:n alueella. Maatalousohjelman 5-vuotinen ohjelmakausi vaihtui vuonna 2015. Monet maatalousohjelmaan liittyvät päätökset olivat vielä loppuun hiomatta vuoden 2015 vaihtuessa. Esimerkiksi maataloustukien maksatuksen aikataulussa oli pidempään epäselvyyksiä, ja tilanne loi epävarmuutta viljelijöiden arkeen. (MTK 2015.) Uusi ohjelmakausi toi tullessaan muutoksia maataloustukien määriin ja kohdentamisiin. Maataloille maksettavia tukisummia pyritään vuosittain vähitellen pienentämään. (Niemi, Liesvaara, Lehtonen, Huan-Niemi, Kettunen, Kässi & Toikkanen 2014, 3.) Maataloutta tuetaan, koska poliittisin päätöksin on haluttu pitää elintarvikkeiden kuluttajahinnat kohtuullisina ja tuottajahinnat matalina. Usein maanviljelijä joutuu myymään tuotteensa hinnalla, joka ei kata edes tuotantokustannuksia, joten maataloustuet ovat useimmille maanviljelijälle merkittävä tulonlähde ja maatalan kannattavuuteen vaikuttava tekijä. (Jalas 2002, 169-176 ja 180-181.)

Maataloustuotteiden markkinoihin ja varsinkin maidontuotannon kannattavuuteen vaikuttaa maitokiintiöiden poistuminen vuonna 2015. Aikaisemmin EU-mailla on ollut tietyt maitokiintiöt, joiden ylittämistä on joutunut maksamaan sanktioita. Suomen maitokiintiö on ollut sen verran korkea, että sen ylityspaineita ei ole ollut eli kiintiöt eivät ole varsinaisesti rajoittaneet tuotantoa. EU:ssa kiintiöillä on haluttu varmistaa, että maidontuotanto on ollut mahdollista jokaisessa jäsenmaassa eikä vain siellä, missä maidontuotanto on kannattavinta. Kiintiöiden poiston myötä maidontuotanto on lisääntynyt erityisesti Manner-Euroopan maissa, joissa

maidontuotanto on kannattavampaa kuin esimerkiksi Suomessa. Halpa tuontimaito tulee siis jatkossa kilpailemaan vahvemmin kotimaista maidontuotantoa vastaan. Tämä tulee laskemaan tuottajahintaa ja vaikuttaa siten maatilojen kannattavuuteen Suomessa. Maidontuottajien kannattavuus heijastuu myös kasvinviljelytiloihin. Jos maidontuottajalla ei ole rahaa ostaa eläimilleen rehuja, rehujen hintoja on laskettava, jotta rehut eivät jäisi varastoon. Pienemmät myyntitulot heikentyneen kysynnän tai laskeneen tuottajahinnan takia vaikuttaisi kasvinviljelijöiden toiminnan kannattavuuteen. (Niskanen & Myyrä 2015, 6-7.)

Ilmastonmuutos ja sen myötä sään ääri-ilmiöt vaikuttavat vahvasti ja ennalta arvaamattomasti maatilojen kannattavuuteen. Sään ääri-ilmiöt ovat lisääntyneet niin Suomessa kuin globaalisti, ja vaikutukset näkyvät maataloustuotteiden maailmanmarkkinoiden kysynnässä ja tarjonnassa sekä sitä kautta maataloustuotteiden tuottajahinnoissa. Myrskytuhojen lisäksi maanviljelyä hankaloittavat erilaiset sääilmiöt. Esimerkiksi kesä 2015 oli Suomessa hyvin märkä ja kylmäkin. Kasvinviljely kärsi paikoin niin pahoin, että sato piti jättää kokonaan korjaamatta (MMM 2016).

Maatalouden kirjanpito on erilainen kuin muiden alojen. Erilainen kirjanpitolapa vaikuttaa todennäköisesti maataloilla talouden seurantaan ja kannattavuuden tunnuslukujen tarkasteluun. Maataloudessa yhtiömuoto on usein vielä perheviljelmä tai maatalousyhtymä, vaikka osakeyhtiöt lisääntyvät tilakoon kasvaessa. Vuonna 2014 Suomen maataloista noin 87 % oli yksityisessä omistuksessa, noin 8 % oli maatalousyhtymiä ja vain alle 2 % osakeyhtiöitä. Yhteensä maataloja oli 52 775 vuonna 2014. (Luke 2016c, 7-8.) Maatalous on monelle vielä elämäntapa, eikä jokaista työtuntia lasketa. Todelliselle työlle laskettu tuntipalkka on usein alle minimipalkan, eikä omalle pääomallekaan saada kunnon korvausta (MTK 2015). Moni maanviljelijä omistaa peltojen lisäksi metsää, jonka tuloilla rahoitetaan heikommin kannattavaa maataloutta. Maatalouden harjoittamiseen vaikuttavat todennäköisesti vahvemmin muut arvot kuin pelkkä taloudellinen kannattavuus, vaikka sekin on tärkeää toiminnan jatkuvuuden takamiseksi (Mäkinen & Ylätaalo 2008, 2.) Maanviljelijöille lähetetyn kyselyn tulokset ja Luonnonvarakeskuksen kannattavuuskirjanpitoluokset osoittavat maatalouden kannattavuuden Suomessa olevan yleisesti hyvin heikko. Maataloudessa nähdään silti vielä jatkuvuutta. Tässä opinnäytetyössä kerrotaan tarkemmin maanviljelijöiden näkemyksiä suomalaisen maatalouden kannattavuudesta.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja rajaus

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, mitkä tekijät suomalaisilla maataloilla nähdään maatalon kannattavuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi sekä miten maataloilla nähdään kannattavuus nyt ja tulevaisuudessa. Maataloille lähetetyn kyselytutkimuksen avulla haluttiin kerätä ajankohtaista tietoa ja näkemyksiä isommalta maanviljelijäjoukolta siitä, kuinka maataloilla koetaan vallitsevat olosuhteet ja minkälaisina nähdään maatalousyrittäjien tulevaisuuden nä-

kymät. Opinnäytetyön myötä haluttiin antaa ääni maanviljelijöille, joilla on omakohtaisen kokemuksen myötä vahva näkemys maatalojen kannattavuudesta. Poliittiset päättäjät, viranomaiset ja maatalousalan tutkijat voivat hyödyntää opinnäytetyön uutta ja ajankohtaista tietoa muodostaessaan näkemyksiään ja suunnitellessaan toimenpidesuosituksia, jotka koskevat maatalouden harjoittajia ja yleisesti Suomen maataloutta.

Opinnäytetyön tavoitteena on myös antaa opinnäytetyöntekijälle paremmat valmiudet seurata ja edistää oman ammattialansa kehittymistä. Tavoitteena on myös laajentaa opinnäytetyöntekijän teoreettista osaamista antaen näin paremmat mahdollisuudet toimia oman alan asiantuntijatehtävissä. Tutkimusongelma liittyi maatalouden kannattavuuteen Suomessa. Viime aikoina on uutisoitu maatalouden kannattavuuden taas heikentyneen. Tässä tutkimuksessa selvitettiin, vastaako maanviljelijöiden oma näkemys uutisoitua tietoa. Opinnäytetyön tutkimuskysymys on: Miten maatilalla nähdään toiminnan kannattavuus nyt ja tulevaisuudessa? Vastaus tutkimuskysymykseen koottiin mautiloille lähetetyn kyselyn ja aiheeseen liittyvän teorian avulla.

Opinnäytetyön kyselytutkimus rajattiin koskemaan suomalaisia maataloja. Kysely lähetettiin Wakka-kirjanpito-ohjelmaa käyttäville maanviljelijöille. Kaikilla maanviljelijöillä ei siis ollut mahdollisuutta vastata kyselyyn. Toisaalta vastanneiden taustatiedot osoittivat, että Wakka-kirjanpito-ohjelman käyttäjät eivät rajoitu mihinkään tiettyyn maatilatyyppiin tai tuotantosuuntaan, vaan he edustivat hyvin kattavasti erilaisia maataloja. Wakka-kirjanpito-ohjelman käyttäjistä ei ollut ennestään taustatietoja, joten opinnäytetyötä ei haluttu rajata koskemaan vain tietyn tyyppisiä maataloja. Toisaalta tämä olisi voitu tehdä myöhemmin vastaajien antamien taustatietojen perusteella. Tässä työssä haluttiin kuitenkin käsitellä erilaisten maatalojen näkemyksiä ja vertailla tuloksia ja etsiä eroja ja yhteneväisyyksiä erilaisten maatalojen välillä. Aihetta rajattiin kyselytutkimuksessa lähinnä vastausvaihtoehtojen muodossa. Opinnäytetyön teoriaosuus rajattiin käsittelemään yrityksen taloudellista kannattavuutta, koska aihetta haluttiin tutkia enemmän liiketalouden näkökulmasta. Maatalouspolitiikka rajattiin taustatiedoksi johdantoon.

2 Maatilojen menestyminen

Maanviljelijät kokevat maatilojen menestystekijöiksi taloudellisen tuloksen, laadukkaan toiminnan, ammatillisen onnistumisen, resurssien onnistuneen hallinnan ja maatilayrittäjyyden elämäntapana. Pelkkä maatilayrityksen kannattavuus ei siis välttämättä tarkoita yrittäjän mielestä menestystä, vaikka taloudellinen kannattavuus on välttämätöntä, jotta menestys voisi olla kestäväällä pohjalla. (Rikkonen, Harmoinen & Teräväinen 2008, 6-7.)

Kannattavuutta mitataan taloudellisilla tunnusluvuilla. Menestyksen mittarit ovat yleensä yrittäjän itsensä määrittelemiä, kuten esimerkiksi elämänlaatu, asiakastyytyvyisyys ja maine. Taloudellisen kannattavuuden rinnalle nostetaan nykyään enenevässä määrin muitakin arvoja kuten ekologisuus ja eettisyys (Pellinen 2006, 291). Jotta yritys voi menestyä kestäväällä tavalla, yrittäjän on huomioitava yrityksensä vaikutus laajemmassa yhteiskunnallisessa kokonaisuudessa. Maatalousyrittäjän menestymiseen ja kannattavuuteen vaikuttavat vahvasti koko elintarvikeketjun taloudellinen, teknologinen, ympäristöllinen ja sosiaalinen tila. (Rikkonen ym. 2008, 8; Penson ym. 2006, 32-33.)

Yleensä maatilayrityksen elinkaareen mahtuu niin kannattavia kuin vähemmän kannattavia jaksoja. Uusi yrittäjä on todennäköisesti joutunut ottamaan lainaa tilan perustamiseen, joten vieras pääoma ja lainanlyhennys syövät kannattavuutta. Vähitellen toiminnan vakiintuessa ja tehostuessa ja lainojen takaisinmaksun myötä kannattavuus paranee. Yritystoiminnan jatkussa eteen voi tulla esimerkiksi suuria kone- tai korjausinvestointeja, jotka vaikuttavat heikentävästi yrityksen kannattavuuteen. Toisaalta investoinnit mahdollistavat toiminnan jatkumisen ja siten yrityksen kannattavuuden paranemisen pitkällä tähtäimellä. (Rikkonen ym. 2008, 9.)

Maatilan kannattavuudesta kertovia tunnuslukuja ovat esimerkiksi:

liikevaihto €/v

menot/liikevaihto %

yrittäjätulo €/v

yrittäjäperheen työmäärä h/v

työtuntiansio €/h

omavaraisuusaste %

oman pääoman tuotto %

maatalouden kannattavuuskerroin (Rikkonen ym. 2008, 12).

käyttökate = liiketoiminnan tulos ennen poistoja ja rahoituseriä (Pellinen ym. 2008, 69.)

Maatalouden harjoittajan tulisi seurata ja analysoida tuotannollisia ja taloudellisia tunnuslukuja samoin kuin muun alan yrityksissä tehdään, jotta maatila voisi menestyä, saavuttaa kannattavuuden ja ylläpitäisi sen. Tavoitteiden asettaminen ja kehittämistarpeiden suunnittelu on myös tärkeää. Yleensä kannattavilla maatiloilla on parempi kilpailukyky. Kilpailukykyä voi arvioida strategian, johtajuuden, osaamisen, asiakkuuksien ja toiminnan prosessien arvioinnin avulla. (Rikkonen ym. 2008, 15.)

2.1 Johtaminen

Johtaminen ja tilan töiden ja muiden tilan asioiden hallinnointi vaikuttavat yrityksen kannattavuuteen usein enemmän kuin itse fyysinen työ. Johtajan tulee hahmottaa oma yritys koko-

naisuutena sen lisäksi, että tietää, kuinka pienet asiat vaikuttavat kokonaisuuteen ja kuinka muu toimintaympäristö ja sidosryhmät vaikuttavat tilan toimintaan. Johtajan on myös osattava ennakoita tulevaa ja suunnitella toimintaa näkemystensä mukaan. Päätöksenteko on johtajan vastuulla. Pienellä maatilalla yrittäjä tekee usein kaikki työt yksin. Paineet tilan laajentamiseen kannattavuuden parantamiseksi ovat kovat. Esimerkiksi maatalouspolitiikka kannustaa tilakoon kasvattamiseen, jotta toiminta tehostuisi. Laajentamisen myötä maatila tarvitsee lisää työntekijöitä, joten yrittäjän on hallittava jatkossa myös työnantajan velvoitteet ja työntekijöiden johtaminen. (Rikkonen ym. 2008, 37-38.)

Muutokset aiheuttavat haasteita johtamiselle. Voi olla, että tilakoon kasvun myötä myös tuotantomenetelmiä täytyy kehittää, laitteita uusia ja oppia uusia toimintamalleja. Nykyajan maatalous edellyttää kalliiden maatalouskoneiden hankintaa. Maatilaan on sidottava aikaisempaa enemmän pääomaa. Usein uuden maatalouskoneen hankinta edellyttää lainarahaa, jolloin tilan omavaraisuusaste laskee. Lainaraha lisää aina osaltaan rahoitusriskiä, esimerkiksi korkojen nousu voi vaikeuttaa ja pidentää lainan takaisin maksua (Rikkonen ym. 2008, 41.) Monialaisuus voi parantaa maatilan kannattavuutta, kun resurssit ovat tehokkaammassa käytössä. Monialaisuudella tarkoitetaan sitä, että maatilalla harjoitetaan maa- ja metsätalouden lisäksi myös muunlaista yritystoimintaa, kuten koneurakointia tai majoituspalvelujen tarjoamista. Toisaalta jos resurssit on ylihajautettu, toiminnan johtaminen ja hallinnointi voi olla liian haastavaa, toiminta tehotonta ja kannattavuus sitä myöten heikko. (Rikkonen ym. 2008, 42-43.) Ajankäytönhallinta eli miten ja mihin työpanoksia käytetään vaikuttaa kannattavuuteen ja menestyksen kokemiseen. (Rikkonen ym. 2008, 53.) Vuonna 2013 lähes kolmannes maatalous- ja puutarhayrityksistä harjoitti maatalouden lisäksi myös muuta yritystoimintaa. Suurin osa näistä tiloista oli kasvinviljelytiloja. Esimerkiksi koneurakointia tarjosi noin 8600 tilaa. (Luke 2016c, 9.)

2.2 Kustannukset ja katetuotto

Yrittäjä voi vaikuttaa yrityksensä kannattavuuteen korottamalla myyntihintaa, lisäämällä myyntiä tai alentamalla muuttuvia ja kiinteitä kustannuksia. Mikään näistä ei ole helppo tehtävä. Myyntihinnan korottaminen saattaa johtaa kysynnän laskuun, myynnin lisääminen voi vaatia markkinointipanoksia ja aiheuttaa lisäkustannuksia ja tuotantokustannusten laskeminen voi olla vaikeaa ilman, että se vaikuttaisi tuotteen laatuun tai vaatisi lisäinvestointeja tehokkaampaan tai taloudellisempaan tuotantotapaan. Kuitenkin erityisesti taloudellisesti haastavampina aikoina tulisi kiinnittää enemmän huomiota tuotantokustannuksiin ja mahdollisuuksiin karsia niitä. (Stenbacka, Mäkinen & Söderström 2009, 72-75.)

Kustannuslaskennassa on oleellista määritellä ensin kustannuslaskennan tavoitteet. Tavoitteiden mukaan valitaan kustannuslaskentamenetelmä ja selvitetään, mitä asioita seurataan ja kuinka tarkasti. Katetuottolaskenta on yksi kustannuslaskentamenetelmistä. Katetuottolas-

kentää varten kustannukset täytyy jakaa muuttuviin ja kiinteisiin kustannuksiin. Muuttuviin kustannuksiin vaikuttaa tuotannon määrä; yleensä mitä enemmän tuottaa, sitä suuremmat ovat muuttuvat kustannukset. Kiinteät kustannukset puolestaan ovat kustannuksia, joihin ei lyhyellä tähtäimellä voida juurikaan vaikuttaa. Esimerkiksi uutta traktoria varten otettu pankkilaina, sen takaisin maksuun on sitouduttu tietyn suunnitelman mukaan riippumatta tuotannon määrästä. Jako muuttuviin ja kiinteisiin kustannuksiin ei ole aina ihan yksinkertainen ja näkökulma voi vaikuttaa tulkintaan. Kun kustannuksia tarkistelee yksittäisen tuotteen kanalta, juuri raaka-ainekustannukset ja tuotteen tekemisen kustannukset pysyvät tuotteesta toiseen kiinteinä ja mitä enemmän tuotteita valmistetaan, sitä pienempi on kiinteiden kustannusten osuus tuotetta kohden. (Pellinen, Enroth & Harmoinen 2008, 15.)

Yrityksen katetuotoissa on tuotekohtaisia eroja. Yrittäjän tulisi tietää, mitä kannattaa tuottaa ja myydä. Parhaan katteen tuote voi olla haastavin myytävä. Halpa tuote, jonka kate on alhainen, voi olla se parhaiten myyvä tuote, joka saa asiakkaat liikkeelle ja kiinnostumaan lisäksi muistakin tuotteista. (Stenbacka ym. 2009, 69.) Katetuotto on myyntitulojen ja muuttuvien kustannusten erotus. Katetuottolaskelman voi tehdä yksittäisille tuotteille, mutta jo tilakohtainen katetuottolaskelma auttaa hahmottamaan toiminnan kannattavuutta. Ensin määritellään katetuottotavoite, joka sisältää kiinteät kustannukset ja voittotavoitteen. Tämän jälkeen seurataan, että katetuottotavoite saavutetaan. Kun tietää eri tuotteiden muuttuvat kustannukset, voi arvioida tarkemmin, minkä tuotteen tuotanto on kannattavaa. (Pellinen ym. 2008, 20)

Valmiin tuotteen katetuottolaskelma ei välttämättä kerro koko totuutta tuotteen kannattavuudesta, jos tuotantoa rajoittaa raaka-aine. Tuotantokapeikkoa kutsutaan myös tuotantoprosessin pullonkaulatekijäksi. Tällöin kannattaa laskea katteet myös rajoittavaa tuotantoyksikköä kohti. Esimerkiksi maatilalla käytettävissä oleva peltopinta-ala rajoittaa tuotantoa. Maanviljelijän tulisi siis tarkkaan vertailla ja laskea, minkä viljelykasvin viljely tuottaa parhaan katteen. Esimerkiksi kotieläintilalla täytyy päättää, viljeleekö kasvia omaan käyttöön karjan rehuksi vai viljeleekö jotain muuta myyntiin ja ostaa osan karjan tarvitsemasta rehua. Peltoviljelyn tuotantokustannusten lisäksi tulee siis myös huomioida esimerkiksi ostorehujen tarve ja hinta verrattuna omilla pelloilla viljeltäviin kasveihin. (Stenbacka ym. 2009, 69-71; Pellinen ym. 2008, 34.) Yksittäisten tuotteiden katetuottojen vertailu ei kuitenkaan yksin riitä perustelemaan, mikä on paras myyntituote. Tuotteen kokonaiskysyntä ja mahdollisuudet tuottaa tuotetta ratkaisevat. Katetuottolaskelmat ovat silti hyvä apu vertailussa, kun tietää tarkemmin taustatietoja tuotteista. (Stenbacka ym. 2009, 72.)

Maatiloilla asiat on totuttu tekemään itse. Maatilojen kasvaessa on herätty huomaamaan, että oma aika ja osaaminen eivät riitä kaikkeen, joten voi olla parempi ulkoistaa joitain työtehtäviä ja keskittyä tilalla itse siihen, minkä parhaiten osaa. Esimerkiksi maidontuotantotilalla

peltoviljely saatetaan ulkoistaa, jotta oma työpanos on käytettävissä navetassa. Kustannuslaskennan avulla voidaan laskea euroissa, kannattaako joku tilan työ euroissa tehdä itse vai ulkoistaa eli ostaa ostopalveluna. Kun rahapuoli on tiedossa, on helpompi pohtia muita järkeviä, kuten sitä, luottaako riittävästi ostopalvelun tarjoajan työnlaatuun. Yhtälailla kustannuslaskentaa voidaan hyödyntää selvitetessä, kuinka pitkälle tuotetta on kannattavinta tilalla itse jalostaa. (Pellinen ym. 2008, 30-32.)

2.3 Hinnoittelu

Hinnoittelu vaikuttaa kannattavuuteen, menestykseen ja yrityksen tai tuotteen imagoon. Kilpailutilanne vaikuttaa merkittävästi hinnoittelumahdollisuuksiin. Kun kyseessä on vakiotuote, esimerkiksi kaura, hinta on pitkälti markkinoiden määräämä ja tuottajan on vain hyväksyttävä hinta. Jos taas tuote on kaurasta jalostettu yksilöllisempi tuote, yrittäjällä on paremmat mahdollisuudet laskea tuotteelle kannattava hinta. Tuotteen elinkaari vaikuttaa osaltaan hinnoitteluun. Tuore tuote täytyy saada nopeasti myytyä. Esimerkiksi salaatin katteessa täytyy olla hävikkivaraa, toisaalta hinta ei voi olla liian korkea, jottei hävikki lisääntyisi tuotteiden pilaantuessa hyllyyn. Toisaalta jos yrittäjällä on mahdollisuus varastoida tuote pienin kustannuksin, tuotetta ei tarvitse myydä heti sadonkorjuun aikaan, jolloin tuotetta on paljon markkinoilla ja hinta on sen takia alhaisempi. Varastosta tuotteen voi myydä talvella parempaan hintaan: esimerkiksi kotimaiset porkkanat loppuvat kaupoista aina keväällä, ja viimeiset erät myydään ehkä korkeammalla hinnalla.

Uutuustuotteen hinta voi olla alkuun korkeampi, jolloin tuotteen ostavat ne, joille uutuus on tärkeää. Jotta suurempi määrä kuluttajia ostaisi tuotteen, hintaa on todennäköisesti laskettava. Tämä on nähtävissä esimerkiksi varhaisperunan myynnissä, mutta vielä selvemmin elektroniikkatuotteiden kohdalla. Varhaisperunan osalta hinta laskee kesän edetessä, kun tuotetta on enemmän tarjolla. Toinen hinnoittelustrategia on myydä uutuustuote halvalla, jotta tuotteen myynti käynnistyy heti alkuun vahvasti. Tällöin kyseessä on usein iso tuotantoerä, jonka tuotantokustannukset on saatu suurtuotannon avulla alennettua. Kun tuotteen tuotantovoilyymi saadaan pidettyä suurena suuren myynnin myötä, hinta saattaa pysyä halpana. Korkea hinta ei takaa tuotteen laatua, mutta kuluttajat mieltävät kalliin tuotteen herkästi halvempaa laadukkaammaksi. Hinta vaikuttaa siten tuotteen imagoon. (Stenbacka ym. 2009, 195.)

Kysynnän hintajousto kertoo hinnan ja kysynnän riippuvuussuhteesta. Hintajousto lasketaan jakamalla kysynnän muutos (%) hinnan muutoksella (%). (Pekkarinen & Sutela 2007, 80-81; Stenbacka ym. 2009, 196.) Hinnoittelussa on huomioitava myös tuotteen tuotantokustannukset. Voittolisähinnoittelu tarkoittaa sitä, että tuotteelle lasketaan ensin omakustannusarvo eli sen muuttuvat ja kiinteät kustannukset yhteensä. Omakustannusarvoon lisätään haluttu voittolisä, jolloin saadaan tuotteelle arvonlisäveroton hinta. Voittolisä määräytyy siis yrittäjän asettaman voittotavoitteen mukaan. Voittotavoite voi olla euromääräinen luku laskentakautta

kohden tai kuten maataloudessa yleensä määritellään tietty korkotavoite toimintaan sidotulle pääomalle. (Stenbacka ym. 2009, 197; Pellinen ym. 2008, 27-28.) Esimerkiksi 20 % korkotavoite pääomalle on 40 000€ kun pääomaa on seuraavasti: Koneet ja kalusto 110 000€, varasto 80 000€ ja rahat ja saamiset 10 000€, yhteensä 200 000€. $200\ 000\text{€} \times 20\ \% = 40\ 000\text{€}$. Voittoli-sähinnoittelu on varma tapa saada kulut katettua. Pitkällä tähtäimellä kyseessä on toimiva tapa, kun markkinatilanne on tasaisen vakaa. Menetelmää voi myös pitää varovaisena ja riskettä karttavana hinnoitteluna, joka huomioi huonosti nopeat muutokset markkinoilla. (Stenbacka ym. 2009. 197-199.)

Toinen hinnoittelutapa on katetuottohinnoittelu, joka perustuu tuotteen muuttuviin kustannuksiin. Tällöin muuttuviin kustannuksiin lisäämällä katetuotto saadaan tuotteen arvonlisäveroton hinta. Katetuottotavoite sisältää kiinteät kustannukset ja halutun voiton. Esimerkiksi kun kiinteät kustannukset on 200 000€ ja haluttu voitto on 40 000€, katetuotto on 240 000€. Kun katetuottoon lisätään muuttuvat kustannukset 300 000€, myynnin tulee olla 540 000€, jotta voittotavoite saavutetaan. Katetuottotavoite voidaan määritellä yhtä työtuntia kohden, kun tietää työtuntien määrän, esimerkiksi 10 000 h. Katetuottotavoite tuntia kohden on sitten 240 000 € jaettuna 10 000 h, jolloin katetuottotavoite työtunnille on 24 €. Molemmat menetelmät johtavat samaan lopputulokseen, vaikkakin katetuottohinnoittelu asettaa selvän hinta-alarajan, joten se kertoo selvemmin, missä määrin hintaa voi laskea tai nostaa. Tuotteen hinnan alarajana voi olla muuttuvat kustannukset, jos toisen tuotteen kate kattaa toiminnan kaikki kiinteät kustannukset. (Stenbacka ym. 2009, 199-202.)

2.4 Yrityksen rahoitus

Yrityksen perustamisvaiheessa yritykseen sidotaan joko yrittäjän omaa pääomaa tai vierasta pääomaa, jotta yritystoiminta voidaan aloittaa ja tarvittavat alkuinvestoinnit saatetaan suorittaa. Yrityksen toimiessa yrityksen tulisi saada rahaa myymistään tuotteista ja palveluista kattaakseen toiminnan kustannuksia. Myyntitulojen lisäksi maatalousyrittäjän suuri tulon lähde Suomessa on maataloustuet. Maataloustuotteiden tuottajahinnat harvoin kattavat kokonaan tuotannosta aiheutuvia kuluja, joten valtion ja Euroopan Unionin on tuettava maataloutta merkittävästi. Maataloustuet ovat välttämättömiä, jotta maatalous säilyisi EU-alueella elinvoimaisena ja ruoka olisi kuluttajille jatkossakin kohtuullisen hintaista. Toisaalta maatalouspolitiikka ohjaa maanviljelijääkin kohti markkinataloutta siten, että maataloustukien reaalisien arvon vähitellen laskiessa, maanviljelijän kannattaa jatkossa pyrkiä tuottamaan tuotteita, joilla on markkinakysyntää ja sitä kautta parempi tuottajahinta. (Niemi ym. 2014, 3.) Nykypäivän maatalousyrittäjä sitoo paljon pääomaa (Turkki 2007, 33 - 34). Erilaiset maatalouskoneet ovat välttämättömiä ja kalliita. Lisäksi kotieläintilalla on oltava kunnon eläinsuoja eli esimerkiksi eristetty navetta, jotta eläimet voivat hyvin ja lihan- ja maidontuotanto on mahdollista myös talvella. Suomen kylmä talvi ja lyhyt kasvukausi lisäävät merkittävästi maata-

louden tuotantokustannuksia verrattuna Keski-Eurooppaan ja suuriin maatalousmaihiin kuten USA, Brasilia ja Australia.

Yrityksen jokapäiväiseen toimintaan sidottua rahaa kutsutaan käyttöpääomaksi. Käyttöpääomasta maksetaan esimerkiksi tuotantoa varten hankittavat raaka-aineet ja muut materiaalit sekä palkat sivukuluineen. Yritystoiminnan jatkuessa investointitarve on jossain vaiheessa todennäköinen. Täytyy ehkä ostaa uusi kone tai korjata vanhaa rakennusta. Jo yritystoimintaa suunniteltaessa olisi hyvä miettiä, mistä rahoitus investointeja varten myöhemmin hankitaan. Yrityksen tuottaman voiton voi tietysti laittaa säästöön, mutta yrityksen säästöjen varaan investointien rahoitusta ei kannata pelkästään laskea. Yrityksen päivittäisestä toiminnasta muodostuvaa tuloa, josta on vähennetty kulut, kutsutaan tulorahoitukseksi. Tulorahoituksella maksetaan muun muassa voitonjako ja vieraan pääoman takaisinmaksu. (Stenbacka ym. 2009, 241.)

Oma pääoma on yrityksen omistajan yritykseen sijoittamaa rahaa. Omaa pääomaa voi kartuttaa jättämällä yrityksen tuottama voitto yrityksen käyttöön. Oman pääoman hintaa määriteltäessä tulisi miettiä vaihtoehtokustannusta eli toista tapaa käyttää raha. Jos rahan sijoittaminen toiseen kohteeseen olisi tuonut paremman tuoton, tämä menetetty tuotto olisi laskettavissa oman pääoman kustannukseksi. (Stenbacka ym. 2009, 242; Pellinen ym. 2008, 13.)

Yrittäjä voi määritellä yrityksen tuottotavoitteeksi tietyn prosentin mukaisen koron omalle pääomalle. Omistajan yritykseen sijoittamaa pääomaa ei välttämättä makseta koskaan takaisin yrittäjälle. Vieraalla pääomalla tarkoitetaan yrityksen ulkopuolelta lainattua rahaa, joka täytyy maksaa takaisin ennalta määritellyn takaisinmaksusuunnitelman mukaan. Luotonantaja määrittelee lainalleen myös koron, joka on yrityksen tuloksesta riippumaton ja pakko maksaa. Jos lainan maksuaika on alle vuosi, puhutaan lyhytaikaisesta vieraasta pääomasta. Pitkäaikaisen vieras pääoman maksuaika on vuodesta useisiin vuosiin. Mitä enemmän omaa pääomaa yrityksellä on suhteessa vieraaseen pääomaan, sitä vakaammalla pohjalla yrityksen talous on ja toiminta todennäköisesti kannattavampaa. Yrityksen omavaraisuusaste lasketaan jakamalla oman pääoman määrä koko pääomalla. Tyydyttävänä omavaraisuusasteena voidaan pitää 35 %, ainakaan 20 prosenttia omavaraisuusaste ei saisi alittaa (Pellinen ym. 2008, 80-81).

Vieras pääoma ei kuitenkaan ole huono asia, vaan se voi mahdollistaa yritystoiminnan paremman tuottavuuden esimerkiksi toimintaa parantavien investointien myötä. Velanotto ja ylläpito ovat kannattavaa, kun velasta aiheutuvat kustannukset ovat pienemmät kuin velan mahdollistama tulojen lisäys. Tietysti on myös tilanteita, jolloin ei ole muita vaihtoehtoja, kun ottaa velkaa, jotta yritystoimintaa voidaan ylipäättänsä jatkaa. Esimerkiksi sianlihantuottajalla saattaa olla miljoonan euron sikalainvestoinnista vielä valtaosa maksamatta, kun sianlihasta onkin yllättäen ylitarjontaa ja tuottajahinta laskee. Näin kävi vuonna 2014, kun EU:n päättäjät sopivat yhteisistä elintarvikevientirajoituksista Venäjälle ja Venäjä kielsi kokonaan sianlihan-

tuonnin. Suomesta on viety aikaisemmin merkittäviä määriä sianlihaa Venäjälle. Yllättäen kaikki sianliha täytyikin kuluttaa kotimaassa tai etsiä uusia vientikohteita, joten markkinatilanne muuttui merkittävästi. Eläinten teurastus ja lihatuotteiden jatkojalostus ja elintarvikekauppa ovat Suomessa keskittyneet parille isolle yritykselle, jolloin lihantuottajahinta on teurastamoiden ja kaupan määrittelemä. Kun tuottajahinta merkittävästi yllättäen pienenee, sianlihan tuottajan käyttöpääoma jää hyvin pieneksi jos sitä onkaan. Jotta toimintaa voidaan pyörittää yli pahimman taantuman, vierasta pääomaa tarvitaan. Tällöin myös luottotajan etu on auttaa sianlihan tuottajaa jatkamaan toimintaa pitkällä tähtäimellä, jotta sikalainvestointi tulisi maksettua takaisin. Nykyaikaista sikalaa on melko vaikea muuttaa mihinkään muuhun toimintaan sopivaksi niin, että investointia saisi koskaan maksettua takaisin. Maataloudessa hintavaihtelut saattavat olla melko suuria ja melko nopeita, kun maataloustuotteiden kysyntään ja tarjontaan vaikuttavat merkittävästi arvaamattomat sääilmiöt. (Niemi ym. 2014, 3.) Voi siis olla, että sianlihan tuottajien ahdinko jää lyhytaikaiseksi, toisaalta kun maataloustuotteiden kysyntään ja tarjontaan vaikuttavat merkittävästi myös poliittiset päätökset, tulevaisuutta on vaikea ennakoita. (Stenbacka ym. 2009, 246-247.)

3 Kirjanpito ja kannattavuuden seuranta

Kirjanpito muodostaa yrityksen taloushallinnon rungon. Maatalousharjoittajien ja maataloutta harjoittavien verotusyhtymien velvollisuudet kirjanpitolaissa poikkeavat muista yrittäjistä. Maataloutta harjoittavien ei tarvitse tehdä kirjanpitolaista muilta yrittäjiltä edellyttämää kirjanpitoa, mutta veroilmoitusta varten täytyy tehdä veromuistiinpanot ja lähettää verottajalle vuosittain veroilmoitus. Käytännössä muistiinpanot kannattaa tehdä niin, että muistiinpanoja voi hyödyntää maatalouden seurannassa ja suunnittelussa. (Pellinen ym. 2008, 54-55.)

Maataloudenharjoittajan verovuosi on aina kalenterivuosi, ja veroilmoitus edellisestä vuodesta tulee palauttaa maaliskuun alkuun mennessä. Veroilmoitukseen kirjattavat tulot ja menot käsitellään kassaperiaatteen eli maksuhetken mukaan. Tämä tarkoittaa sitä, että tulot kuuluvat sille vuodelle, jona yrittäjä saa rahat käyttöönsä, ja menot kuuluvat sille vuodelle, jona rahat on maksettu. (Vero 2016.) Verotusta varten maatalouden harjoittajan ei tarvitse laskea tasetta ja tuloslaskelmaa. Verottajaa kiinnostaa vain laskelma maatalouden varoista. Laskelman muoto on laissa määritelty (1142/2005) ja siinä huomioidaan kaikki maatalouteen kuuluvat varat, kuten maatalousmaa, koneet, laitteet, rakennukset ja mahdolliset osakkeet. Maatalouden veroilmoituksessa ilmoitetut arvot eivät yleensä vastaa täysin omaisuuden käypää arvoa, joten veroilmoituksen arvoja ei kannata suoraan käyttää kannattavuuslaskennassa. Esimerkiksi pellon verotusarvon verottaja arvioi käypää arvoa pienemmäksi eikä kotieläimille verottaja laske arvoa ollenkaan. Maatalouden taseen ja tuloslaskelman teko on kuitenkin suo-

siteltavaa, jotta niiden pohjalta voi laskea muita kannattavuuden tunnuslukuja. (Pellinen ym. 2008, 55.)

Taulukossa 1 on Pellisen ym. (2008, 54-55.) suositus maatalouden taseeksi maatalouden harjoittajille. Suositus perustuu soveltavin osin maatalouden verokirjanpitoon, kirjanpitoasetukseen (1339/1997) ja Yritystutkimusneuvottelukunnan Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysikirjaan. Suosituksen mukaan laskettuja tasetta, tuloslaskelmaa ja tunnuslukuja, voi vertailla muiden yritysten vastaaviin lukuihin. (Pellinen ym. 2008, 54-55.) Taulukossa 2 on edellä mainitun taseen rinnalle suositus maatilayrityksen maatalouden oikaistuksi tuloslaskelmaksi. Molemmissa taulukoissa viiden vuoden vertailuluvut ovat Luonnonvarakeskuksen kannattavuuskirjanpitotuloksista (Luke Taloustohtori 2016d; Luke Taloustohtori 2016e). Luvut ovat keskiarvo noin 830-900 tilan otoksesta (tilamäärä vaihtelee hieman vuosittain) ja luvut edustavat noin 40 000 maatilaa. Taseesta on havaittavissa, että maatalouteen on sidottu paljon pääomaa. Sekä oman että vieraan pääoman määrä on vuosittain kasvanut. Tuloslaskelmasta on huomattavissa, että liikevaihto on alle puolet sidotusta pääomasta. Kokonaistuotoissa on tapahtunut pientä nousua, mutta samalla kulut ovat myös nousseet. Käyttökate on hieman parempi vuonna 2014 kuin vuonna 2013, jolloin käyttökate oli tarkkailujakson alhaisin. Toisaalta yrittäjäperheen palkkavaatimus oli laskenut vuodesta 2013 ollen tarkkailujakson toiseksi alhaisin. Kun käyttökatteesta vähennetään poistot, liiketulos on mennyt aina vahvasti miinukselle, mutta aikaisemmin ei yhtä paljon kuin vuonna 2014. Oman pääoman korkovaatimus laskee yrittäjänvoiton yli 27 000 euroa tappiolliseksi vuonna 2014, joka oli kuitenkin parempi vuosi kuin mitä vuodesta 2015 odotetaan.

VASTAAVAA	2014	2013	2012	2011	2010
PYSYVÄT VASTAAVAT					
Aineettomat hyödykkeet					
Maitokiintiö					
Muut aineettomat hyödykkeet	8380	8490	8440	7760	7950
Aineelliset hyödykkeet					
Maa-alueet					
Rakennukset					
Koneet					
Salaojitukset					
Pitkäaikaiset kasvustot					
Muut aineelliset hyödykkeet					
Aineelliset hyödykkeet yhteensä	374900	349600	330400	307400	290600
Sijoitukset ja pitkäaikaiset saamiset					
Osakkeet ja osuudet					
Muut sijoitukset ja pitkäaikaiset saamiset					
Sijoitukset ja pitkäaikaiset saamiset yhteensä	13200	12800	12400	11200	11100
VAIHTUVAT VASTAAVAT					
Vaihto-omaisuus					
Aineet ja tarvikkeet					
Keskeneräiset tuotteet					
Valmiit tuotteet					
Kotieläimet					
Muu vaihto-omaisuus					
Maksetut ennakkomaksut					
Vaihto-omaisuus yhteensä	51300	51900	52000	47700	43700
Lyhytaikaiset saamiset					
Myynti- ja tukisaamiset	17100	17700	14500	13100	13000
Lainasaamiset					
Arvonlisäverosaamiset					
Muut saamiset					
Lyhytaikaiset saamiset yhteensä					
Rahoitusarvopaperit					
Rahoitusarvopaperit					
Rahat ja pankkisaamiset					
Rahat ja pankkisaamiset	4150	4030	4410	4800	4300
VASTAAVAA YHTEENSÄ	469000	444500	422200	392000	370600
VASTATTAVAA					
OMA PÄÄOMA					
Oma pääoma	344400	329800	318400	293300	273300
VIERAS PÄÄOMA					
Pitkäaikainen vieraspääoma					
Pitkäaikaiset valtion ja korkotukilainat					
Muut pitkäaikaiset velat					
Pitkäaikainen vieras pääoma yhteensä					
Lyhyt aikainen vieras pääoma					
Valtion ja korkotukilainojen lyhyt aikainen osuus					
Muut korolliset lyhyt aikaiset velat					
Saadut ennakot					
Ostovelat					
Arvonlisäverovelat					
Muut lyhytaikaiset velat					
Lyhytaikainen vieras pääoma yhteensä					
Vieras pääoma yhteensä	124600	114700	103700	98600	97200
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	469000	444500	422200	392000	370600
Taustatietona					
Viljelyala	60,1	58,2	56,6	53,3	53,5
Eläinyksiköitä	26,8	27,2	25,4	24,9	25,3

Taulukko 1: Suositus maatalouden taseeksi (Pellinen ym. 2008, 54-55 ja Luke Taloustohtori 2016d.)

TULOSLASKELMA	2014	2013	2012	2011	2010
Kotieläintuotot					
Kasvinviljelytuotot					
Muut myyntituotot	91600	90500	80500	73400	68800
Tuet	51800	50600	50100	46500	47400
LIIKEVAIHTO	143400	141100	130600	119900	116200
Tuotevarastojen ja eläinpääoman muutos					
Myynti- ja tukisaamisten (MVL) muutos					
Saatujen ennakoiden (MVL) muutos					
Sisäiset siirrot					
Muut tuotot	16800	16000	20000	16500	14600
KOKONAISTUOTOT	160200	157100	150600	136400	130800
Aine- ja tarvikeostot (muuttuvat kulut)	-72400	-70300	-63200	-56400	-52300
Aine- ja tarvikevaraston sekä maksettujen ennakkomaksujen (MVL) muutos					
Ostovelkojen (MVL) muutos					
Ulkopuoliset palvelut					
Henkilöstökulut					
Yrittäjäperheen palkkavaatimus	-29100	-29500	-29400	-28400	-29800
Vuokrakulut					
Vakuutuskulut					
Kunnossapitokulut					
Muut maatalouden kulut (tilakäyttö, kiinteät kulut)	-42700	-41800	-39600	-34400	-31750
KÄYTTÖKATE	16000	15500	18400	17200	16950
Rakennuspoistot					
Konepoistot					
Muut poistot	-25100	-24200	-23000	-22200	-21800
LIIKETULOS	-9100	-8700	-4600	-5000	-4850
Korko- ja rahoitustuotot					
Korkokulut ja muut rahoituskulut	-2790	-2590	-2660	-2480	-2340
NETTOTULOS	-11890	-11290	-7260	-7480	-7190
Oman pääoman korkovaatimus	-16000	-15300	-17600	-15000	-16600
YRITTÄJÄNVOITTO	-27890	-26590	-24860	-22480	-23790
Taustatietona					
Viljelyala	60,1	58,2	56,6	53,3	53,5
Eläinyksiköitä	26,8	27,2	25,4	24,9	25,3

Taulukko 2: Suositus maatalouden oikaistuksi tuloslaskelmaksi (Pellinen ym. 2008, 60 ja Luke Taloustohtori 2016e.)

Pellinen ym. (Pellinen ym. 2008, 57) toteavat tunnuslukujen laskennan peruseriaatteen, että omaisuuserien arvot eivät saa ylittää niiden mahdollisia myyntiarvoja. Jos omaisuuden arvot on arvioitu todellisuutta korkeammiksi, omavaraisuusaste näyttää todellista paremmalta, mutta kannattavuuden tunnusluvut näyttävät heikommilta liian suuren oman pääoman korkovaatimuksen takia. Ongelma on päinvastainen jos omaisuuden arvo on arvioitu alakanttiin. Maatalouden tuloslaskelmaan lisätään seuraavat oikaisuerät: myynti- ja tukisäämisten muutos sekä ennakkomaksujen ja ostovelkojen muutos. Tuloslaskelma kootaan pääosin kirjanpitoaineistosta, mutta taseen perusteella määritellään varastomuutos, poistot ja oman pääoman korkovaatimus.

3.1 Kannattavuuden tunnusluvut

Maatalouden harjoittaja ei voi maksaa itselleen verotuksessa huomioitavaa palkkaa. Yrittäjä saa työlleen korvauksena sen, mitä jää viivan alle eli yrityksen tuottaman voiton. Yrittäjäperheen palkkavaatimus on yksi merkittävä maatalouden talouden tunnusluku, joka kertoo toiminnan kannattavuudesta. Jääkö toiminnan tulos positiiviseksi vielä, kun siitä vähennetään palkkavaatimus? (Pellinen ym. 2008, 67)

Osa yleisimmin käytettävistä tunnusluvuista on euromääräisiä, kuten esimerkiksi nettotulos ja yrittäjätulo. Osa tunnusluvuista taas kertoo suhteen sille, kuinka paljon toimintaan sijoitettua pääomaa vastaan on tuotettu euroja. Tunnuslukuja on useita, eikä kaikkia tarvitse seurata, vaan yrittäjän kannattaa valita oman talouden seurannan tueksi parhaaksi katsomansa tunnusluvut. Tiukasti vain yhtä tunnuslukua, esimerkiksi kannattavuuskerrointa, ei myöskään kannata pelkästään seurata, koska tunnusluku ei välttämättä kerro koko totuutta. Esimerkiksi maitotilan isot investoinnit ja toimintaan sidottu vieras pääoma saattavat heikentää kannattavuuskerrointa, vaikka yrittäjäperhe saisi tavoitteleman yrittäjätulon. Toisaalta pienen viljatilän kannattavuuskerroin voi näyttää hyvältä, mutta yrittäjätulo jää niin pieneksi, että yrittäjän täytyy hankkia lisätuloja tilan ulkopuolelta. Pellinen ym. (2008) toteavat, että entien maataloilla käytetyt tunnusluvut talouden seurantaan ovat kannattavuuskerroin, yrittäjätulo, työtuntiansio, oman pääoman tuotto-% ja kokonaispääoman tuotto-%. (Pellinen ym. 2008, 68.) Seuraavassa on kerrottu käytetyimmistä tunnusluvuista lyhyesti ja taulukkoihin on koottu esimerkiksi muutamien eri tuotantosuuntien keskiarvolukuja viimeiseltä viideltä vuodelta Luonnonvarakeskuksen kannattavuuskirjanpilotuloksista.

Käyttökate ja käyttökateprosentti

Käyttökate ja sen tarve voi vaihdella huomattavasti eri tilojen välillä riippuen tuotantosuunnasta ja omaisuuden määrästä. Liikevaihtoon nähden maatalous sitoo usein paljon pääomaa, jolloin käyttökateen tulisi olla iso, jotta poistot ja muut rahoituserät saadaan käyttökateella maksettua. Toisaalta on maatalouden harjoittajia, jotka viljelevät vuokrateltoja vuokratuilla koneilla, jolloin pienemmälläkin käyttökateella tulos voi olla hyvä. (Pellinen ym. 2008, 69.)

Taulukosta 3 on nähtävissä, että kasvinviljelytiloilla käyttökate euroissa on huomattavasti kotieläintiloja alhaisempi, mutta käyttökateprosentti vaihtelee samoissa lukemissa kuin muisakin tilaryhmissä. Käyttökate-% kertoo käyttökäteen suuruuden suhteessa liiketoiminnan tuottoihin.

Käyttökate ja käyttökate-%										
Tilaryhmä	2014e	2014e	2013	2013	2012	2012	2011	2011	2010	2010
	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%
Lypsykarjatilat	29200	11,3	21300	8,5	29000	11,7	23400	11,1	21500	11,2
Muut nautakarjatilat	22100	10,4	25200	11,3	21500	10,3	18400	10,2	21900	12,8
Lihaskalat	32900	7,6	33200	7,2	48600	12,2	34200	9,6	42200	12,6
Viljatilat	4820	7,5	8180	12,0	13900	20,0	12400	19,2	12500	20,5

Taulukko 3: Käyttökate ja käyttökate-% (Luke Taloustohtori 2016e.)

Liiketulos ja liiketulosprosentti

Liiketulos lasketaan vähentämällä käyttökäteen poistot. Liiketulos on oikaistun tuloslaskelman välitulos. Oikaisu tuloslaskelmassa tarkoittaa sitä, että laskelmassa on huomioitu yrittäjäperheen palkkavaatimus (eli bruttopalkka, joka sisältää veron). Liiketuloksesta on vielä maksettava mahdolliset pääomien korot, loppu on maatalousyrittäjien voittoa. Liiketulos-% lasketaan jakamalla liiketulos liiketoiminnan tuotoilla ja kertomalla summa sadalla. Yli 10 prosentin tulos on hyvä ja alle 5 prosentin tulos on huono. Jos maatalaan on sidottu paljon vierasta pääomaa, liiketuloksen on oltava hyvä, jotta vieraanpääoman korkojen lisäksi jää rahaa maksaa korkoja omalle pääomallekin. (Pellinen ym. 200, 70.) Taulukosta 4 nähdään, että maatalouden liiketulos on ollut viime vuosina todella huono kaikissa esitettyissä tilaryhmissä. Kun liiketuloksessa on huomioitu yrittäjäperheen palkkavaatimus ja oman pääoman korko, tulos on painunut tappiolliseksi. Tämä kertoo siis siitä, että todellisuudessa palkkavaatimusta ja oman pääoman korkoa ei ole vaatimusten mukaisesti saavutettu. Vuosittaiset vaihtelut varsinkin sianlihantuottajien keskuudessa ovat suuria.

Liiketulos ja liiketulos-%										
Tilaryhmä	2014e	2014e	2013	2013	2012	2012	2011	2011	2010	2010
	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%
Lypsykarjatilat	-8650	-3,3	-15200	-6,1	-6410	-2,6	-9370	-4,5	-9860	-5,1
Muut nautakarjatilat	-8630	-4,1	-5700	-2,6	-8570	-4,1	-9250	-5,1	-5740	-3,3
Lihaskalat	-18500	-4,3	-20400	-4,4	4510	1,1	-9520	-2,7	-160	0,0
Viljatilat	-10000	-15,6	-7090	-10,4	-420	-0,6	-1690	-2,6	-1070	-1,8

Taulukko 4: Liiketulos ja liiketulos-% (Luke Taloustohtori 2016e.)

Nettotulos ja nettotulosprosentti

Nettotulos kertoo, mitä jää oman pääoman koroksi, kun vieraan pääoman korot on maksettu liiketuloksesta. Oman pääoman korkovaatimuksen ylittävä summa on yrittäjänvoittoa. On kuitenkin huomioitava, että laskelma ei huomioi nettotuloksesta maksettavia veroja. Viiden vuoden nettotulosvertailu tilaryhmittäin on nähtävissä taulukosta 5. Nettotulos lasketaan seuraavasti:

Nettotulos = liiketulos + saadut korko ja rahoitustuotot - korko- ja rahoituskulut.

Nettotulos -% = $100 \times (\text{nettotulos} / \text{liiketoiminnan tuotot yhteensä})$. (Pellinen ym. 2008, 71.)

Laskeakseen yrittäjänvoiton täytyy ensin määrittellä oman pääoman korkovaatimus, joka lasketaan seuraavasti:

Oman pääoman korkovaatimus = korkovaatimus-% x oman pääoman keskimääräinen määrä tilikaudella.

Maataloudessa on melko yleistä, että yrittäjänvoitto jää miinukselle, jolloin kaikkia kuluja ei saada katettua. Yleensä tällöin yrittäjä on voinut nostaa palkkavaatimustaan vähemmän palkkaa ja omalle pääomalleen pienemmän koron, jos korkoa ollenkaan. (Pellinen ym. 2008, 72.)

Nettotulos ja nettotulos-%										
Tilaryhmä	2014e	2014e	2013	2013	2012	2012	2011	2011	2010	2010
	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%
Lypsykarjatilat	-12100	-4,7	-18700	-7,5	-10100	-4,1	-12700	-6,1	-9860	-5,1
Muut nautakarjatilat	-12800	-6,0	-10100	-4,5	-13600	-6,5	-13100	-7,3	-9450	-5,5
Lihaskalat	-22900	-5,3	-25600	-5,5	-1110	-0,3	-14600	-4,1	-4960	-1,5
Viljatilat	-11200	-17,4	-8420	-12,3	-1730	-2,5	-3070	-4,7	-2530	-4,1

Taulukko 5: Nettotulos ja nettotulos-% (Luke Taloustohtori 2016e.)

Kokonaispääoman tuotto-%

Kokonaispääoman tuotto-% = $100 \times ((\text{nettotulos} + \text{korko- ja rahoituskulut}) / (\text{kokonaispääoman keskimääräinen määrä tarkasteluvuonna}))$.

Kokonaispääoman tuotto kertoo rahamäärän, joka on käytettävissä korkojen ja muiden rahoituskulujen maksuun, kun kaikki muut yritystoiminnan kulut on maksettu. Tuotto-% on hyvä, jos se on yli 10 % ja heikko, jos se on alle 5 %. Kuten aikaisemmin on jo mainittu, maatalous sitoo paljon pääomaa tuottoihin nähden. Tämän johdosta onkin melko tyypillistä, että kokonaispääoman tuotto-% jää pieneksi. (Pellinen ym. 2008, 73.) Taulukosta 6 nähdään, että maatalouden kokonaispääoman tuotto-% on ollut todella heikko tuotanto-suunnasta riippumatta viimeisen 5 vuoden ajan.

Kokonaispääoman tuotto-%					
Tilaryhmä	2014e	2013	2012	2011	2010
	%	%	%	%	%
Lypsykarjatilat	-1,2	-2,5	-1	-1,8	-2
Muut nautakarjatilat	-2	-1	-1,7	-2	-1,3
Lihaskalat	-0,4	-2,1	0,7	-1,2	0,2
Viljatilat	-2,8	-2	-0,1	-0,5	-0,3

Taulukko 6: Kokonaispääoman tuotto-% (Luke Taloustohtori 2016b.)

Oman pääoman tuotto-%

Oman pääoman tuotto-% = $100 \times \text{nettotulos} / \text{oman pääoman keskimääräinen määrä tarkasteluvuonna}$. Kun kaikki muut kulut on maksettu, voidaan laskea, jäikö omalle pääomalle korkoa ja kattaako summa omalle pääomalle määritellyn korkovaatimuksen. Yleensä suositellaan käytettäväksi 5 prosentin korkovaatimusta, mutta vertailulukuna voi myös käyttää muista sijoituskohteista saatavaa korkotuottoa. Pienikin saavutettu oman pääomankorko kertoo, että yrittäjä on saavuttanut palkkovaatimuksensa. (Pellinen ym. 2008, 74-75.) Taulukosta 7 nähdään, että toimintaan sidotun oman pääoman määrä on suuri eikä tuloksesta ole jäänyt korkoa omalle pääomalle maksettavaksi tuotto-%:n ollessa negatiivinen.

Oma pääoma ja oman pääoman tuotto-%										
Tilaryhmä	2014e	2014e	2013	2013	2012	2012	2011	2011	2010	2010
	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%
Lypsykarjatilat	423000	-2,9	403600	-4,6	397700	-2,5	357900	-3,5	329200	-3,0
Muut nautakarjatilat	374300	-3,4	358300	-2,8	339300	-4,0	312600	-4,2	298800	-3,2
Lihaskalat	699600	-3,3	647900	-4,0	598300	-0,2	530400	-2,8	469100	-1,1
Viljatilat	302300	-3,7	297800	-2,8	284700	-0,6	367500	-0,8	238500	-1,1

Taulukko 7: Oma pääoma ja oman pääoman tuotto-% (Luke Taloustohtori 2016c.)

Yrittäjätulo

Yrittäjätulo tarkoittaa samaa kuin maatalouden yrittäjätulo ja maataloustulo. Yrittäjätulo lasketaan lisäämällä tuloslaskelman nettotulokseen yrittäjäperheen palkka- ja oman pääoman korkovaatimus. Yrittäjätulo on siis yrittäjäperheen saama palkka ja omalle pääomalle saatu korko, eikä summasta ole vähennetty vielä veroja. Usein viljatilojen yrittäjätulo on selvästi

pienempi kuin kotieläintilan. Tämä on ymmärrettävää jo sen takia, että kotieläintila työllistää ympäri vuoden, kun taas viljatilalla työtä saattaa olla vain kasvukaudella. (Pellinen ym. 2008, 76.) Taulukossa 8 olevat luvut eivät kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että yrittäjä olisi käytännössä saanut tavoittelemansa palkan, sillä jos toiminta painuu tappiolle, palkanmaksuun ei ole rahaa.

Yrittäjätulo					
Tilaryhmä	2014	2013	2012	2011	2010
	€	€	€	€	€
Lypsykarjatilat	46800	39700	47300	40800	43700
Muut nautakarjatilat	19100	26500	22300	20100	25100
Lihaskalat	34500	15500	40900	28700	38700
Viljatilat	1970	4710	11000	10200	10100

Taulukko 8: Yrittäjätulo (Luke Taloustohtori 2016f.)

Työtuntiansio

Työtuntiansio kertoo nimensä mukaisesti, mikä on maatalouden harjoittajan tuntipalkka. Työtuntiansiosta ei ole vähennetty veroja. Työtuntiansio lasketaan jakamalla työansio yrittäjäperheen työmäärällä (tunteja). Työansio taas lasketaan vähentämällä yrittäjätulosta oman pääoman korkovaatimus. Työansio on usein viljailoilla huomattavasti kotieläintiloja pienempi. Mutta kun lasketaan työtuntiansio, ero ei ole yhtä merkittävä. Eron tekee työtuntien määrä. (Pellinen ym. 2008, 77.)

Kannattavuuskerroin

Kannattavuuskerroin = yrittäjätulo / (yrittäjäperheen palkkavaatimus + oman pääoman korkovaatimus). Kannattavuuskerroin kertoo, kuinka hyvin yrittäjätulo kattaa yrittäjän palkka- ja oman pääoman korkovaatimuksen. Kun kerroin on tasan 1, toiminta on tavoitteiden mukaisesti kannattavaa. Alle yhden kerroin kertoo, ettei tavoitteita ole saavutettu ja kannattavuus on ollut tavoiteltua heikompi. Kannattavuuskertoimen ollessa yli yhden, tavoitteet on ylitetty ja toiminta on kannattavaa. Vuosittaiset satovaihtelut voivat vaikuttaa maatilan kannattavuuteen merkittävästi, joten kannattavuuskerroin voi vaihdella vuosien välillä ja kuvaavampaa voikin olla katsoa 2-3 vuoden kannattavuuskertoimen keskiarvoa. (Rikkonen ym. 2008, 31.) Pellinen ym. (2008) toteavat, että tilojen kannattavuuseroja selittäviä tekijöitä ovat esimerkiksi kulut suhteessa liikevaihtoon, liikevaihto suhteessa taseeseen, yrittäjäperheen työmäärä, poistojen sekä korkomenojen ja -tulojen määrä. (Pellinen ym. 2008, 78-79.) Luonnonvarakeskuksen arvion mukaan keskimääräinen kannattavuuskerroin Suomessa oli 0,39 vuonna 2014. Palkkavaatimus ja oman pääoman korkovaatimus oli määriteltä siten, että kannattavuuskertoimella 1 maatalousyrittäjä olisi saanut palkkaa 14,90€/h ja korkoa 4,7 prosenttia. Kun kannattavuuskerroin oli vain 0,39, tuntipalkka jäi alle 5,9 euron ja oman pääoman korko

noin 1,8 prosenttiin. (MTK 2015.) Taulukossa 9 on vertailtu eri tilaryhmien kannattavuuskerroimen kehitystä viimeiseltä 5 vuodelta.

Kannattavuuskerroin					
Tilaryhmä	2014	2013	2012	2011	2010
Lypsykarjatilat	0,6	0,52	0,6	0,57	0,58
Muut naudakarjatilat	0,36	0,49	0,4	0,41	0,47
Lihasilikat	0,47	0,22	0,56	0,41	0,53
Viljatilat	0,07	0,17	0,39	0,37	0,37

Taulukko 9: Kannattavuuskerroin (Luke Taloustohtori 2016a.)

Omavaraisuusaste ja suhteellinen velkaantuneisuus

Omavaraisuusaste-% = $100 \times (\text{oma pääoma} / (\text{taseen loppusumma} - \text{saadut ennakot}))$

Alle 20 prosentin omavaraisuusaste on heikko, kun taas yli 40 prosentin omavaraisuus on hyvä. Omavaraisuusaste kuvastaa oman pääoman suhdetta koko omaisuuteen. Suhteellinen velkaantuneisuus kuvastaa velan suhdetta liikevaihtoon ja se lasketaan seuraavasti:

Suhteellinen velkaantuneisuus = $100 \times ((\text{taseen velat} - \text{saadut ennakot}) / \text{liikevaihto})$

Suhteellinen velkaantuneisuus on hyvällä tasolla kun se on alle 40 % ja huonolla tasolla, kun se on yli 80 %. (Pellinen ym. 2008, 80-81.) Taulukon 1 tase-esimerkin luvuilla laskettuna, suhteellinen velkaantuneisuus oli 51 % vuonna 2014 ja omavaraisuusaste todella korkea 82 %.

Vaikka maatalouden heikko kannattavuus on tunnuslukujen valossa jatkunut jo pitkään, omavaraisuusaste on toistaiseksi onnistuttu pitämään korkeana.

4 Kyselytutkimus

Kyselytutkimuksen tarkoitus oli kartoittaa maanviljelijöiden näkemyksiä maatilayrityksensä kannattavuudesta nyt ja tulevaisuudessa sekä kannattavuuteen vaikuttavista tekijöistä. Kyselytutkimuksen avulla haluttiin kerätä tuoretta tietoa ajankohtaisesta aiheesta henkilöiltä, joilla on tilanteesta omakohtaista kokemusta ja epäilemättä vahva näkemys siitä, kuinka viime vuosien muutokset maatalouden toimintaympäristössä ovat vaikuttaneet maatalan toimintaan. Jo ennen aiheen lopullista hiomista oli selvää, että opinnäytetyön kyselyssä hyödynnetään kvantitatiivista tutkimusmenetelmää. Tarkoituksena oli lähettää sähköinen kysely maatalouden harjoittajille ympäri Suomen ja saavuttaa suuri vastaajamäärä, joten kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä oli ainoa vaihtoehto.

Kyselyn toteutukselle oli välttämätöntä saada käyttöön Wakka-kirjanpito-ohjelman käyttäjien sähköpostiosoitteet Maatalouden Laskentakeskus Oy:ltä. Wakka-kirjanpito-ohjelma on ensisi-

jaisesti maa- ja metsätalouden harjoittajille suunnattu kirjanpito-ohjelma. Ohjelma sisältää maa- ja metsätalouden tilikartan. Ohjelmaa käyttävät myös Proagria neuvontaorganisaation asiantuntijat ja jotkut yksityiset tili- ja kirjanpito toimistot. Maatalouden Laskentakeskukselta saatu sähköpostiosoitelista oli pitkä. Siitä karsittiin pois Proagrian asiantuntijat ja selvästi tilitai kirjanpito toimistoon viittaavat sähköpostiosoitteet. Koska kysely oli suomenkielinen, listasta karsittiin myös ruotsinkieliset asiakkaat. Lopulta listaan jäi 2600 sähköpostiosoitetta, joihin lähetettiin kutsu vastata kyselyyn 26.2.2016 (liite 1).

Laurea ammattikorkeakoulu tarjoaa opiskelijoidensa käyttöön sähköisen E-lomake kyselylomake-ohjelman. Opinnäytetyöntekijä ei ollut aikaisemmin tehnyt ja lähettänyt sähköistä kyselylomaketta, joten hän sai nyt tutustua johonkin uuteen ja tulevaisuudessakin varmasti hyödylliseen asiaan. Sähköisiä kyselylomake-ohjelmia on markkinoilla muitakin, maksullisia ja maksuttomia. E-lomake lupasi vuosien käyttökokemuksen, sopivasti muokattavuutta lomakkeen suunnitteluun, mahdollisuuden käsitellä isoja vastausmääriä ja raportoinnin tuloksista ohjelmassa tai vastausten siirtämisen Excel-taulukko-ohjelmaan. Lisäksi ohjelma ja ohjeet olivat suomenkieliset, joten muita vaihtoehtoja ei sitten mietittykään.

Ohjeita seuraamalla ja E-lomake -ohjelmaa testaamalla sai melko nopeasti luotua käyttökelpoisen kyselylomakkeen. Varsinaiset kysymykset oli hahmoteltu Exceliin jo aikaisemmin, joten tässä vaiheessa täytyi vain olla tarkkana, ettei kyselylomakkeeseen jäänyt kirjoitusvirheitä, kun kysymykset ja vastausvaihtoehdot kirjoitettiin kyselylomakkeelle. Alun perin kyselyyn oli suunniteltu useampi avoin kysymys, mutta kun kyselyn kohderyhmän koko selvisi, avoimista kysymyksistä luovuttiin ja kysymyksiin lisättiin vastausvaihtoehtoja. Monen sadan vastaajan avointen vastausten läpikäynti olisi ollut liian työlästä ja hankalaa. Koska toivottiin isoa vastausmäärää, kysely pyrittiin tekemään vastaajille mahdollisimman helpoksi vastata. Usein vastausinto heikkenee, jos kysely on kovin laaja ja aikaa vievä ja sisältää paljon avoimia vastauskenttiä, joihin pitää itse keksiä vastaus. Kysymyksiä ja vastausvaihtoehtoja määriteltäessä pyrittiin olemaan puolueeton ja antamaan vastausvaihtoehtoja laidasta laitaan. Ennen kysymysten laatimista oli perehdytty aiheeseen liittyvään teoriaan ja pyritty määrittelemään kysymykset teoria huomioiden, jotta saatuja tuloksia voisi sitten peilata ja verrata yleiseen teoriaan aiheesta. Kyselyn loppuun oli laitettu avoin vastauskenttä, johon vastaaja saattoi halutessaan täydentää tai perustella vastauksiaan. Kyselyssä oli ilmoitettu opinnäytetyöntekijän sähköpostiosoite, joten myös suoraan sähköpostilla saattoi lähettää lisätietoja tai kommentteja.

Ennakkoon ajateltiin, että maatalon kannattavuuteen liittyvän kyselyn ajankohta juuri nyt helmikuun lopussa oli hyvä, koska viime vuoden tilinpäätös ja veroilmoitus olivat juuri tuoreena muistissa. Toisaalta epäiltiin, että asiaa on jo riittävästi pohdittu, eikä kannattavuutta haluta enää kyselyn muodossa käsitellä. Siispä joku kannustin vastaamiseen oli keksittävä.

Ratkaisu oli 50 euron S-ryhmän lahjakortti, joka arvottiin vastaajien kesken. Juuri S-ryhmän lahjakortin valintaan ei ollut muita perusteita kuin se, että lahjakortti on helppo hyödyntää eri puolilla Suomea ja tuotetarjonnasta löytyy varmasti jokaiselle jotakin.

Ennen kuin kyselykutsu saatettiin lähettää varsinaiselle kohderyhmälle, opinnäytetyöntekijä valitsi ystäväpiiristään kolme maanviljelijää ja yhden maatalousalan asiantuntijan, joille kysely lähetettiin testikierrokselle. Vastaajia pyydettiin vastaamaan kyselyyn ja esittämään parannusideoita. Yksi kirjoitusvirhe oli jäänyt lomakkeelle, ja muutamia termejä oli hyvä selvittää. Lisäksi vastaajan maatalouskokemuksen kartoitus vaihtui taustakysymykseen vastaajan koulutuksesta. Muutosten jälkeen kyselykutsu lähetettiin 2600 sähköpostiosoitteeseen. E-lomake-ohjelmassa saattoi todella näppärästi lisätä kutsuttavien ryhmän sähköpostiosoitteet Excel-listana ohjelmaan ja lähettää kyselykutsun saатteen kanssa vastaajille. Kyselystä olisi voinut tehdä julkisen siten, että jokainen kyselyosoitteen löytävä olisi voinut vastata kyselyyn. Nyt haluttiin kuitenkin, että vain kutsutut vastaavat, jotta voitiin kontrolloida, kuka on vastannut ja voi osallistua arvontaan kysymättä kyselyssä vastaajan yhteystietoja. Kyselyyn piti siis kirjautua kyselykutsun saatteessa olevilla tunnuksilla. Tämä tietysti osaltaan hieman hankaloitti kyselyyn vastaamista, ja voi olla, että tällä tavalla menetettiin muutama vastaus.

E-lomake-ohjelma arpoi vastaajille kirjautumistunnukset, joiden avulla ohjelma osasi määrittellä, mikä sähköpostiosoite oli vastannut kyselyyn ja kykeni lisäämään tiedon tästä sähköpostiosoitteen viereen. Ohjelman avulla saattoi siis helposti lähettää myös muistutusviestin kyselyyn vastaamisesta viikon kuluttua niille, jotka eivät olleet vielä vastanneet. Vastaajille annettiin kaksi viikkoa aikaa vastata kyselyyn.

Lähetetyistä 2600 sähköpostikutsusta sähköpostijärjestelmä ilmoitti, että lähetys epäonnistui 91 sähköpostiosoitteeseen. Koska kutsuttujen joukko oli niin suuri, tätä ei pidetty suurena tappiona. Ensimmäisen viikon aikana saapui noin 500 vastausta. Määrä ylitti odotukset, mutta koska vastausaikaa oli vielä toinen viikko, muistutusviesti lähetettiin niille, jotka eivät olleet vastanneet. Toisella viikolla saapui vielä noin 150 vastausta, joten vastanneiden kokonaismäärä oli 653 vastaajaa.

Kyselyn tulokset on analysoitu Microsoft Excel -taulukko-ohjelman avulla. Kun kyselyn vastauksia oli vain muutama, E-lomake-ohjelma antoi vastauksista tilastograafeja, ja ohjelmassa oli mahdollista myös ristiintaulukoida kahta eri kysymystä. Kun kaikki vastaukset oli annettu, ohjelma ei toiminut enää toivotusti, vaan se herjasi virhettä, jos yritti avata kuvion tuloksista. Tulosten käsittelyyn SPSS-ohjelma olisi ehkä ollut Exceliä parempi vaihtoehto, mutta kyseistä ohjelmaa ei ollut käytettävissä, joten tuttuun Excel-ohjelmaan oli helppo turvautua. E-lomake-ohjelmasta tulokset sai helposti siirrettyä Exceliin ja Excelin suodatintoiminnolla saattoi ryhmitellä vastaajia haluamallaan tavalla.

4.1 Tulokset

Lähetettyyn kyselyyn maatalojen kannattavuudesta vastasi 25 % vastaamaan kutsutuista henkilöistä, eli vastauksia saapui 653 kappaletta. Tässä työssä on kerrottu ensin taustatietoja vastaajista ja sen jälkeen analysoitu tarkemmin vastaajien näkemyksiä maatalojen kannattavuudesta. Kyselylomake oli täytetty huolella. Joukossa oli vain muutama vastaaja, jotka eivät maininneet taustatiedoista viljelypinta-alaa, maataloustukien osuutta liikevaihdosta, koulutustaustaa tai eläinten lukumäärää. Jokaisen vastaajan vastaukset päätettiin säilyttää mukana tulostenkäsittelyssä.

Taustatiedot

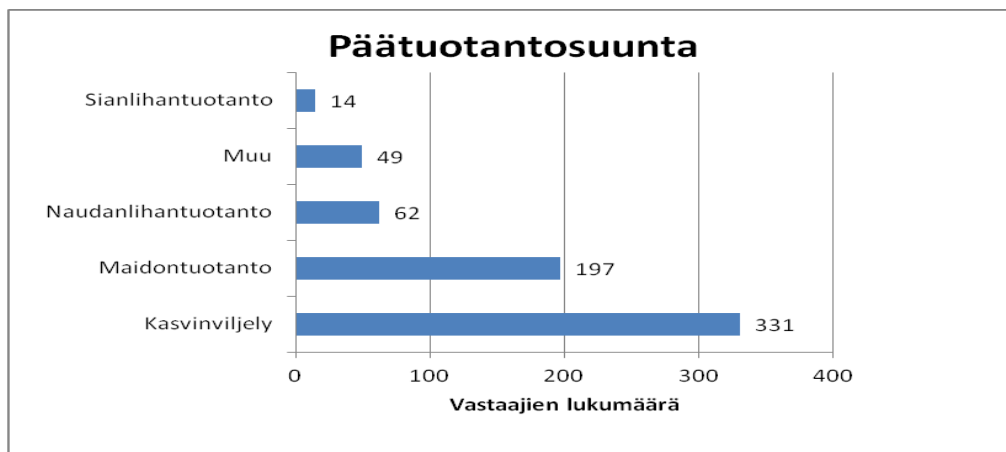
Kyselylomakkeen ensimmäinen kysymys oli vastaajan ikä. Suomessa maataloustukea saaneiden viljelijöiden keski-ikä on 51 vuotta (Niemi & Ahlstedt 2015,15), joten on melko luontevaa, että kyselyyn vastanneet jakoutuivat tasaisesti 50 vuoden molemmin puolin. 270 vastaajaa oli 36-50-vuotiaita ja 281 vastaajaa oli 51-70-vuotiaita. Kuten kuviosta 1 nähdään, alle 20-vuotiaita vastaajia ei ollut ollenkaan ja 20-35-vuotiaita selvästi vähemmän, 94 vastaajaa. Kyselyyn vastasi myös kahdeksan yli 70-vuotiasta.



Kuvio 1: Vastaajan ikä

Päätuotantosuunta

Toisena kysymyksenä kysyttiin maatilan päätuotantosuuntaa. Puolet vastaajista edusti kasvinviljelytiloja, kuten kuviosta 2 nähdään. Toinen iso vastaajaryhmä olivat maidontuottajat, joita kyselyn vastanneista oli 30 prosenttia. Naudanlihantuottajia oli vastanneista 9,5 prosentin osuudella 62 vastaajaa ja sianlihantuottajista kyselyyn vastasi 14. Yhtenä vastausvaihtoehtona oli muu, ja kyselyyn saattoi tarkentaa päätuotantosuunnan. Vastanneista 7,5 prosenttia edusti muun muassa lammastaloutta (13 kpl), kananmunantuotantoa (5 kpl), broilerintuottajia (3 kpl), hevostaloutta, puutarhatuotantoa sekä erikois- ja avomaakasvien viljelyä.



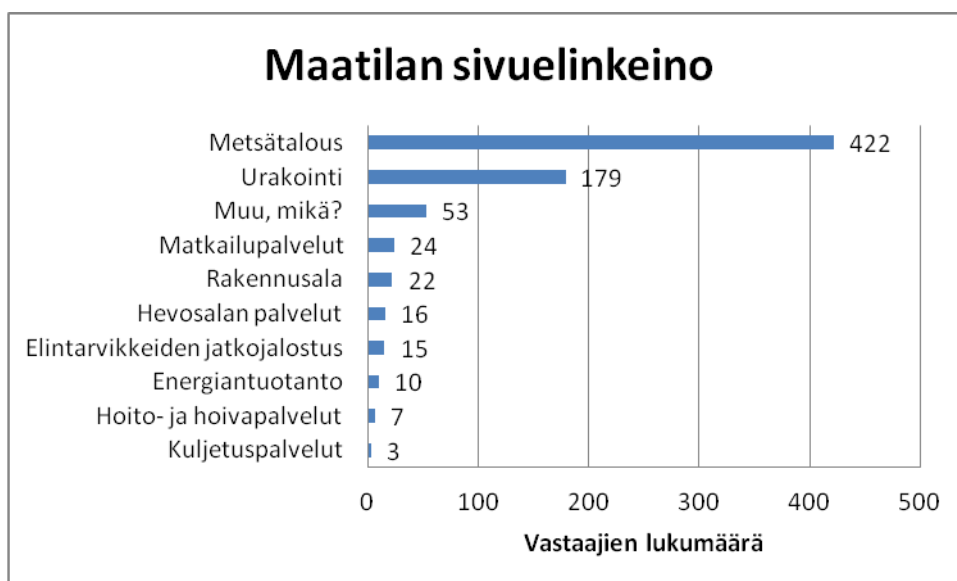
Kuvio 2: Maatilan päätuotantosuunta

Sivuelinkeino

Kolmannessa kysymyksessä kartoitettiin maatilan sivuelinkeinoja. Maa- ja metsätalous kulkevat usein käsikädessä. Ainakin tämän kyselyn vastausten perusteella mielikuvan voi säilyttää. Vastaajista 422 eli 65 % kertoi sivuelinkeinoksi metsätalouden. Heistä 231 vastaajalle metsätalous oli ainoa sivuelinkeino. Ilman sivuelinkeinoa maataloutta harjoitti 119 vastaajaa (18 %). Moni vastaaja mainitsi kuitenkin useamman sivuelinkeinon, joten hajaääniä annettiin eri vastausvaihtoehdoille kuten kuviosta 3 nähdään. Valmiiden vaihtoehtojen lisäksi oli mahdollisuus valita muu ja täydentää vastausta. Vastaajista 14 prosenttia hyödynsi tätä mahdollisuutta. Useammin mainittuja sivuelinkeinoja olivat muun muassa lomamökkien, säilytystilan tai vanhojen tuotantorakennusten vuokraus, maatalouden neuvontapalvelut, lomitus ja kirjanpito, hunajantuotanto, tarkemmin määrittelemätön työ tilan ulkopuolella, IT-palvelut ja tietokoneiden korjaus, porotalous sekä suoramyynä tai tilapuoti. Toiseksi yleisin sivuelinkeino vastaajien joukossa oli urakointi. Tähän varsinkin kasvinviljelytilalla voi olla hyvät edellytykset, kun kasvukauden ulkopuolella voi olla aikaa lisätyölle ja tarvittavat koneet käytössä esimerkiksi lumenauraukseen. Kyselyn tulokset osoittivat, että muuta kuin metsätaloutta sivuelinkeinona harjoittavat olivat suuremmaksi osaksi juuri kasvinviljelijöitä.

Vain 10 vastaajaa ilmoitti sivuelinkeinokseen energiantuotannon. Biotalous on merkitty hallitusohjelmaan yhdeksi kärkihankkeeksi (Valtioneuvoston kanslia 2015, 23-25). Maatalouden harjoittajilla on hyvät mahdollisuudet osallistua biotalouden kehittämiseen ja hyödyntämiseen. Kun käytössä on viljelysmaata ja metsää, on hyvät mahdollisuudet tuottaa bioenergiaa ja muuta uusiutuvaa energiaa. Bioenergian raaka-aineita saadaan esimerkiksi metsistä, soilta ja pelloilla kasvavista kasveista. Maatiloilla bioenergiaa tutumpi termi taitaa olla hake tai polttopuu, jotka ovat vielä toistaiseksi maatiloilla yleisimmin käytettävät bioenergian lähteet (Niemi & Ahlstedt 2015, 13).

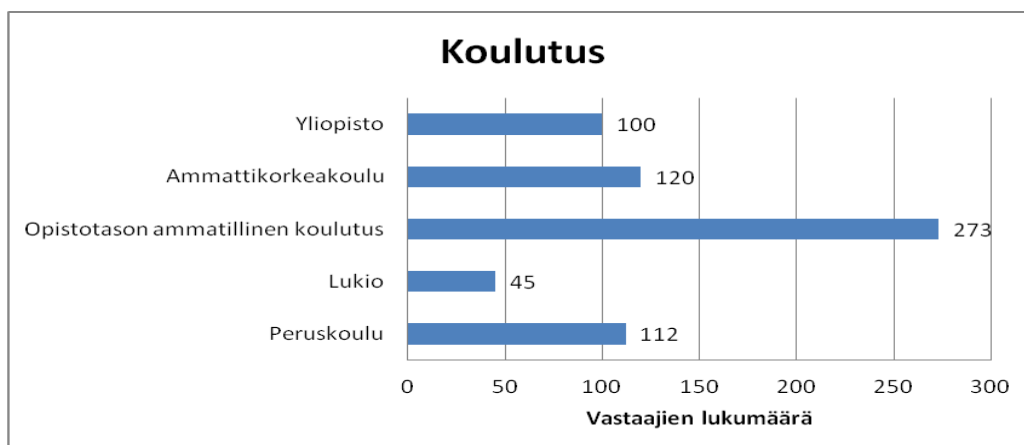
Kolmannen kysymyksen kohdalla lomakkeessa oli virhe siten, että lisätietoja saattoi antaa, vaikka ei ollutkaan valinnut kohtaa muu. Täten muu-vaihtoehdon valinneita oli 53, mutta 89 vastaajaa oli tarkentanut sivuelinkeinoaan sanallisesti.



Kuvio 3: Maatilan sivuelinkeino

Koulutustausta

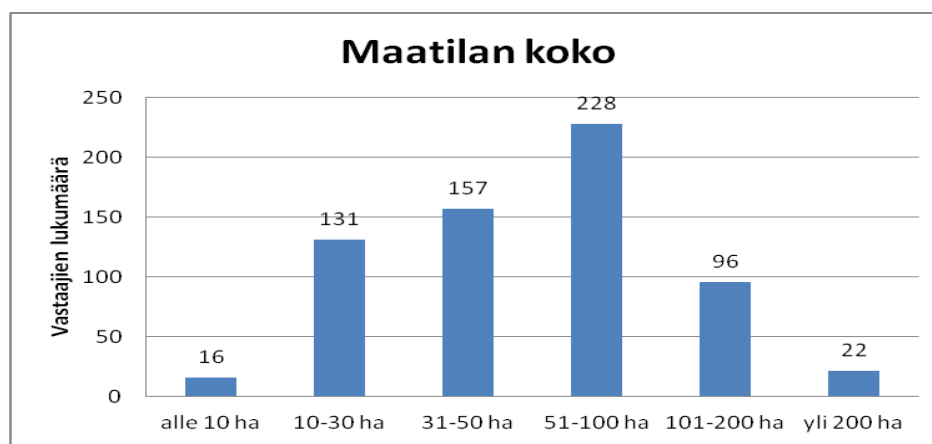
Neljännessä kysymyksessä kysyttiin vastaajan korkeinta koulutusastetta tai tutkintoa. Kuvios- ta 4 nähdään, että vastaajista suurin ryhmä oli opistotason ammatillisen koulutuksen suoritta- neet (42 % vastaajista). Reilut 300 vastaajaa jakautuivat noin 100 vastaajan ryhminä melko tasaisesti peruskoulun, ammattikorkeakoulun ja yliopiston korkeimpana koulutuksenaan suo- rittaneiden kesken. Noin 7 prosenttia vastanneista ilmoitti lukion korkeimmaksi koulutus- teekseen. Peruskoulu-ryhmässä vastaajista 78 % oli yli 51-vuotiaita. Ammattikorkeakoulu- ryhmässä vastaajat olivat nuorempia: heistä 42 oli alle 36-vuotiaita ja 101 vastaajaa alle 51- vuotiaita.



Kuvio 4: Vastaajien koulutustausta

Maatilan koko

Viidennessä kysymyksessä kysyttiin maatilan kokoa peltohehtaareina. Vuonna 2014 Suomessa maataloustukea saaneiden maatilojen keskikoko oli 40,7 hehtaaria. Kyselyn tilakokojakauma poikkesi Suomen koko maan keskipeltoalajakaumasta. Koko maan keskipeltoalajakaumassa 54 % tiloista oli alle 30 hehtaarin tiloja, ja 31 - 100 hehtaarin tiloja oli 37 %. Yli 100 hehtaarin tiloja oli vain 8 prosenttia. (Niemi & Ahlstedt 2015, 14.) Kuvioista 5 nähdään, että kysely tavoitti suhteessa enemmän isoja maatiloja. Pienempien alle 30 hehtaarin tilojen osuus oli 22,5 %, keskisuurten noin 60 % ja yli 100 hehtaarin tilojen osuus 18 prosenttia. Syy tähän voi olla se, että isommilla tiloilla on todennäköisemmin käytössä kirjanpito-ohjelma, ja siten jo lähtökohtaisesti kyselykutsun saaneissa oli suhteessa enemmän isompia maatiloja.



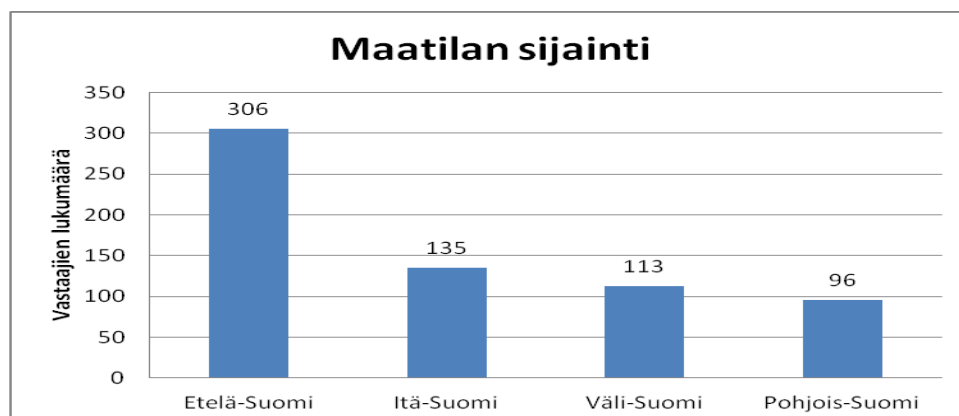
Kuvio 5: Maatilan koko

Kotieläinten määrä kotieläintilalla

Kuudennessa kysymyksessä kartoitettiin kotieläinten määrää, jos vastaaja edusti kotieläintilaa. Vastaajista 296 ilmoitti, että tilalla on kotieläimiä. Näistä tiloista 7 ilmoitti kuitenkin päätuotantosuunnaksi kasvinviljelyn. Tiloista kolmella oli hevosia (3-15 hevosta), yhdellä 100 lammasta, toisella 400 lihasikaa ja kahdella tilalla 30-40 nautaa. Kotieläintilojen vastauksia on tarkasteltu myös omina ryhminään (maidontuottajat, naudanlihantuottajat, sianlihantuottajat ja lammastilat), ja tulokset on luettavissa luvusta 4.5.

Maatilan sijainti

Seitsemännessä kysymyksessä kysyttiin vastaajan maatilan sijaintia. Aluejaoksi valittiin Maaseutuviraston käyttämä nelijako: Etelä-Suomi, Itä-Suomi, Väli-Suomi ja Pohjois-Suomi. Olisi ehkä pitänyt liittää kuva aluejaosta kyselyyn, sillä pari vastaajaa piti Väli-Suomi - ilmaisua outona valintana. Vastaajien maatiloista melkein puolet sijaitsivat Etelä-Suomessa, kun taas toinen puolisko vastaajista sijoittui melko tasaisesti kolmeen muuhun alueeseen, kuten kuvioista 6 nähdään. Etelä-Suomen vastaajista 64 % oli kasvinviljelytiloilta, kun taas Itä-Suomen vastaajista 56 % oli kotieläintiloilta, samoin kuin Väli-Suomessa 58 %. Pohjois-Suomen vastaajista selvästi yli puolet eli 65% oli kotieläintiloilta.



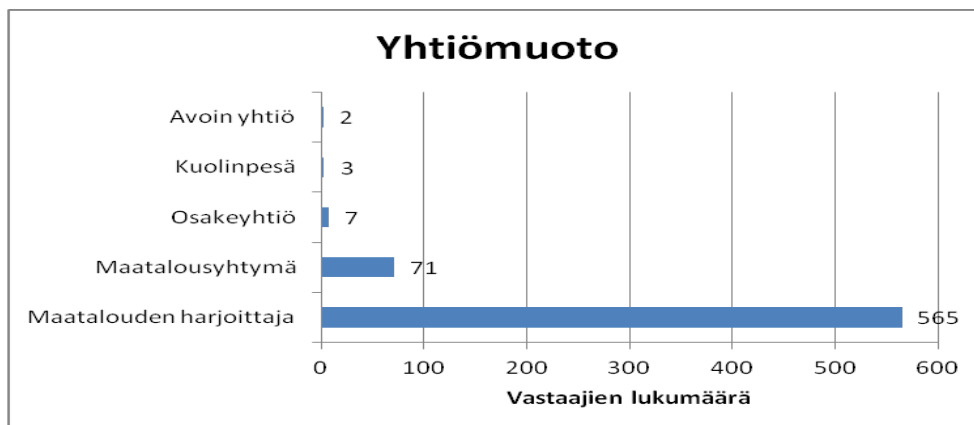
Kuvio 6: Maatilan sijainti

Työntekijät

Kahdeksannessa kysymyksessä kysyttiin, onko maatilalla palkattuja työntekijöitä. Lomakkeessa oli tyhjä rivi, johon saattoi kirjoittaa, kuinka monta työntekijää tilalla on. Vastaajista 122 kertoi tilalla työskentelevän yrittäjäperheen lisäksi muitakin ainakin satunnaisesti. Heistä 52 vastaajaa kertoi tilalla työskentelevän yhden vakituisen työntekijän, kun taas 24 vastaajaa vastasi, että tilalla työskentelee useampi kuin yksi vakituinen työntekijä (2-7 työntekijää). Loput 46 vastaajaa työllistävät vaihtelevan määrän osa-aikaisia tai kausi- ja kesätyöntekijöitä. Tilan koosta ja tuotantosuunnasta riippuen työntekijöiden tarve voi olla yhdestä osa-aikaisesta kesätyöntekijästä aina 120 kausityöntekijään. Maitotiloilla (56 vastaajaa) työntekijöiden tarve oli lähinnä yksi osa-aikainen tai kokopäiväinen työntekijä ja enintään neljä työntekijää. Tilanne oli samanlainen 14:llä naudanlihaa tuottavalla tilalla. Kasvinviljelytilojen vastaajista 45:n työvoimantarve saattoi kasvukaudella olla kymmeniä työntekijöitä.

Yhtiömuoto

Yhdeksännessä kysymyksessä kysyttiin maatilayrityksen yhtiömuotoa. Kuten kuvioista 7 nähdään, valtaosa (86 %) vastaajista on yksityisiä maatalouden harjoittajia. Maatalousyhtymiä vastasi kyselyyn 71 kappaletta, seitsemän osakeyhtiötä ja vain kaksi avointa yhtiötä ja kolme kuolinpesää. Vastaajien joukko edusti eri yhtiömuotoja juuri samassa suhteessa kuin Suomessa maataloustukia hakeneet maatilat vuonna 2014 (Niemi & Ahlsted 2015, 13). Vastanneista seitsemästä osakeyhtiöstä neljä oli kotieläintiloja, joilla oli 90 - 600 nautaa. Kaikilla osakeyhtiöillä oli peltoa keskimääräistä selvästi enemmän eli 51- 200 hehtaaria tai yli. Myös avoimet yhtiöt olivat isoja kotieläintiloja. Kuolinpesät taas olivat pieniä tiloja tai eläköitymisen takia toiminta oli tilalla pian loppumassa.



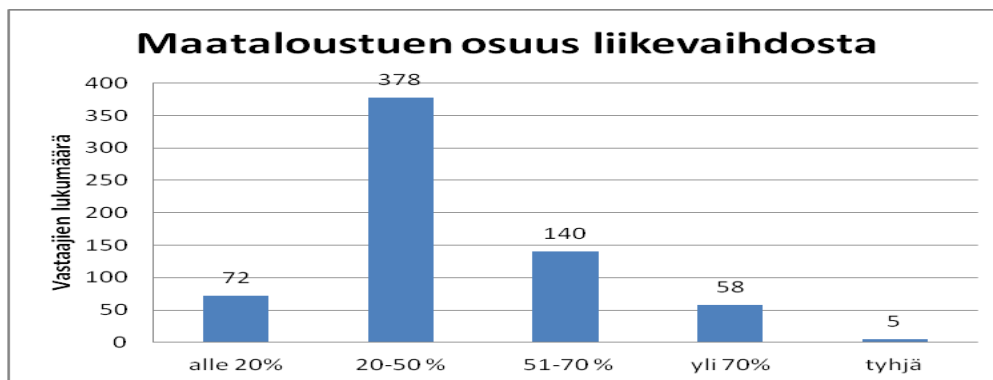
Kuvio 7: Yhtiömuoto

Työ tilan ulkopuolella

Kysyttäessä, työskenteleekö ensisijainen viljelijä tai hänen puolisonsa tilan ulkopuolella, noin 45 % eli 293 vastaajaa vastasi kyllä. Vastaajista 217 oli kasvinviljelytilalta. Maidontuottajat työllistyvät tilalla hyvin, koska vain 26 maidontuottajaa tai heidän puolisoaan työskenteli tilan ulkopuolella. Naudanlihantuottajista melkein puolet eli 24 vastaajaa vastasivat työskentelevänsä tilan ulkopuolella, ja heistä vain kahdella oli tilalla työntekijä, vaikka nautoja oli satoja. Myös sianlihantuottajista puolet eli kahdeksan vastaajaa ilmoitti työskentelevänsä tai puolison työskentelevän tilan ulkopuolella. Satojen sikojen sikaloissa toiminnot ovat ilmeisen koneellistettuja tai automatisoituja, koska työntekijöitä ei tarvita yhtä enempää.

Maataloustuen osuus liikevaihdosta

Yhdennessätoista kysymyksessä kysyttiin maataloustuen osuutta liikevaihdosta. Kuvio 8 nähdään, että valtaosa (57 %) vastaajista arvioi tuen osuudeksi 20-50 % liikevaihdosta. Viisi vastaajaa jätti kohdan tyhjäksi. Vastaajista 21 % arvioi tuen osuuden olevan 51-70 prosenttia ja 9 % arvioi tuen olevan yli 70 % liikevaihdosta. Vastaajista 11 % arvioi tuen osuuden olevan alle 20 %. Maataloustuen osuus vaihtelee siis merkittävästi maatilojen välillä. Tulosten perusteella on kuitenkin vaikea määrittellä, että juuri tietyn tyyppisillä tiloilla tukien osuus olisi suurempi tai pienempi kuin jonkin toisen tyyppisillä tiloilla. Esimerkiksi vastausvaihtoehdon ”alle 20 % liikevaihdosta” vastanneista puolet oli kasvinviljelytiloilta, mutta toinen puoli oli kirjo kaikista muista päätuotantosuunnista. Tilakoko vaihteli pienestä isoon, samoin kuin kannattavuus vaihteli laidasta laitaan. Koko aineistosta erottuivat hieman he, joilla tukien osuus liikevaihdosta oli pienempi. Heistä suurempi osuus (43 %) käytti kirjanpito-ohjelmaa säännöllisesti ja hyödynsi ohjelman raportteja kannattavuuden seurannassa.



Kuvio 8: Maataloustuen osuus liikevaihdosta

Luomutuotanto

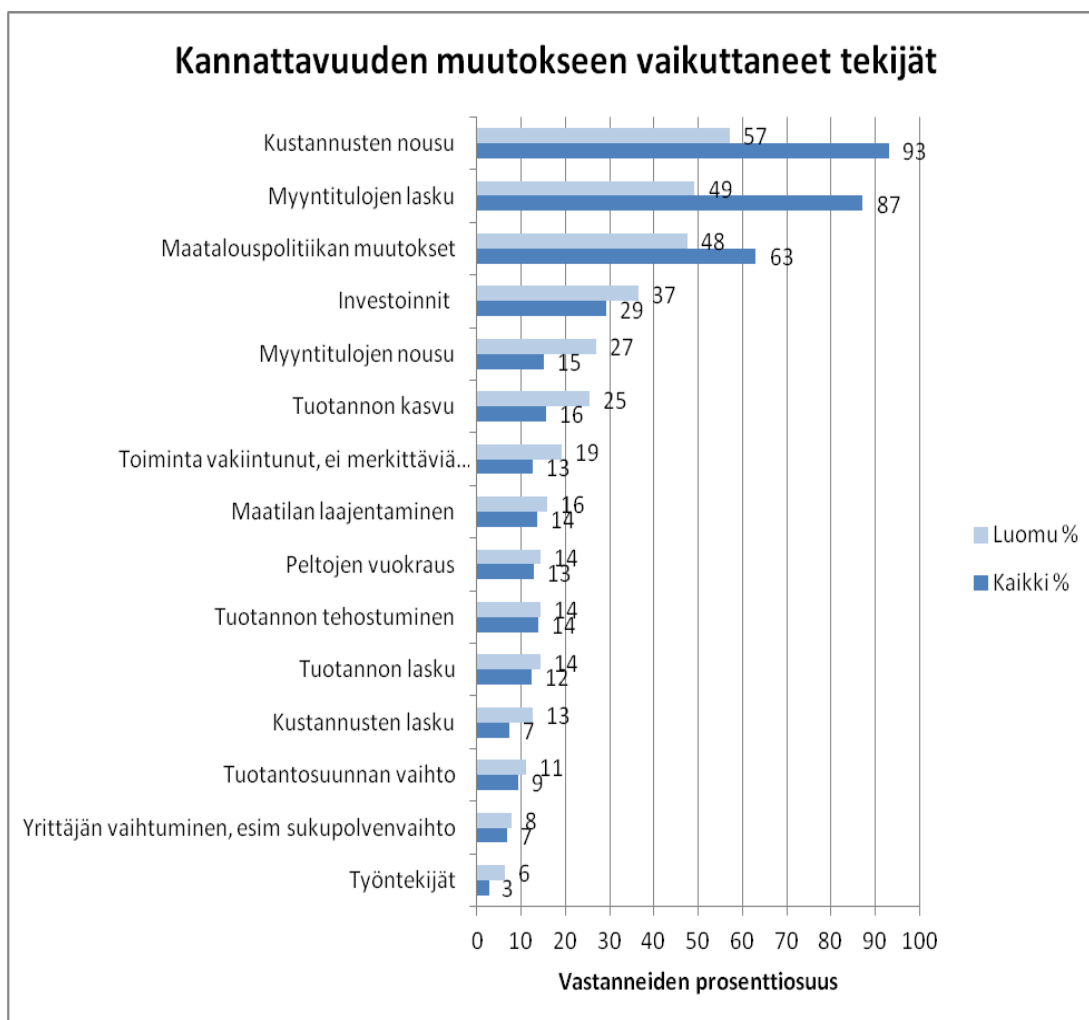
Vastaajista 63 ilmoitti maatilalla olevan ”luomu” eli tuottavansa maataloustuotteita luonnontavalla menetelmin. Luomutiloista 29 oli kasvinviljelytiloja, 22 naudanlihantuottajia, viisi lammastilaa, viisi maidontuotantotilaa ja kaksi kananmunantuottajaa. Luomutuottajista 39 mainitsi sivuelinkeinokseen metsätalouden. Lisäksi valittiin vaihtelevasti muita sivuelinkeinoja 42 kappaletta. Vain 11 luomutilalla ei ollut ollenkaan sivuelinkeinoja. Luomutiloista puolet oli kooltaan 51-100 hehtaaria. Alle 30 hehtaarin tiloja oli 18 ja yli 100 hehtaarin tiloja 12 kappaletta. Vain 24 luomutilaa hyödyntää aktiivisesti kirjanpito-ohjelmaa, kun muut 16 toimivat pelkällä mututuntumalla. Puolet luomutuottajista piti kannattavuuteen vaikuttavana tekijänä juuri luomutuotantoa (50 %). Yli puolet piti kannattavuuteen vaikuttavina tekijöinä myös maataloustukia sekä tulojen ja menojen oikeaa suhdetta. Muuten vastaukset jakaantuivat eri vastausvaihtojen kesken, kuten kuvio 9 nähdään.



Kuvio 9: Luomutilan kannattavuuteen vaikuttavat tekijät

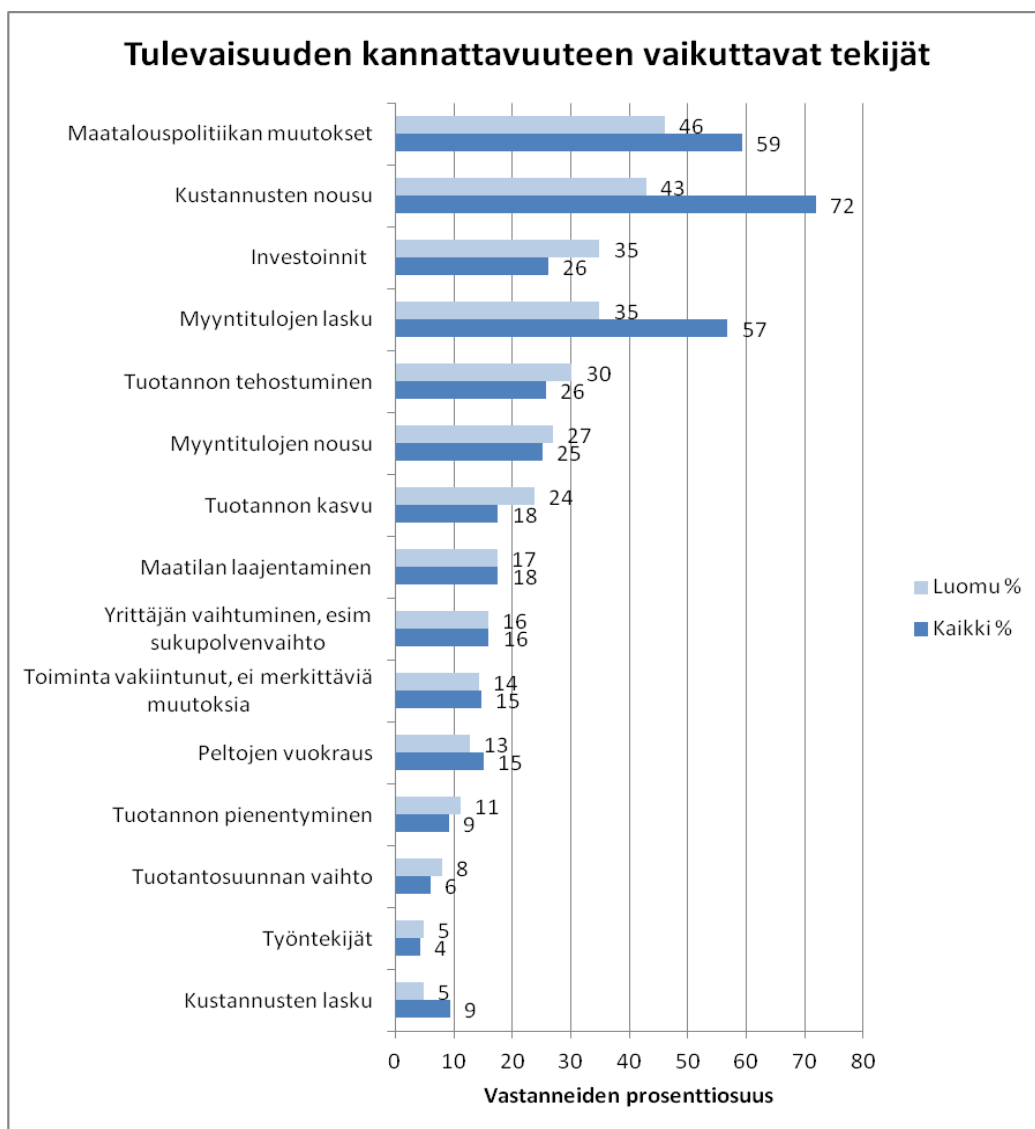
Vain 27 luomutilaa olivat tehneet budjetin. Yhdeksällä luomutilalla kannattavuus oli parantunut ja kahdeksalla pysynyt vakaana. Luomutiloista 21:n kannattavuus on vaihdellut vuosittain ja 24:n heikentynyt. Mitään merkittävää yhdistävää tekijää ei ollut havaittavissa. Niistä kahdeksasta, joiden kannattavuus oli pysynyt vakaana, viisi mainitsi kannattavuuteen vaikuttavaksi tekijäksi ”Pitkäjänteisyys, tilan kestävä kehittäminen ja pitkän tähtäimen tavoitteet”.

Verratessa luomutilojen vastauksia kaikkien tilojen vastauksiin viimeisen viiden vuoden aikana kannattavuuteen vaikuttaneiden tekijöiden kuviosta 10 nähdään, etteivät luomutilat olleet yhtä yksimielisiä, vaan vastaukset jakautuivat eri tavalla. Toisaalta vertailussa on huomioitava, että vastausten kokonaimäärä sisälsi myös luomutuottajien vastaukset.



Kuvio 10: Luomutilojen kannattavuuden muutokseen vaikuttaneet tekijät

Luomutiloilla oli uskoa tulevaisuuteen. Vastaajista 20 arvioi kannattavuuden parenevan hieman (17) tai merkittävästi (3) lähitulevaisuudessa, kun taas toiset 18 arvioivat toiminnan jatkuvan vakaana ja kannattavuuden pysyvän ennallaan. Vain 15 vastaajaa uskoi kannattavuuden heikkenevän hieman ja kuusi vastaajaa merkittävästi. Kukaan ei uskonut joutuvansa lopettamaan huonon kannattavuuden takia. Kuvioista 11 nähdään kaikkia vastaajia positiivisempi asenne tulevaisuutta kohtaan. Luomutilat valitsivat kyselyn vastausvaihtoehdoista suhteessa enemmän positiivisesti kannattavuuteen vaikuttavia tekijöitä, kuten ”tuotannon kasvu”, ”tuotannon tehostuminen”, ”investoinnit” ja ”myyntitulojen nousu”.

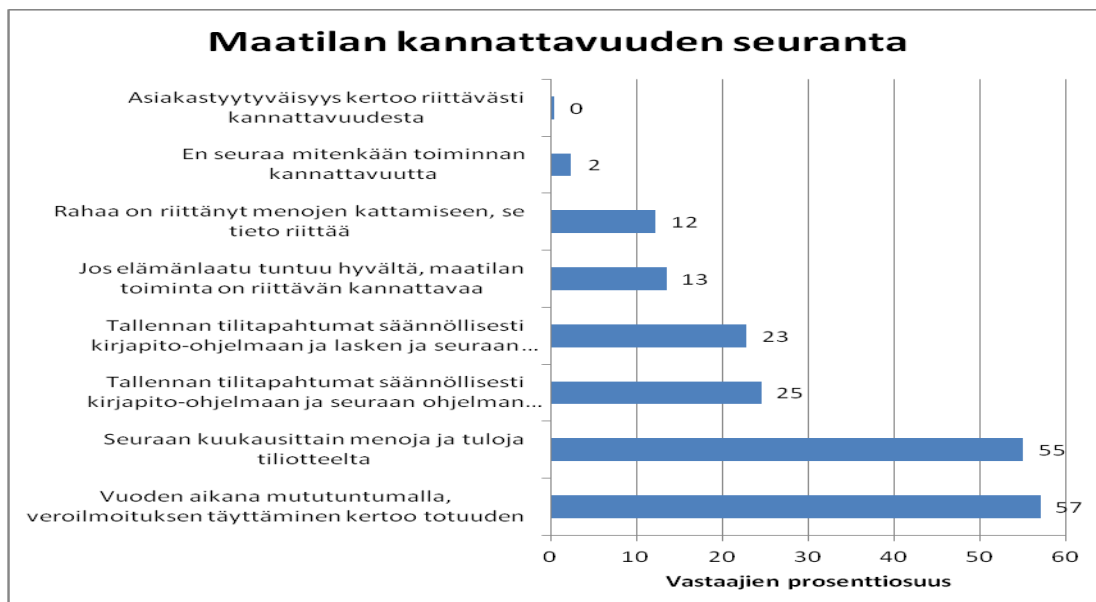


Kuvio 11: Luomutilojen tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavat tekijät

4.2 Maatilan kannattavuuden seuranta

Kysyttäessä, miten maatilalla seurataan toiminnan kannattavuutta, sai vastausvaihtoehtoja valita korkeintaan kolme. Kyselyn vastausvaihtoehdot olivat seuraavat:

- Seuraan kuukausittain menoja ja tuloja tiliotteelta
- Tallennan tilitapahtumat säännöllisesti kirjanpito-ohjelmaan ja seuraan ohjelman antamia tase- ja tuloslaskelmaraportteja
- Tallennan tilitapahtumat säännöllisesti kirjanpito-ohjelmaan ja lasken ja seuraan kannattavuuden tunnuslukuja
- Vuoden aikana mututuntumalla, veroilmoituksen täyttäminen kertoo totuuden
- En seuraa mitenkään toiminnan kannattavuutta
- Rahaa on riittänyt menojen kattamiseen, se tieto riittää
- Asiakastytyväisyys kertoo riittävästi kannattavuudesta
- Jos elämänlaatu tuntuu hyvältä, maatilan toiminta on riittävän kannattavaa



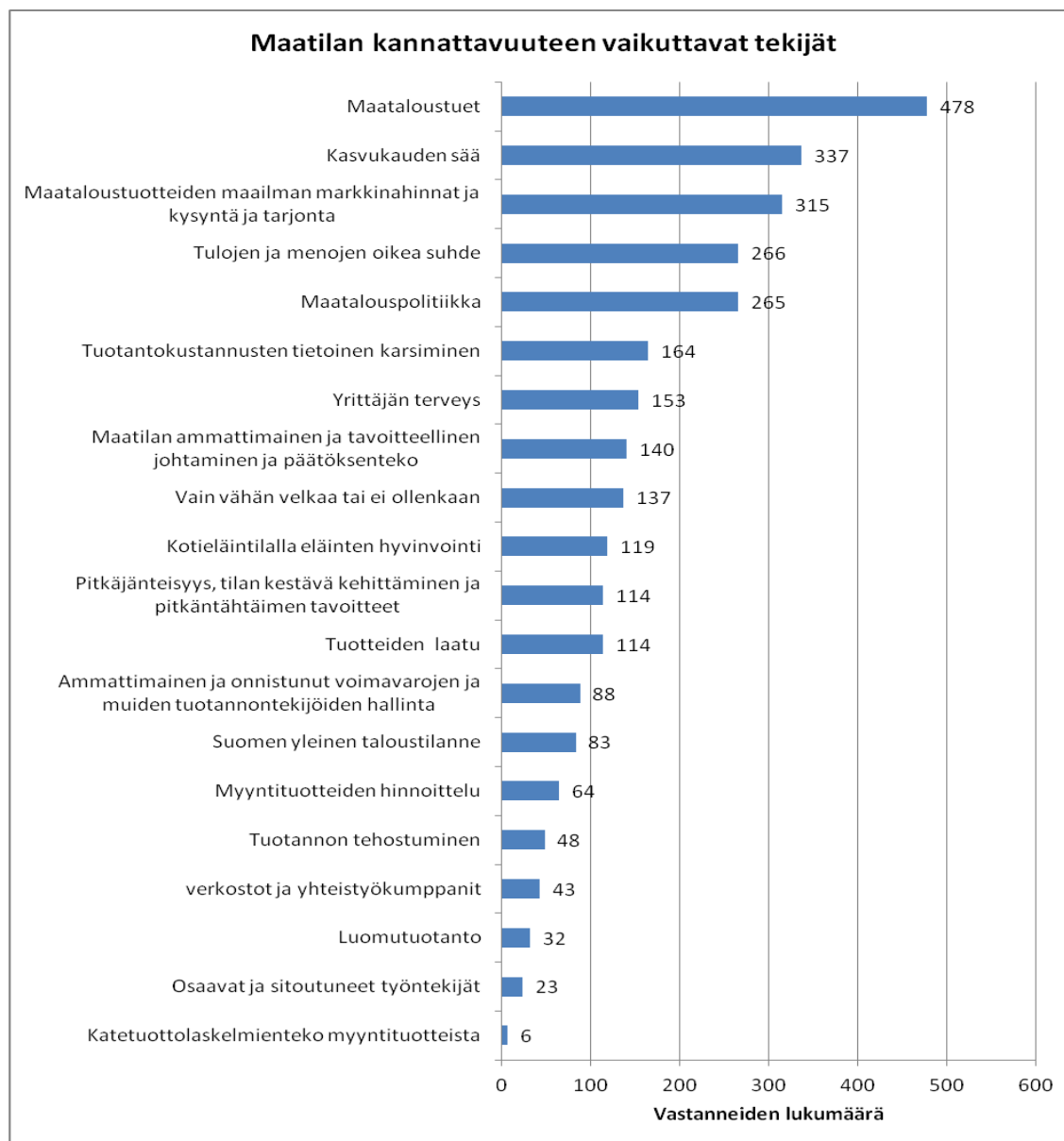
Kuvio 12: Maatilan kannattavuuden seuranta

Vastaajista 237 valitsivat vain yhden vaihtoehdon. Heistä 118 valitsi vaihtoehdon ”Vuoden aikana mututuntumalla, veroilmoituksen täyttäminen kertoo totuuden”. Yhden vaihtoehdon valinneista 58 hyödynsi kirjanpito-ohjelmaa (33+25). Lisäksi 107 muuta hyödynsi kirjanpito-ohjelmaa säännöllisesti valiten kysymykseen myös toisen vaihtoehdon (tiliote 34, mututuntuma 19). Suosittu vastausyhdistelmä 112 vastauksella oli tiliotteen kuukausittainen seuraaminen ja mututuntuma. Vastaajista 95 oli valinnut kolme eri vaihtoehtoa ja heidän joukossaan oli 33 aktiivisesti kirjanpito-ohjelmaa hyödyntävää maatalousyrittäjää.

Kuviosta 12 voidaan todeta, että vain 55 % vastaajista vastasi seuraavansa tiliotteen tapahtumia kuukausittain. Vielä harvempi hyödyntää kirjanpito-ohjelman tarjoamia kannattavuuden seuraamismahdollisuuksia. Vain 25 % vastaajista valitsi vaihtoehdon ”Tallennan tilitapahtumat säännöllisesti kirjanpito-ohjelmaan ja seuraan ohjelman antamia tase- ja tuloslaskelmaraportteja”, ja vain 23 % vastasi tallentavansa tilitapahtumat säännöllisesti kirjanpito-ohjelmaan sekä laskevansa ja seuraavansa kannattavuuden tunnuslukuja. Todellisuudessa kirjanpito-ohjelmaa käyttävien osuus ei ole edes neljänneistä, koska moni kirjanpito-ohjelman käyttäjä oli valinnut molempien vaihtoehtot. Ehkä maatilan kertahankinnat ovat niin suuria ja niitä tehdään vuoden aikana vain muutamia (lannoitteet, siemenet, kasvinsuojeluaineet ja kevytpolttoaine) ja tulojakin (myyntitulot ja maataloustuet) maksetaan isommissa erissä ja vain pari kertaa vuodessa, joten yritystoiminnan taloutta on helppo seurata ihan vain mututuntumalla. Ehkä kasvinviljelytilalla on näin, mutta voisi olettaa, että kotieläintilalla tulot ja menot jakautuisivat pienempiin eriin pitkin vuotta, ja täten talouden seuranta vaatisi jo aktiivisempaa otetta.

Mitkä tekijät vaikuttavat maatilasi kannattavuuteen?

Neljännessätoista kysymyksessä pyydettiin valitsemaan vastausvaihtoehdoista korkeintaan 5 maatalan kannattavuuteen eniten vaikuttavaa tekijää.



Kuvio 13: Maatalan kannattavuuteen vaikuttavat tekijät

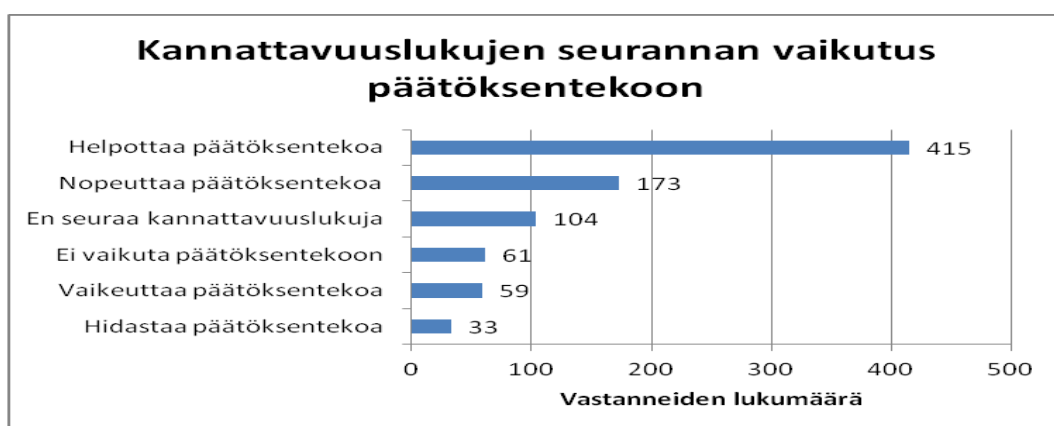
Kuviosta 13 nähdään, että maataloustukia pidettiin hyvin merkittävänä kannattavuuteen vaikuttavana tekijänä. Vaihtoehdon valitsi 73 % vastaajista. Maataloustuet koettiin merkittäviksi jokaisessa maatilaryhmässä, eikä vastauksista voinut päätellä mitään selvää ryhmää, jolle maataloustuet eivät olisi merkittävä kannattavuuteen vaikuttava tekijä. Toisaalta 175 vastaajaa ei valinnut maataloustuet-vaihtoehtoa. Heille kannattavuuteen vaikutti suhteessa enemmän maatalan ammattimainen ja tavoitteellinen johtaminen ja päätöksenteko, tuotteiden laatu, pitkäjänteisyys, tilan kestävä kehittäminen ja pitkän tähtäimen tavoitteet sekä ammattimainen ja onnistunut voimavarojen ja muiden tuotannontekijöiden hallinta. Tästä joukosta 106 vastaajaa vastasi, että maataloustukien osuus liikevaihdosta on 20-50 %. Niistä, jotka ei-

vät valinneet maataloustukia, 17 vastaajaa eli 10 % arvioi kannattavuuden parantuneen viimeisen viiden vuoden aikana. Kaikista vastaajista osuus oli vain 5 %. Samaisessa joukossa suhteessa harvempi koki kannattavuuden heikentyneen ja suhteessa useampi koki kannattavuuden vaihdelleen vuosittain tai pysyneen vakaana verrattuna kyselyn kaikkiin vastaajiin. Samaten arvioidessa tulevaisuuden kannattavuutta tässä joukossa suhteessa useampi arvioi kannattavuuden parantuvan (23 %, kun kaikista vastaajista 18 %) ja suhteessa harvempi pelkäsi kannattavuuden heikkenevän (37 %, kun kaikista vastaajista 48 %). Toisaalta tässä ryhmässä oli kuitenkin useampi, jonka kannattavuus oli niin heikko, että toiminta täytyy lopettaa (6 %, kun kaikista vastaajista 4 %).

Kaikilta vastaajilta eniten ääniä saivat maataloustukien lisäksi kasvukauden sää (52 %), maataloustuotteiden maailmanmarkkinahinnat (48 %) sekä tulojen ja menojen oikea suhde yhdessä maatalouspolitiikan kanssa (41 %). Katetuottolaskelmilla ei ollut merkitystä kuin kuudelle vastaajalle, ja vain 23 vastaajaa katsoi työntekijöiden vaikuttavan kannattavuuteen.

Miten kannattavuuslukujen seuranta vaikuttaa päätöksentekoon maatilalla?

Kysymykseen, kuinka kannattavuuslukujen seuranta vaikuttaa päätöksentekoon, saattoi valita korkeintaan kaksi vastausvaihtoehtoa. Vastaajista 64 % oli sitä mieltä, että kannattavuuslukujen seuranta helpottaa päätöksen tekoa. Sen lisäksi 26 % vastaajista koki, että kannattavuuslukujen seuranta nopeuttaa päätöksentekoa. Joukossa oli myös niitä, joiden mielestä kannattavuuslukujen seuranta hidastaa ja vaikeuttaa päätöksen tekoa, kuten kuviosta 14 voidaan huomata. Vastaajista 16 % vastasi rehellisesti, etteivät he seuraa kannattavuuslukuja. Olisi ehkä pitänyt kysyä myös, kuinka usein seuraat kannattavuuslukuja ja missä tilanteissa, koska kysymykseen 13 vastatessaan kovin harva mainitsi seuraavansa maatilalla kannattavuutta kirjanpito-ohjelman avulla.



Kuvio 14: Kannattavuuslukujen seurannan vaikutus päätöksentekoon

Budjetti

Budjetin eli tulo- ja menoarvion seuraavalle vuodelle laati vain 191 vastaajaa eli 29 %. Onko budjetista hyötyä niille, jotka sen tekevät? Olisiko siitä hyötyä niille, jotka eivät tee? Jääkö

budjetti tekemättä vain ajanpuutteen takia, vai eikö sitä osata tehdä tai koeta hyödylliseksi? Näihin kysymyksiin ei kysytty vastauksia tässä kyselyssä, ehkä olisi pitänyt tai ehkä jatkokutkimuksessa pitäisi. Toisaalta eräs sianlihantuottaja kertoi enemmän ajatuksiaan suomalaisen maatalouden kannattavuudesta ja mainitsi tulo- ja menoarvion tekemisestä seuraavaa: ”Kun aloitimme sikatalouden, teimme aluksi kaiken niin kuin oli opetettu. Huomasimme melko pian, että se oli suurta ajanhukkaa. Se mitä itse tehtiin sillä ei ollut vaikutusta juuri lainkaan lopputulokseen. Ulkoa tulevien asioiden vaikutus oli yli 90 %.” Esimerkkinä tuottaja kertoi, että ensin arvioit toimittavasi keskimäärin x kpl lihasikoja teurastettavaksi ja x kpl porsaita välitykseen ja oletat saavasi teuraista 1,6€/kg ja porsaista 60€/kpl. Yhtäkkiä sianlihan vienti Venäjälle kuitenkin kielletään ja sianlihanhinta romahtaa: 0,98 €/kilo ja välitysporsaista 40€/kappale. Lisäksi vielä viranomaisen päättää itsevaltaisesti siirtää tukien maksatuksen puolella vuodella. Tuloja ei siis tule arvioidusti. Menotkin lisääntyvät, koska tukien viivästymisen takia, et pysty maksamaan laskuja ajoissa ja kun pystyt, joudut maksamaan 7,5 % viivästyskorkoa. Tuloja arvioidessasi suunnitellut kuukausittaiset eläinmäärät teuraaksi ja välitykseen etukäteen. Optimoit eläinten kasvun ja kun eläimet olisivat valmiit haettavaksi, teurastamalla onkin ruuhkaa ja eläimet joutuvat odottamaan tilalla suunniteltua pidempään. Tietysti eläimen painosta saat hyvitystä, mutta jos odotellessa kyytiä eläin kasvaa ”liian isoksi”, et saa hyvitystä, etkä korvausta odotusaikana syntyneille ylimääräisille kustannuksille.

Menoarviosta sianlihantuottaja mainitsi vielä esimerkin: ”Olet suunnitellut ostavasi rehuja tietyllä hinnalla. Rehutehdas ilmoittaa, että soijan maailmanmarkkinahinnat ja viljan futuurit Chicagon pörssissä ovat nousseet pilviin ja siksi rehujen hintoja on pakko korottaa 30 %.” Rehutehtaiden ostohinnat määrittelevät myös viljelijöiden välisten kauppojen hintoja, joten viljelijän vaikutusmahdollisuudet ovat melko heikot. Edellä kuvattu on vain yhden vastaajan arvio, mutta jos tilanne on muillakin lihantuottajilla kuvatun kaltainen, voi tulo- ja menoarvion tekeminen tosiaan tuntua melko tarpeettomalta.

4.3 Kannattavuuden muutos ja siihen vaikuttavat tekijät

Yli puolet vastaajista (58 %) koki maatilan kannattavuuden heikentyneen viimeisen viiden vuoden aikana, kuten kuvioista 15 voidaan huomata. Vastaajista 27 % vastasi kannattavuuden vaihdelleen vuosittain ja 8 % kertoi kannattavuuden pysyneen vakaasti samalla tasolla. Vain 5 % vastaajista vastasi kannattavuuden parantuneen. Vastausten perusteella ei voinut määritellä mitään tietyn tyyppistä maatilaa, joka olisi kannattavampi kuin muut. Kyselyssä ei myöskään kysytty kannattavuuden lähtötasoa, joten vastaajissa on varmasti esimerkiksi myös niitä, jotka kannattavuuden heikkenemisestä huolimatta menestyvät edelleen ihan hyvin. Toisaalta seuraavassa kysymyksessä kysyttiin kannattavuuden muutoksiin vaikuttavia tekijöitä, joten eri tekijät kyllä selittivät kannattavuuden parantumista ja heikentymistä. Parempaan kannattavuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi mainittiin muun muassa tuotannon tehostuminen (24 vastaa-

jaa), myyntitulojen kasvu (23), tuotannon kasvu (15), investoinnit (12) ja maatilan laajentaminen (9).



Kuvio 15: Kannattavuuden muutos viimeisen 5 vuoden aikana

Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet maatilan kannattavuuden muutokseen?

Kysyttäessä, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet kannattavuuden muutokseen, vastausvaihtoehtoja saattoi valita korkeintaan seitsemän kappaletta.



Kuvio 16: Kannattavuuden muutokseen vaikuttaneet tekijät

Kolme eniten vastauksia saanutta vaihtoehtoa erottuivat joukosta selvästi: kustannusten nousu (93 %), myyntitulojen lasku (87 %) ja maatalouspolitiikan muutokset (63 %). Näillä tekijöillä katsottiin olevan kannattavuutta heikentävä vaikutus. Investoinnit valitsi 29 % vastaajista. Investointi oli joillain tiloilla jo ehtinut parantaa kannattavuutta, mutta osalla

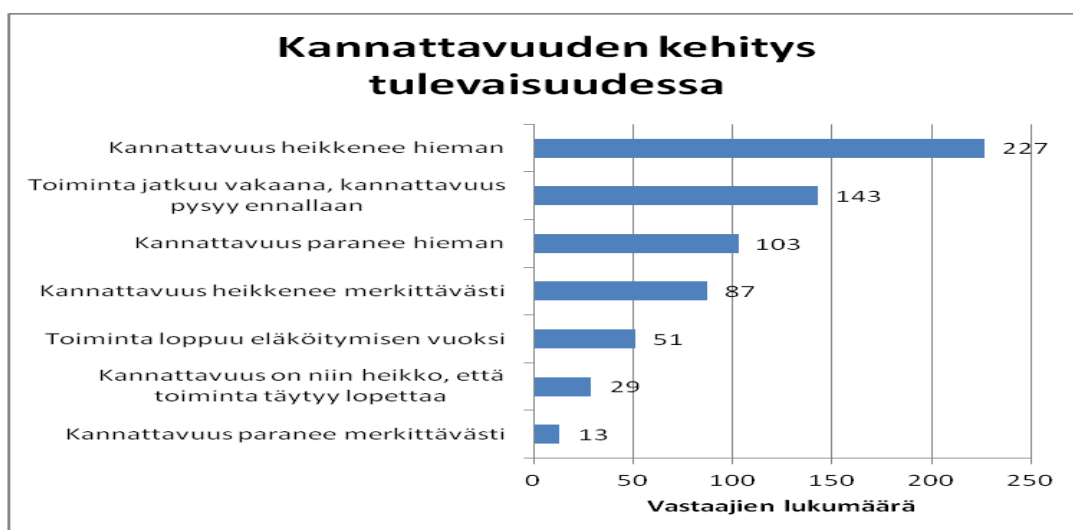
heikentänyt tai edesauttanut vuosittaista kannattavuuden vaihtelua. Kuviosta 16 nähdään, että melko tasaisesti 13-16 prosenttiosuuden vastauksista saivat myös tekijät ”tuotannon kasvu”, ”myyntitulojen nousu”, ”tuotannon tehostuminen”, ”maatilan laajentaminen”, ”peltojen vuoraus” ja ”toiminnan vakiintuminen”.

Miten näet maatilasi kannattavuuden kehittyvän tulevaisuudessa?

Kysyttäessä maatilasi kannattavuuden kehitystä tulevaisuudessa 40 % vastaajista epäili kannattavuuden heikkenevän hieman, kun puolestaan 15,5 % epäili kannattavuuden heikkenevän merkittävästi. Niistä 377 vastaajasta, jotka arvioivat kannattavuuden heikentyneen viimeisen viiden vuoden aikana, 220 vastaajaa arvioi kannattavuuden heikentyvän myös tulevaisuudessa. Lisäksi 27 vastaajaa piti kannattavuutta tulevaisuudessa niin huonona, että toiminta täytyy lopettaa.

Niistä 52 vastaajasta, jotka arvioivat kannattavuuden pysyneen vakaana viimeiset viisi vuotta, 23 vastaajaa arveli toiminnan jatkuvan vakaana ja kannattavuuden pysyvän ennallaan tulevaisuudessakin. Toisaalta 53 vastaajaa, joiden kannattavuus oli viimeisen viisi vuoden aikana heikentynyt, arveli toiminnan vakiintuneen nykyiselle tasolle. Samaten toiset 53 vastaajaa, joilla kannattavuus on vuosittain vaihdellut, arveli nykytason vakiintuneen.

Paremmen kannattavuuden tulevaisuudessa arveli saavuttavansa 20 % vastaajista. Maatalouden harjoittamisen aikoo vaihtaa eläkkeeseen 9 % vastaajista. Vastauksia on havainnollistettu kuviossa 17.

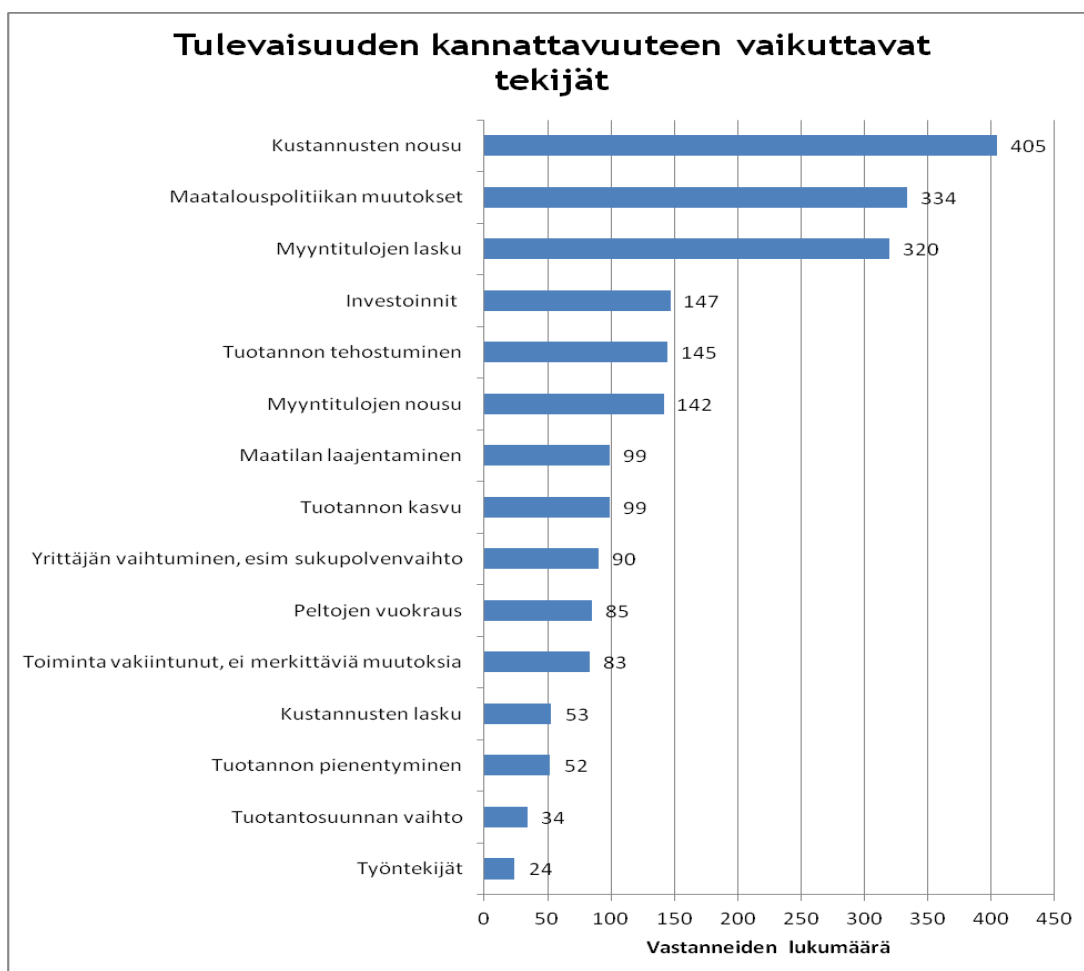


Kuvio 17: Kannattavuuden kehitys tulevaisuudessa

Mitkä tekijät vaikuttavat näkemykseen maatilasi tulevaisuudesta?

Kysyttäessä, mitkä tekijät vaikuttavat näkemykseen maatilasi tulevaisuudesta, sai vastausvaihtoehtoja valita peräti seitsemän. Kolme eniten vastauksia saanutta tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavaa tekijää erottui muista vastausvaihtoehdoista selvästi. Vastaajista

enemmistö oli valinnut vaihtoehdot ”kustannusten nousun” (72 %), ”maatalouspolitiikan muutokset” (59 %) ja ”myyntitulojen laskun” (56 %). Toisaalta tulevaisuuden tekijöitä arvioitaessa vastausvaihtoehtoja valittiin enemmän ja ne jakautuivat enemmän kannattavuutta parantaviin tekijöihin, kuten kuvista 18 nähdään. Vastausvaihtoehdot ”myyntitulojen nousu”, ”tuotannon tehostaminen” ja ”investoinnit” valitsi 25 % vastaajista. Tuotannon kasvu ja maatalan laajentaminenkin nähtiin kannattavuutta parantavina tekijöinä. Vastaajista 16 % valitsi vaihtoehdoksi yrittäjän vaihtumisen.



Kuvio 18: Tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavat tekijät

4.4 Vapaa sana

Kyselyn lopussa oli tyhjää tilaa vastauksien täydentämiseen ja kommentointiin. Vastaajista 186 hyödynsi tätä mahdollisuutta. Osa vastaajista oli lisännyt vain yhdellä lauseella jonkun lyhyen täydennyksen johonkin tiettyyn kysymykseen, toiset olivat kommentoineet yleisesti maatalouden kannattavuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä, toiset taas olivat kuvanneet hie-man tarkemmin oman maatalan tilannetta. Erityisen mukavaa oli lukea niistä muutamista ti-loista, jotka kertoivat kuinka heidän tilalla toiminta on saatu kannattavaksi. Esimerkiksi jalostuslampolassa on pitkäjänteisesti jalostettu laatua ja saavutettu hyviä tuloksia. Samaten eräs maidontuottaja mainitsi, että ”hyvä pitkäjänteinen karjanjalostus ja nurmiviljely ovat nämä

lypsykarjan kannattavuuden kulmakivet”. Toinen maidontuottaja oli samaa mieltä mainitsemalla, että maitotilan tärkeimpiä menestystekijöitä ovat hyvinvoivat eläimet sekä hyvä ja laadukas säilörehusato.

Kommenteissa maataloilta, jotka olivat saavuttaneet paremman kannattavuuden tai pyrkivät parantamaan kannattavuutta, nousi esiin tuotannon monipuolistaminen, erikoiskasvien viljelyn lisääminen (esimerkiksi härkävavun, öljykasvien ja kuminan) ja erikoistuminen esimerkiksi juureksiin. Luomutuotanto mainittiin pienemmän tilan pelastuksena. Toinenkin tila mainitsi luomutuotantoon siirtymisen antavan odotuksia paremmasta kannattavuudesta. Erytishuomion peltojen kasvukunnon parantamiseen uskottiin tuovan tulevaisuudessa parempia satoja ja sitä myöten lisäävän toiminnan kannattavuutta. Eräs vastaaja uskoi maatalan kannattavuuden paranevan nyt, kun perunan- ja kuivaheinäntuotannosta oli siirrytty kotieläintilaksi ja jatkossa panostettaisiin lampaanlihantuotantoon sekä lihan suoramyyntiin. Eräs toinen vastaajista muistutti, että tuotannon tehostamisessa tai laajentamisessa on muistettava arvioida toiminnan muutoksesta aiheutuvat kustannukset. Kolmas vastaaja taas kertoi, että jatkuvuutta tuovat investoinnit syövät nyt kannattavuutta, mutta tulevaisuudessa investoinnit toivottavasti johtavat parempaan tulokseen.

Yksi vastaajista oli sitä mieltä, ettei suuruus kannata, vaan pitäisi etsiä kultainen keskitie ja keskittyä tuottamaan laatua. Hän on varmasti kokenut sen omalla kohdallaan toimivaksi ratkaisuksi, toisin kuin toinen vastaaja, joka oli sitä mieltä, että ainoa tie pysyä alalla on jatkuva, kasvava kehitys ja tuotannon tehostaminen. Helppona ei kuitenkaan pidetty tätäkään toimintatapaa.

Laadusta, erikoistumisesta ja keskittymisestä yhteen tuotteeseen kertoi pienen porkkanatilan esimerkki. Kahden hengen varhaisporkkananviljelytilalla tehokaksikko pakkaa kesäkuukauden aikana 120 000 kiloa porkkanaa kauppakuntoon tukkuliikkeelle. Kuukauden aikana kasaantuu varmasti univelkaa, mutta yrittäjillä on halu toimia itsenäisesti ja toteuttaa omia ratkaisuja. Kaksikko pyrkii olemaan innovatiivinen sekä kehittämään ja koneellistamaan jatkuvasti eri työvaiheita. Toinen kasvinviljelytila mainitsi, että ”laatutuote, hinnoittelu, mainonta ja brändäys ovat suurimmat kannattavuuteen positiivisesti vaikuttaneet tekijät”. Mainonta ja brändäys voivat olla suomalaisella maatilalla vielä melko vieraita ja tarpeettomiksi koettuja asioita, mutta ehkä tulevaisuudessa nämä tekijät tulevat olemaan yhä useamman maanviljelijän arkipäivää. Tuotteen on erotuttava massasta, jotta se kiinnostaisi aina vain vaativammaksi muuttuvia kuluttajia. Kysyttäessä maatalan kannattavuuteen vaikuttavia tekijöitä (kysymys 14) vain 64 vastaajaa eli 10 % oli valinnut myyntituotteiden hinnoittelun.

Kyselyn vastaajien joukossa oli myös niitä, joiden vahvuus oli velattomuus ja korkea maidon keskituotos, samoin kuin niitä, jotka sivuelinkeinoilla rahoittivat heikommin kannattavan

maatalouden investointeja. Yhtenä kyselyn puutteena oli eräässä kommentissakin esiin nousut kysymys: ”miksi sivuelinkeinojen merkitystä ei ole tarkemmin kysytty?” Tämän opinnäytetyön tarkoitus ei ollut kartoittaa tarkemmin sivuelinkeinojen vaikutusta maatalouden kannattavuuteen, joten asia ei tuntunut oleelliselta kyselyä suunniteltaessa. Jälkeenpäin kyselyä tarkastellessa on helppo todeta, että yksi tarkentava kysymys olisi voinut tuoda paljon lisätietoa aiheesta, kun noin 65 % vastaajista valitsi metsätalouden sivuelinkeinokseen.

Vapaan sanan kommentteissa nousivat vahvasti esiin kustannusten nousu ja myyntitulojen lasku. Muutamit vastaajat kertoivat konkreettisia esimerkkejä: erään vastaajan tilalla lannoitekustannus nousi viime vuonna 10 000 eurosta 18 000 euroon, samaan aikaan kuin perunantuottajahinta laski 25 sentistä 15 senttiin kilolta ja kansallinen 500 euron tuki poistui. Toinen vastaaja kertoi tuloksen laskeneen viime vuonna 30 prosenttia tuotannon pysyessä ennallaan. Kolmannella tilalla 6-7 sentin lasku maidontuottajahinnassa litralta pudotti viime vuonna maitotilistä 45 000 euroa ja maataloustuetkin pienenevät 15 000 eurolla. Neljäs vastaaja oli lisännyt viljelysmaata 12 hehtaarilla viime vuonna, mutta silti liikevaihto pieneni 55 000 euroa maitotilistä ja 20 000 euroa maataloustuista. Eräs vastaaja pohti, yhtälön olevan melko mahdoton ratkaistavaksi, kun maitolitrasta maksetaan tuottajalle 35 senttiä ja kyseisen litran tuotantokustannukset ovat 65 senttiä. Toisella maitotilalla tuntipalkaksi oli laskettu kaksi euroa. Kannattavuus laski miinukselle jo vuonna 2014, ja vuosi 2015 oli edellistä vielä heikompi vuosi. Marjatilalta vielä kommentoitiin, että heillä työvoimakustannukset ovat korkeat ja nousevat jatkuvasti. Marjan myyntihintaa on vaikea nostaa samassa suhteessa.

Ennen kaikkea kommentteissa oli paljon kritiikkiä maatalouspolitiikkaa kohtaan. Varsinkin viime vuoden maataloustukien maksun viivästyminen kirvoitti kommentteja. Moni vastaaja oli sitä mieltä, että byrokratia vain monimutkaistuu, vaikka muuta luvataan. Byrokratia myös syö voimavaroja varsinaiselta työltä ja tappaa työn ilon. Maatalouspolitiikka on nykyään niin ennalta arvaamatonta ja nopeasti muuttuvaa, että pitkän tähtäimen suunnitelmia on vaikea tehdä ja tulevaisuuden toimintaedellytyksiin vaikea luottaa. Useampi vastaaja koki, että maatalouspolitiikka ei tue perhevilljelyä ja yleinen ilmapiiri maanviljelijöitä kohtaan on negatiivinen. Kuluttajien mielestä ruoka ei saisi kaupassa maksaa mitään. Yksittäisen tilan on vaikea vaikuttaa tuottajahintoihin tai tuotantokustannuksiin, koska keskusliikkeiden asema on niin hallitseva. Yleisesti ottaen monen maatilan toimintaan vaikuttaa vahvasti tekijöitä, joihin yrittäjä itse ei juuri pysty vaikuttamaan. Yhtenä esimerkkinä tästä on kommentteissakin mainitut Venäjän vientirajoitteet. Eräs vastaaja kysyikin opiskelijalta: ”onko maatalousyrittäjä yrittäjä koska omien tuotteiden hintaa ei voi itse päättää, sen saa mitä meijeri/ lihatalo/ hallinto antaa ja sopimusehdot muuttuvat yksipuolisesti ilmoitusluontoisena asiana. Byrokratia syö maatilojen kannattavuutta, koska iso osa ajasta menee turhaan paperinpyörytykseen.” Useampi vastaaja mainitsi, ettei suosittelisi lapsilleen maatalouden jatkamista. Osaamisen ja pääoman sijoittaminen maatalouteen tuntuu turhalta ja kannattamattomalta. Eräs vastaaja

kertoi että ”kannattavuus on heikko, mutta velkojen takia ei voi lopettaa” ja toinen kertoi olevansa ilmaiseksi töissä, sillä tilalla on edes pieni arvo vain niin kauan kun tilalla on toimintaa. Tuotantoedellytykset ovat viime vuosina heikentyneet merkittävästi ja syöneet kannattavuuden. Ison kasvinviljelytilan kommentissa mainittiin, että alle 100 hehtaarin viljatila ei tuota edes yhdelle palkkaa. Seuraavat kaksi suoraa lainausta vastaajien kommentteista kuvastavat monen vastaajan tällä hetkellä kohtaamia epäkohtia:

”Suomalainen elintarvike (liha, vilja, kasvikset) on eräs maailman puhtaimmista, laadukkaita ja eettisimmistä tuotteista. Tämän lisäksi tuotannon normisto on tiukempi kuin muualla pl Ruotsi. Silti tuottajan tuotteesta saama hinta on Euroopan alhaisimpia. Tämä epäsuhta aiheuttaa suurimman kannattavuusongelman Suomen maataloustuotannossa”.

”Investointeihin ei arvaa panostaa. On käytävä muualla työssä pärjätäkseen taloudellisesti. Tämän päivän maatalous on joko tehotuotantoa, jolloin olet naimisissa pankin kanssa. Tai elämäntapa, jota rahoitat muista tulolähteistä käsin!”

Vaikka kommentteja oli paljon ja ne olivat sävyiltään erilaisia ja vaihtelevia, kommentit luetuun päällimmäiseksi jäi alakulo. Maanviljelijöiden huoli ei vain omasta, vaan myös kotimaisen ruuantuotannon tulevaisuudesta vaikuttaa todelliselta.

4.5 Tulokset tilaryhmittäin

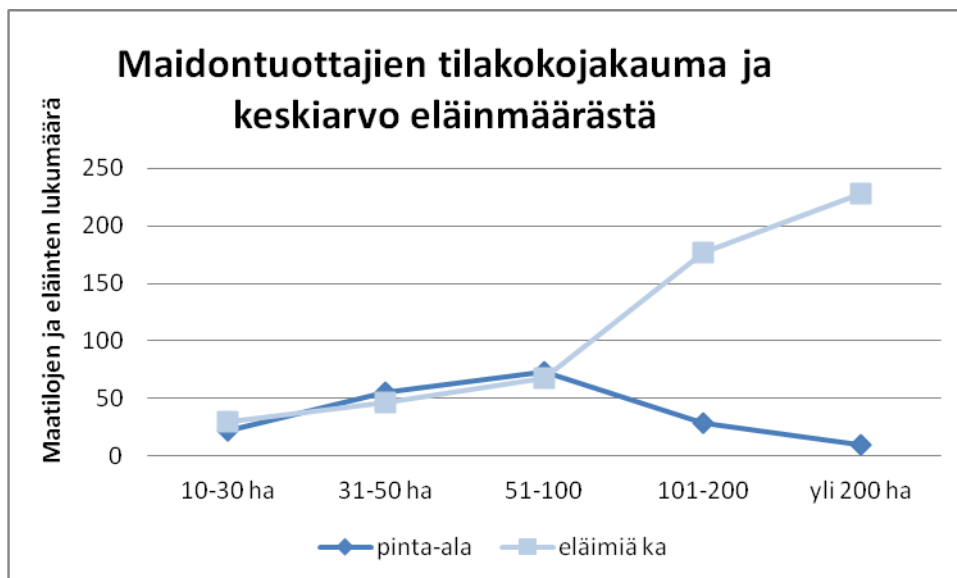
Seuraavassa on tarkasteltu kyselyn tuloksia jakamalla vastaukset päätuotantosuunnan mukaan. Ensin käsitellään maidontuottajia sitten naudanlihantuottajia ja sianlihantuottajia. Lammastilojen vastauksia on käsitelty lyhyesti. Lopuksi on tarkasteltu vielä kasvinviljelytilojen vastauksia. Kun eläinkommenteista suodatti esiin kaikki nautoihin liittyvät vastaukset, listaan jäi 247 vastusta. Vastaajista 189 oli ilmoittanut päätuotantosuunnakseen maidontuotannon ja 58 naudanlihantuotannon.

4.5.1 Maidontuottajat

Maidontuottajia oli siis 189 vastaajaa eli 33,5 prosenttia vastaajista. Tähän on koottu tietoja heistä. Vastaajista 119 ilmoitti sivuelinkeinoksi metsätalouden, ja heistä 38 ilmoitti, että tilalla on toinenkin sivuelinkeino. Niistä urakointi oli yleisin 23 vastauksella. Niistä 70 maatilasta, joilla ei ollut metsätaloutta sivuelinkeinona, yhdeksän ilmoitti urakoivansa ja kuusi ilmoitti muun alan sivuelinkeinon. Lypsykarjatilalla työtä riittää usein ilman sivuelinkeinojakin, joten kasvintuotantotiloilla ja lihakarjatiloilla oli suhteessa enemmän sivuelinkeinoja.

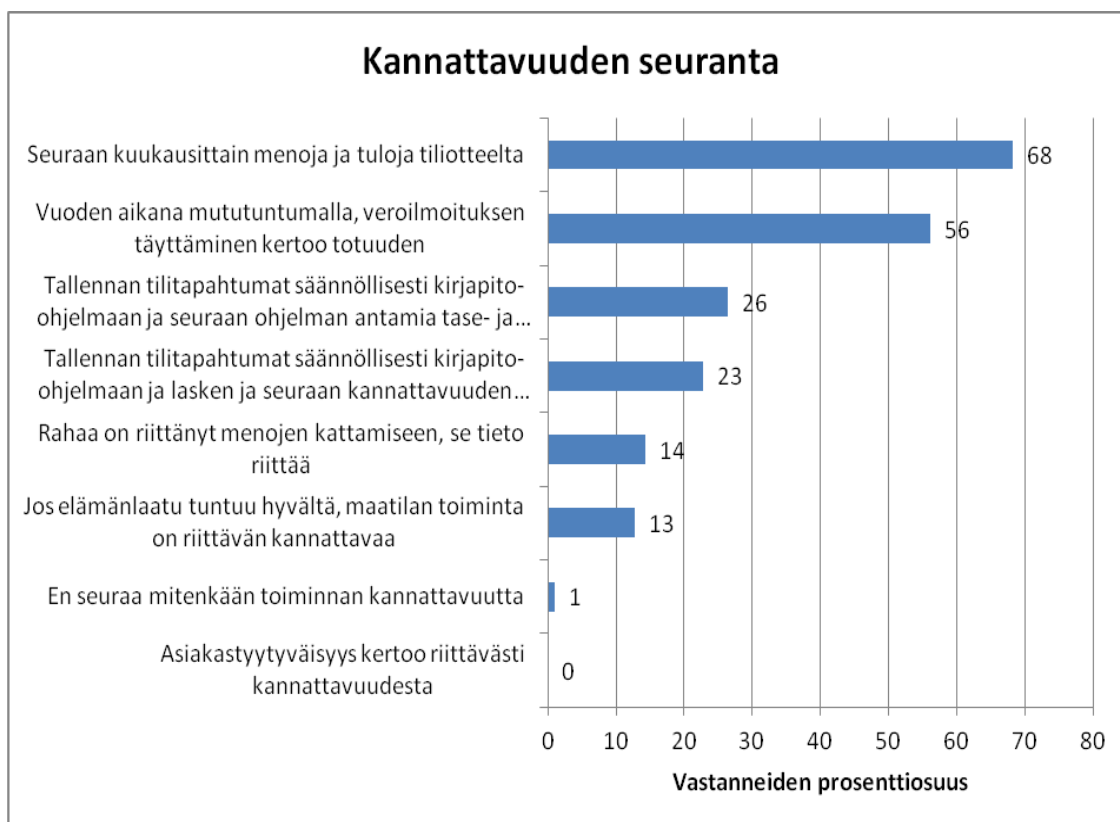
Maidontuottajat olivat jakautuneet melko tasaisesti ympäri Suomen: Etelä-Suomesta 55 vastausta, Itä-Suomesta 48 vastausta, Pohjois-Suomesta 45 vastausta ja Väli-Suomesta 41 vas-

tausta. Maidontuottajien tilakokojakauma esitetään kuviossa 19. Lisäksi kuvioon 19 on laskettu keskiarvo nautaeläinten lukumäärästä erikokoisilla maataloilla. Alle 100 hehtaarin tilalla eläinmäärä nousi tasaisesti pinta-alan kasvaessa. Yli 100 hehtaarin tiloilla keskimääräinen eläinmäärä oli suhteessa huomattavasti suurempi.



Kuvio 19: Maidontuottajien tilakokojakauma ja keskiarvo eläinmäärästä

Maidontuottajista 165 toimii maatalouden harjoittajina, kun maatalousyhtymiä vastaajissa oli 21 ja osakeyhtiöitä kaksi. Molemmat osakeyhtiöt olivat isoja tiloja eläinten lukumäärässä ja peltohehtaareissa mitattuna. Molemmissa vastauksissa tukien osuus liikevaihdosta oli alle 20 %. Kun maidontuottajilta kysyttiin, työskenteleekö ensisijainen viljelijä tai puoliso tilan ulkopuolella, 26 vastaajaa vastasi kyllä. Tukien osuus liikevaihdosta oli alle 20 % vain kuudella tilalla. Tukien osuus liikevaihdosta oli 20 - 50 % 152 vastaajan tilalla ja 15 vastaajalla 51 - 70 %. Peräti 16 vastaajaa ilmoitti, että tukien osuus oli yli 70 % liikevaihdosta. Maidontuottajista vain 51 vastaajaa eli 27 % teki budjetin. Luomumaidontuottajia vastasi kyselyyn vain viisi. Kuvioista 20 nähdään, kuinka maidontuottajat seurasivat kannattavuutta.



Kuvio 20: Maidontuottajien tapa seurata kannattavuutta

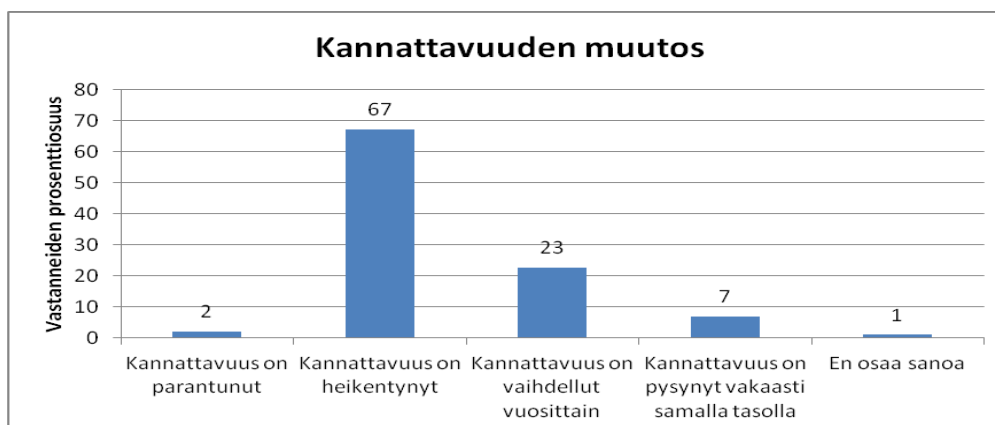
Vain kaksi vastaajaa kertoivat, etteivät seuraa kannattavuutta mitenkään. Vastauksia oli mahdollisuus valita useampi. Esimerkiksi niistä 106 vastaajasta, jotka vastasivat ”Vuoden aikana mututuntumalla ja veroilmoitus kertoo totuuden” 65 kertoi seuraavansa kuukausittain tuloja ja menoja tiliotteelta. Maidontuottajista 24 vastasi ”Jos elämänlaatu tuntuu hyvältä, maatilan toiminta on riittävän kannattavaa”. Tämä ei kuitenkaan estä seuraamista kannattavuutta lukuina, sillä vastaajista 23 kertoi seuraavansa tilitapahtumia tiliotteelta ja kuusi kirjasi säännöllisesti tilitapahtumia kirjanpito-ohjelmaan. Vastausvaihtoehto ”Rahaa on riittänyt menojen kattamiseen, se tieto riittää”, kuvastaa vaihtoehtoista hieman välinpitämättömyyden asennetta talousasioita kohtaan. Toisaalta tämän vaihtoehdon vastanneista yli puolet (17) oli vastannut seuraavansa myös tiliotetta kuukausittain.

Niistä 50 vastaajasta, jotka kertoivat kirjaavansa tapahtumia säännöllisesti kirjanpito-ohjelmaan ja seuraavansa tase- ja tulosraporttia, 17 vastaajaa seurasi myös ohjelman avulla kannattavuuslukuja. Noin 70 % vastaajista koki kannattavuuslukujen seurannan helpottavan päätöksentekoa. Vastaajista 12 prosenttia ilmoitti, ettei seuraa kannattavuuslukuja. Vastaajista 70 % ei kuitenkaan myöntänyt seuraavansa kannattavuuslukuja aktiivisesti, joten ehkä osa vain tiedostaa, että kannattavuuslukuja seuraten päätöksenteko voisi olla helpompaa. Vaihtoehtoisesti kannattavuuslukuja tutkitaan ainoastaan isomman hankinnan tai investoinnin yhteydessä.



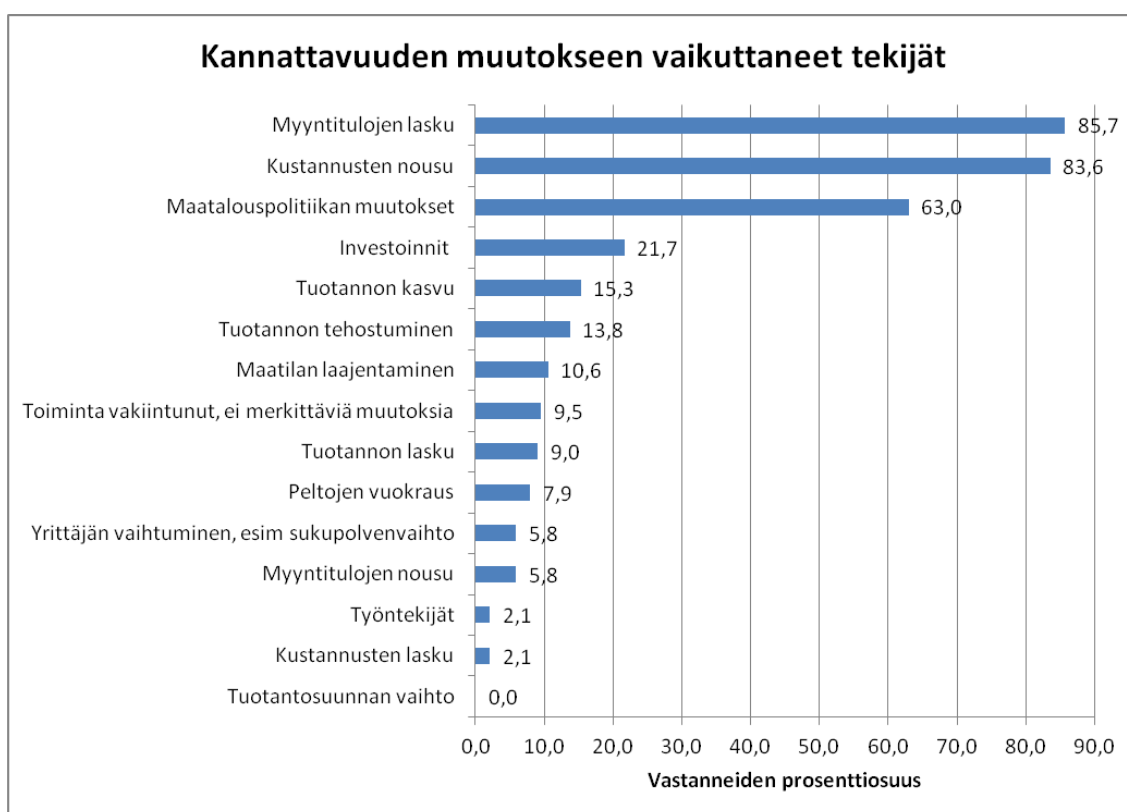
Kuvio 21: Maidontuotannon kannattavuuteen vaikuttavat tekijät

Kannattavuuteen vaikuttavia tekijöitä sai valita korkeintaan viisi vaihtoehtoa ja tulokset on nähtävissä kuviossa 21. Kuten koko aineistossa useimmin valittiin maataloustuet. Huomioitavaa oli, että koko aineistossa ne valitsi 85 % vastanneista, kun taas maidontuottajista maataloustuet valitsi vain 67 %. Maidontuottajien mielestä maailmanmarkkinat vaikuttivat maatilan kannattavuuteen. Globaalit markkinat ovatkin tulleet parin viime vuoden aikana entistä lähemmäs suomalaisten maidontuottajien arkea maitokiintiöiden poistumisen ja Venäjän vientirajoitteiden takia. Maidontuottajista 59 % valitsi vaihtoehdon ”Maataloustuotteiden maailmanmarkkinahinnat ja kysyntä ja tarjonta”, kun koko aineistossa vaihtoehdon valitsi hieman harvempi 55 %. Tasaisen paljon ääniä eli 75-80 vastaajaa saivat vaihtoehdot ”tulojen ja menojen oikea suhde” (80), ”kotieläinten hyvinvointi” (77), ”kasvukauden sää” (75) ja ”maatalouspolitiikka” (75). Koko aineistossa kohdan ”kotieläinten hyvinvointi” valitsi 21 % vastaajista, kun maidontuottajista vaihtoehdon valitsi 40 %. Yrittäjän terveys noteerattiin myös 57 vastauksessa. Maitotiloilla työ on edelleen fyysistä, vaikka erilaisilla työkoneilla ja automaatiolla voikin vähentää työn kuormittavuutta ja työergonomiaankin kiinnitetään nykyään varmasti aikaisempaa enemmän huomiota.



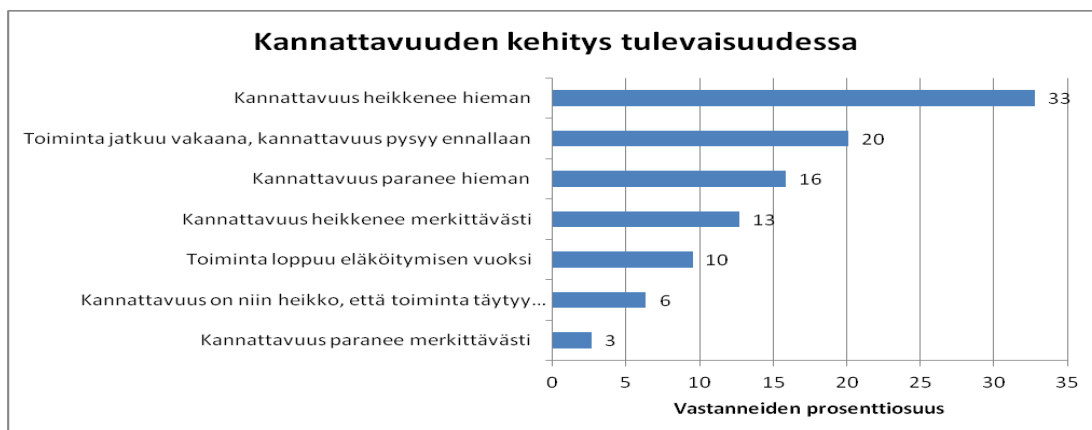
Kuvio 22: Kannattavuuden muutos maidontuotantotilalla

Maidontuottajista vain neljä vastaajaa kertoi, että maatilán kannattavuus on parantunut viimeisen viiden vuoden aikana. Vastaajista 13 mainitsi kannattavuuden pysyneen vakaasti samalla tasolla. Kannattavuus oli puolestaan heikentynyt 127 vastaajan (67%) mautiloilla. Vastaajista 24 % mainitsi kannattavuuden vaihdelleen vuosittain. Kannattavuus on viimeisen viiden vuoden aikana siis heikennyt suurella osalla maitotiloista (67%). Merkittävimpinä syinä tähän nähdään myyntitulojen lasku (86 %), kustannusten nousu (84 %) ja maatalouspolitiikan muutokset (63 %). Kuvioista 23 nähdään vastausten jakautuminen eri vastausvaihtoehdoille.



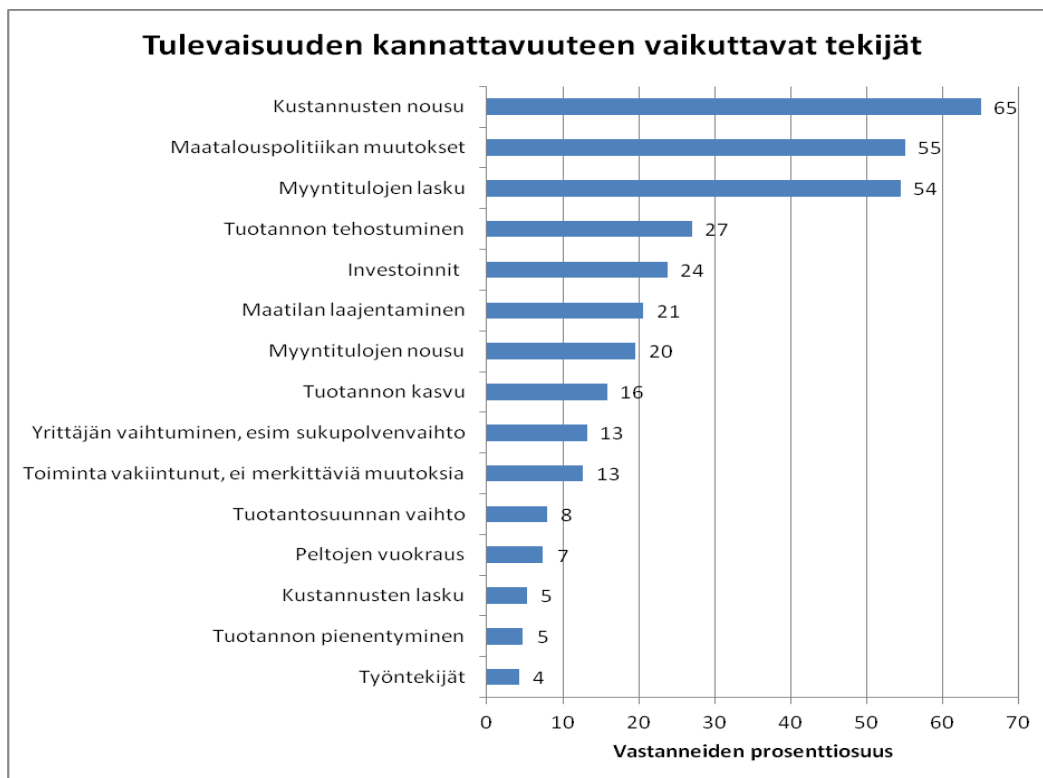
Kuvio 23: Kannattavuuden muutokseen vaikuttaneet tekijät maidontuotantotiloilla

Ne yhdeksän vastaajaa, jotka valitsivat vain yhden vaihtoehdon, valitsivat joko ”toiminta vakiintunut, ei merkittäviä muutoksia”(5) tai ”myyntitulojen lasku” (4). Vastaajista 30 valitsi vain kaksi vaihtoehtoa, joista molemmat tai toinen oli kustannusten nousu tai myyntitulojen lasku. Kolme vaihtoehtoa valinneita oli 80 vastaajaa, ja vastaukset menivät lähinnä juuri kolmelle suosituimmalle vaihtoehdolle. Vastaajista 16 oli valinneet kolmen suosituimman lisäksi myös investoinnit. Investoinnit valinneista 41 vastaajasta kannattavuus oli joko heikentynyt (18) tai vaihdellut vuosittain (18), vain yhdellä oli parantunut ja neljällä pysynyt vakaana.



Kuvio 24: Kannattavuuden kehitys tulevaisuudessa maidontuotantotiloilla

Maidontuottajista 33 % epäilee kannattavuuden heikkenevän hieman myös tulevaisuudessa, kuten kuvioista 24 nähdään. Lisäksi 13 % pelkää kannattavuuden heikkenevän merkittävästi. Vastaajista 12 (6 %) arvioi toiminnan kannattavan niin huonosti, että toiminta täytyy lopettaa. Tilanne ei kuitenkaan vaikuta aivan toivottomalta, sillä 20 % uskoo toiminnan jatkuvan vakaana ja kannattavuuden pysyvän ennallaan, ja 16 % vastaajista uskoi kannattavuuden tulevaisuudessa parantuvan. Vastaajista vain 2,5 % uskoi kannattavuuden parantuvan merkittävästi, kun taas 10 % lopettaa toiminnan eläköitymisen takia.



Kuvio 25: Tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavat tekijät maidontuotantotiloilla

Tulevaisuudennäkymiin vaikuttavista tekijöistä eniten vastauksia saanut kolmikko oli sama kuin viimeisen viiden vuoden aikana vaikuttaneiden tekijöiden kohdalla. Kustannusten nousu, myyntitulojen lasku ja maatalouspolitiikan muutokset vaikuttivat merkittävästi myös tulevaisuuden näkymiin, kuten kuvioista 25 nähdään. Tilat, jotka uskoivat parempaan tulevaisuuteen, näkivät kannattavuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi tuotannon tehostumisen, investoinnit, myyntitulojen nousun ja tuotannon kasvun.

Kysyttäessä työntekijöistä niitä mainittiin olevan 54 maatilalla, joista 12 maatilalla työntekijä oli ainoastaan osa-aikainen tai muuten kausitöissä, ei säännöllisessä päivätyössä. Vähintään yksi työntekijä oli 38 maatilalla, ja näistä tiloista yhdeksällä oli 2-4 työntekijää. Maidontuottajista yli puolella oli opistotason ammatillinen koulutus tai sitä korkeampi tutkinto: 46 toimi peruskoulupohjalta, 12 oli käynyt lukion, opistotason ammatillinen koulutus oli 90:llä, ammattikorkeakoulu 30:lla ja yliopistotutkinto 11 vastaajalla.

4.5.2 Naudanlihantuottajat

Eläinmäärän ilmoittaneista vastaajista 58 oli naudanlihantuottajia. Sivuelinkeinoa kysyttäessä kahdeksalla vastaajalla ei ollut sivuelinkeinoa. Melkein 60 % eli 34 vastaajaa ilmoitti sivuelinkeinokseen metsätalouden. Sen lisäksi 11 vastaajaa ilmoitti urakoivansa. Kolme tilaa ilmoitti, että heillä on 3-4 sivuelinkeinoa. Karkeasti rajattuna voi todeta, että vastanneista naudanlihantuottajista puolella oli alle ja puolella yli 100 nautaa. Kymmenellä tilalla oli yli

200 nautaa ja suurimmalla tilalla oli 600 eläintä. Eläinmäärät ovat suuntaa antavia, koska osa ilmoitti vain emolehmien määrän lukuna esim. 40 emolehmää + vasikoita. Suurimmilla tiloilla saattoi olla esimerkiksi 100 emolehmää ja monta sataa teurassonna. Osa isoista tiloista kasvatti vain sonneja.

Naudanlihantuottajat sijoituivat maantieteellisesti seuraavasti: Etelä-Suomi 20, Itä-Suomi 17, Pohjois-Suomi 9 ja Väli-Suomi 12 vastaajaa. Maatiloista 40 oli yli 50 hehtaarin tiloja, niistä 11:llä oli yli 100 hehtaaria peltoa. Työntekijöitä oli 12 maatilalla, joskin vain yksi vakituinen seitsemällä maatilalla. Yhdellä tilalla oli kolme työntekijää ja muilla osa-aikainen tai kausityöntekijä. Yhtiömuoto oli pääsääntöisesti maataloudenharjoittaja, joita oli 48 eli 83 % vastaajista. Maatalousyhtymiä oli seitsemän, osakeyhtiöitä kaksi ja avoimia yhtiöitä yksi. Kysyttäessä, työskenteleekö ensisijainen viljelijä tai puoliso tilan ulkopuolella 24 vastaajaa vastasi kyllä. Maataloustukien osuus liikevaihdosta oli alle 20 % vain kahdella tilalla. Heidän vastauksissaan huomio kiinnittyi siihen, että valtavirrasta poiketen molemmat pitivät kannattavuuteen vaikuttavina tekijöinä maatilän ammattimaista ja tavoitteellista johtamista ja päätöksentekoa sekä eläinten hyvinvointia. Molemmat mainitsivat myös osaavat ja sitoutuneet työntekijät. Vastaajista 28 ilmoitti tukien osuudeksi 20-50 % liikevaihdosta. Melkein sama määrä (24) ilmoitti tukien osuudeksi 51-70 %, kun taas neljä vastaajaa vastasi tukien osuudeksi yli 70 % liikevaihdosta. Naudanlihan tuottajista luomutiloja oli 21 eli 36 % vastaajista.

Kysyttäessä, kuinka seuraat kannattavuutta 55 % vastaajista (32) vastasi seuraavansa tiliotteen tapahtumia kuukausittain. Vastaajista 52 % (30) vastasi myös toimivansa vuoden mututuntumalla ja veroilmoitus kertoo sitten kerran vuodessa totuuden. Vastaajista 34 % eli 20 kertoi tallentavansa tilitapahtumat säännöllisesti kirjanpito-ohjelmaan ja seuraavansa ohjelman antamia tase- ja tuloslaskelmaraportteja. Vastaajista 20 % eli 12 kertoi tallentavansa tilitapahtumat säännöllisesti kirjanpito-ohjelmaan ja laskevansa ja seuraavansa kannattavuuden tunnuslukuja. Kymmenelle vastaajalle (17%) riitti se tieto, että rahat ovat riittäneet, toisaalta osa heistäkin tarkasti tilanteen tiliotteelta. Vastaajista 15 % koki, että jos elämänlaatu on hyvä, maatilän toiminnan kannattavuus on riittävä. Yksi vastaaja vastasi, ettei seuraa kannattavuutta mitenkään.

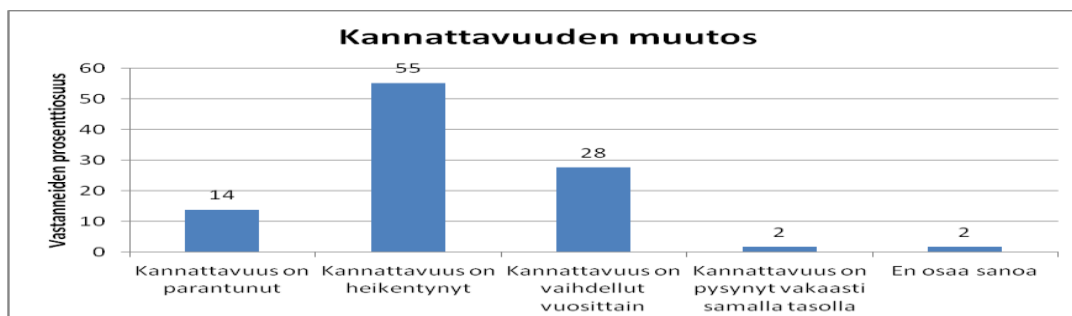


Kuvio 26: Naudanlihantuotannon kannattavuuteen vaikuttavat tekijät

Naudanlihantuottajien listaus kannattavuuteen vaikuttavista tekijöistä poikkesi maidontuottajien vastauksista, joskin maataloustuet saivat eniten ääniä myös naudanlihantuottajilta (74 %). Toiseksi eniten vastauksia saivat maatalouspolitiikka ja tulojen ja menojen oikea suhde (45 %). Kotieläinten hyvinvointi ja tuotantokustannusten tietoinen karsiminen saivat 20 ja 21 vastausta. Vastausvaihtoehdoista saattoi valita korkeintaan 5 tekijää ja 72 % vastaajista eli 42 olikin valinnut kaikki viisi vaihtoehtoa. Viiden kärki erottui vastauksista selvästi, mutta muillekin vastausvaihtoehdoille annettiin tasaisesti ääniä, kuten kuviosta 26 nähdään. Maidontuottajien joukossa oli vähemmän luomutuottajia, eivätkä he nähneet luomutuotantoa samalla tavalla kannattavuuteen vaikuttavaksi tekijäksi kuin

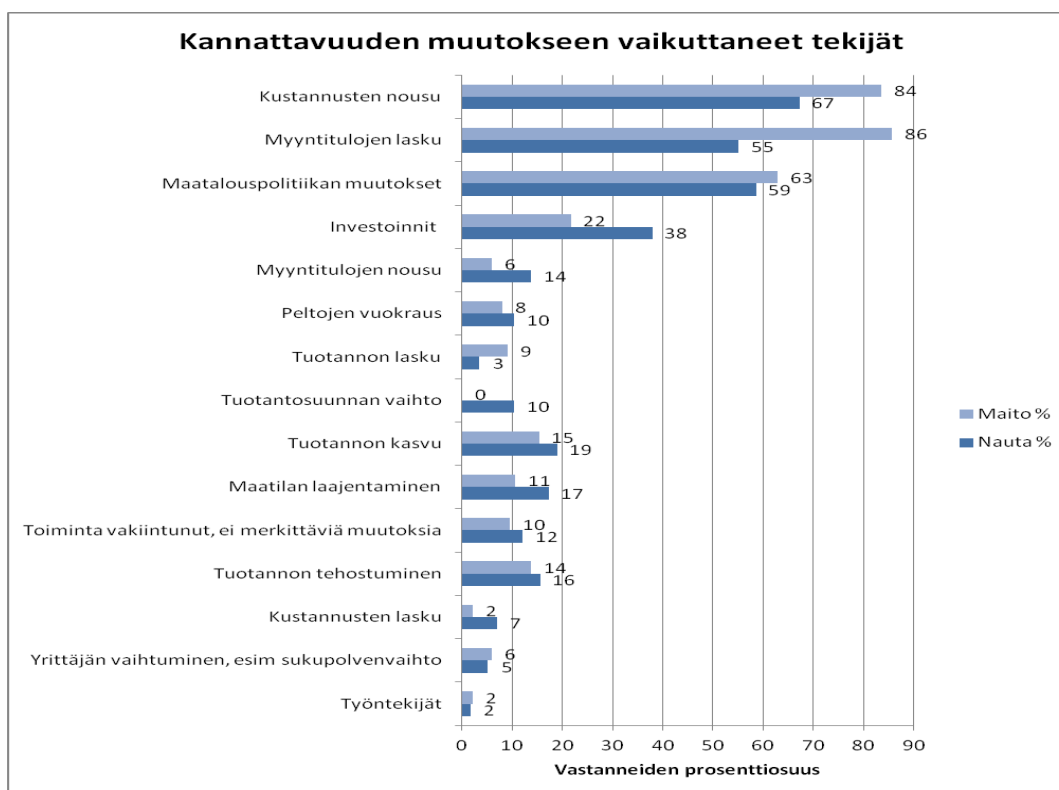
lihantuottajat, joiden 21 luomutuottajasta puolet pitivät luomutuotantoa kannattavuuden vaikuttavana tekijänä.

Kysyttäessä, miten kannattavuuslukujen seuranta vaikuttaa päätöksentekoon 32 vastasi, että kannattavuuslukujen seuranta helpottaa päätöksentekoa. Muuten vastaukset jakautuivat tasaisesti. Budjetin teki 20 vastaajaa, joista kahdeksan luomutiloja. Talousarvion tekijöiden määrä oli suhteellisesti hieman suurempi naudanlihantuottajien keskuudessa kuin kaikkien vastaajien keskuudessa.



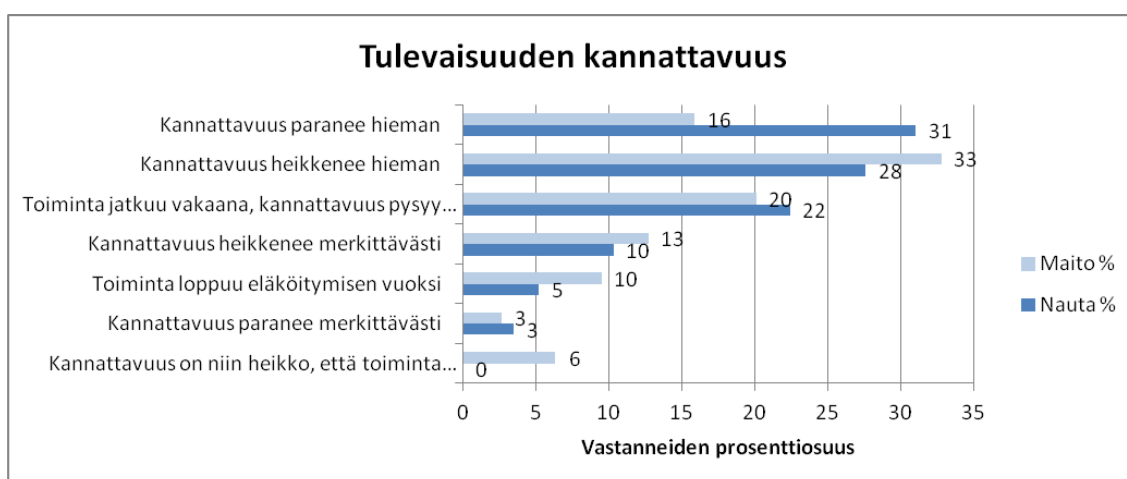
Kuvio 27: Kannattavuuden muutos naudanlihantuotantotiloilla

Naudanlihantuottajien maatiloilla 55 prosentilla kannattavuus on heikentynyt viimeisen viiden vuoden aikana. Kannattavuus on vuosittain vaihdellut 27 prosentilla vastaajista. Lähes 14 % vastaajista vastasivat kannattavuuden parantuneen. Vastaajien prosenttiosuudet ovat nähtävissä kuviossa 27.



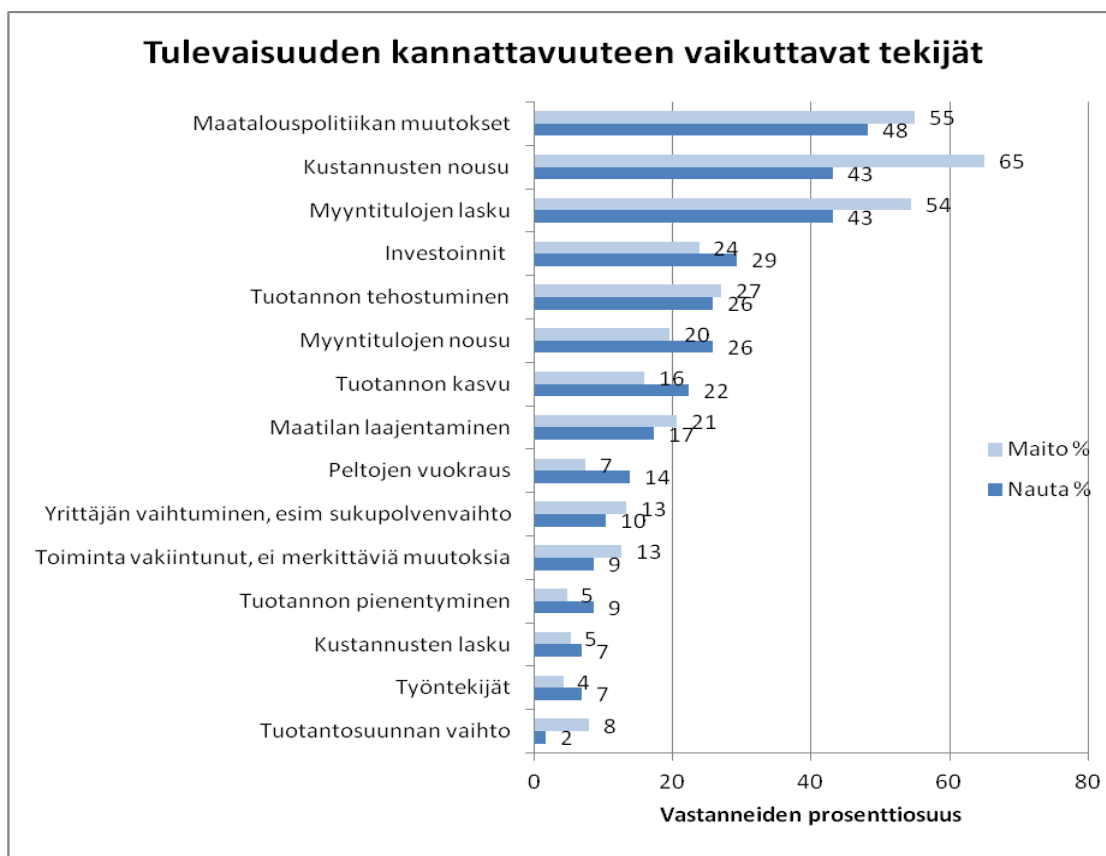
Kuvio 28: Kannattavuuden muutokseen vaikuttaneet tekijät naudanlihantuotantotiloilla

Kuvioon 28 on koottu naudanlihantuottajien ja maidontuottajien vastaukset viimeisen 5 vuoden kannattavuuden muutoksiin vaikuttaneista tekijöistä. Naudanlihantuottajien vastaukset poikkeavat selvästi maidontuottajien valinnoista, vaikka kärkikolmikko erottuu samoina selvästi. Kuitenkin suhteessa harvempi naudanlihantuottaja on valinnut vaihtoehdot ”kustannusten nousu” ja ”myyntitulojen lasku”. Naudanlihantuottajista useamman kannattavuus oli parantunut, joten maidontuottajiin nähden useampi oli vastannut muutokseen vaikuttaviksi tekijöiksi kustannusten laskun, myyntitulojen nousun ja tuotannon kasvun. Naudantuottajat antoivat suhteessa enemmän ääniä myös investoinneille, tuotannon tehostumiselle ja tuotantosuunnan vaihdolle ja maatilan laajentamiselle.



Kuvio 29: Tulevaisuuden kannattavuus, maidontuotanto verrattuna naudanlihantuotantoon

Kuviossa 29 on prosenttiosuuksina maidontuottajien ja naudanlihantuottajien näkemys kannattavuuden kehityksestä tulevaisuudessa. Naudanlihantuottajien odotukset tulevaisuuden suhteen olivat maidontuottajia valoisammat. Vastaaajista 20 tilaa uskoi kannattavuuden parantuvan, kaksi heistä jopa merkittävästi. Kannattavuuden heikkenemistä pelkäsi 16 vastaajaa. Kolme vastaajaa kertoi toiminnan loppuvan eläköitymisen takia.



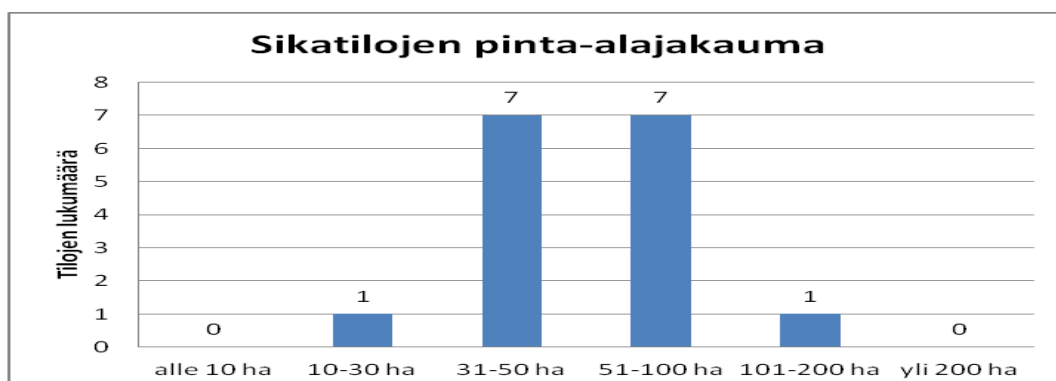
Kuvio 30: Tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavat tekijät, vertailussa maidontuottajien ja naudanlihantuottajien vastaukset

Tulevaisuuteen vaikuttavista tekijöistä eniten vastauksia sai naudanlihantuottajiltakin tuttu kolmikko: maatalouspolitiikka, myyntitulojen lasku ja kustannusten nousu. Järjestys naudanlihantuottajilla oli kuitenkin erilainen kuin maidontuottajilla ja prosenttiosuudet suhteessa pienemmät, kuten kuvio 30 nähdään. Koska naudanlihantuottajissa oli enemmän maatiloja, joilla uskottiin kannattavuuden parantuvan, saivat suhteessa enemmän valintoja myös kannattavuutta lisäävät tekijät, kuten investoinnit, tuotannon tehostuminen, myyntitulojen nousu ja tuotannon kasvu. Investoinnit eivät välttämättä kuitenkaan paranna kannattavuutta. Naudanlihantuottajien kohdalla investoinnit mahdollistavat osaltaan paremman kannattavuuden tulevaisuudessa 11 maatilalla, kun taas kuudella maatilalla investoinnit nähtiin osatekijänä kannattavuuden heikkenemiselle.

4.5.3 Sianlihantuottajat

Kyselyyn vastasi 16 sianlihantuottajaa. Heistä kolmella ei ollut sivuelinkeinoa. Sianlihantuottajista 11 vastaajaa ilmoitti sivuelinkeinokseen metsätalouden, ja heistä kuusi ilmoitti vielä toisenkin sivuelinkeinon, joka liittyi urakointiin, hoiva- tai hoitoalaan tai muuhun palveluun.

Kolmella vastaajalla oli peruskoulutausta, seitsemällä opistotason ammatillinen koulutus, kolmella ammattikorkeakoulututkinto ja vielä kolmella yliopistotutkinto. Sikatilojen pinta-alajakauma on nähtävissä kuviosta 31.



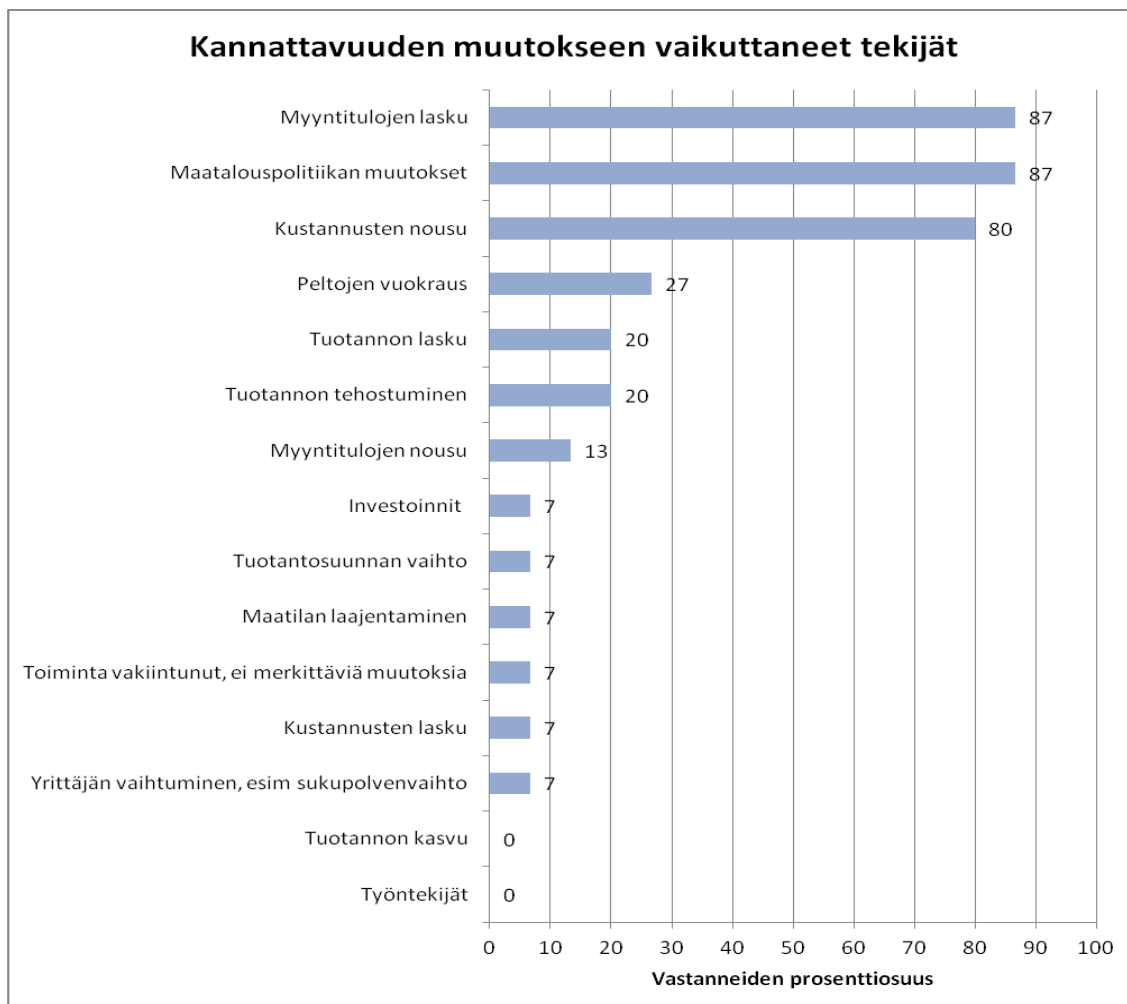
Kuvio 31: Sikatilojen pinta-alajakauma

Kysymys eläinten määrästä osoittautui lopulta puutteellisesti muotoilluksi. Tulosten käsittelyn kannalta olisi ollut parempi kysyä eläinlajeja ja eläinyksikkömäärää. Sianlihantuottajiin on tässä kyselyssä yhdistetty kaikki tilat, joilla on sikoja vaikka eläinmäärät eroavat toisistaan paljon senkin perusteella, onko kyseessä lihasikojen kasvatus, porsastuotanto vai yhdistelmäsikala. Pinta-alaltaan pienimmällä tilalla oli 600 lihasikaa, kun taas 31-50 hehtaarin tiloilla oli sikoja 60 emakosta aina 400 lihasikaan. Pinta-alaltaan 51-100 hehtaarin tiloilla oli lihasikoja 300-800 kappaletta, yhdellä lisäksi emakoita yli 100. Suurin sikala oli yhdistelmäsikala, jossa oli yli 200 emakkoa ja yli 1000 lihasikaa. Sikaloista yhdeksän sijaitsi Etelä-Suomessa, neljä Itä-Suomessa ja kolme Väli-Suomessa. Vain kahdella tilalla oli palkattuja työntekijöitä, yhdellä tilalla kolme, toisella yksi. Kaikki vastaajat ilmoittivat yhtiömuodokseen maataloudenharjoittajan.

Kysyttäessä tukien osuutta liikevaihdosta, seitsemän vastaajaa vastasi tukien osuuden olevan alle 20 %, kun kahdeksan vastaajaa ilmoitti osuuden olevan 20-50%. Yhden tilan liikevaihdosta tukien osuus oli yli 70%. Kahdeksalla tilalla puoliso tai ensisijainen viljelijä kävi tilan ulkopuolella töissä. Vastaajien joukossa ei ollut yhtäkään luomutilaa. Vain viisi vastaajaa kertoi tallentavansa säännöllisesti tilitapahtumia kirjanpito-ohjelmaan ja tarkastelevansa ohjelman antamia raportteja tai laskevansa kannattavuuslukuja. Heidän lisäksi kuusi seurasi tiliotteen tapahtumia. ”Vuosi mututuntumalla” sai myös yhdeksän vastausta.

Kysyttäessä kannattavuuteen vaikuttavia tekijöitä sikatiloilta eniten valintoja saaneet vaihtoehdot olivat maataloustuet (11), maatalouspolitiikka (10), maataloustuotteiden maailmanmarkkinat (9), tuotantokustannusten tietoinen karsiminen (8) ja kasvukauden sää (8). Sianlihantuottajat näkivät muita lihantuottajaryhmiä vahvemmin maailmamarkkinoiden ja kasvukauden sään vaikuttavan kannattavuuteen. Vastaavasti lammastiloilla nousi muita tiloja enemmän esiin tuotteiden laatu ja myyntituotteiden hinnoittelu.

Sianlihantuottajista vain neljä oli tehnyt budjetin. Kolme ei seurannut ollenkaan kannattavuuslukuja, ja 11 vastaajaa koki, että kannattavuuslukujen seuraaminen helpottaa päätöksentekoa. Kannattavuus oli viimeisen viiden vuoden aikana heikentynyt 13 maatilalla. Kaksi vastaajaa vastasi kannattavuuden vaihdelleen vuosittain, ja yhdellä tilalla kannattavuus oli pysynyt vakaana.

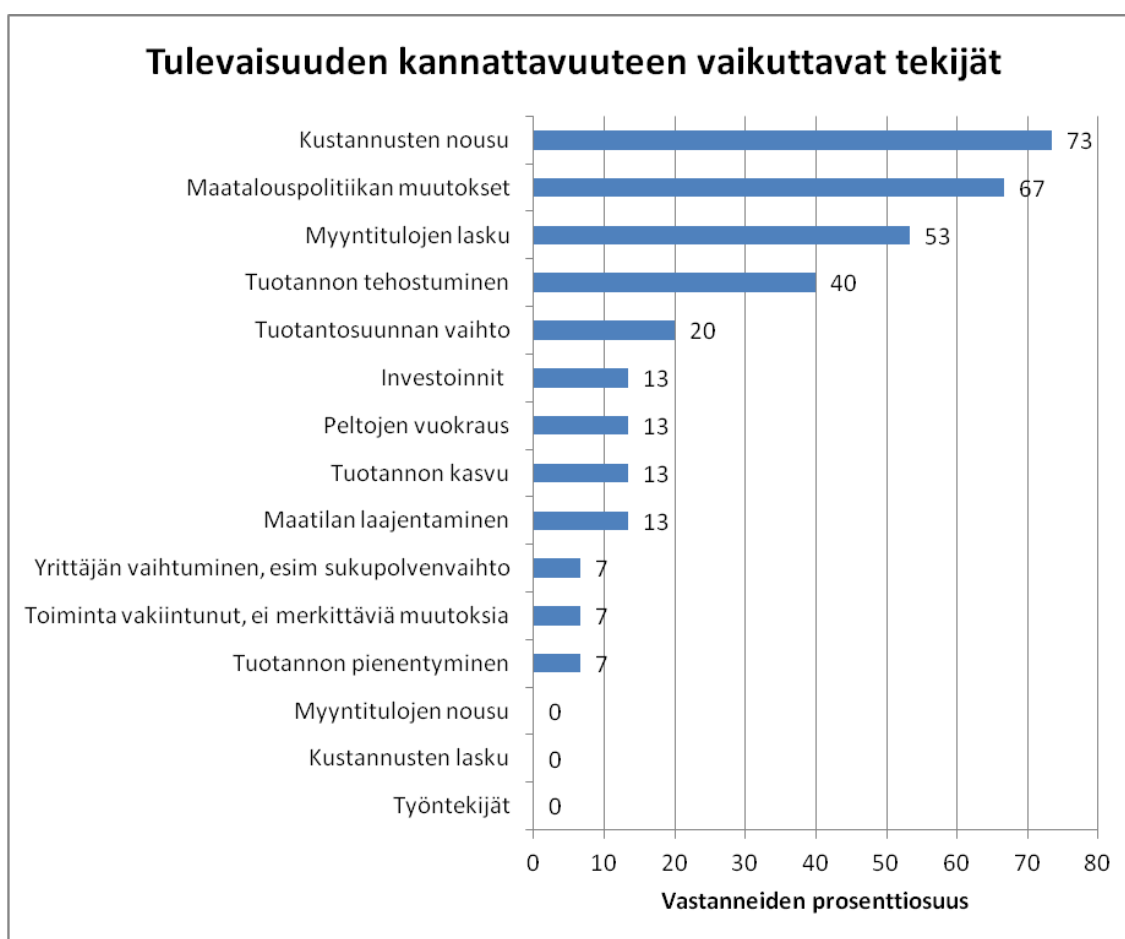


Kuvio 32: Kannattavuuden muutoksiin vaikuttaneet tekijät sianlihantuotantotiloilla

Kysyttäessä kannattavuuden muutokseen vaikuttavia tekijöitä sianlihantuottajien yksimielisyys kärkikolmikosta erottui selvästi: myyntitulojen lasku (13), maatalouspolitiikan muutokset (13) ja kustannusten nousu (12). Muuten vastausten jakautuminen eri vastausvaihtoehtojen kesken nähdään kuviosta 32. Tila, joka oli onnistunut pitämään kannattavuuden vakaana, mainitsi tekijöiksi kustannusten laskun ja myyntitulojen nousun, toiminnan tehostumisen ja toisaalta toiminnan vakiintumisen.

Sianlihantuottajien tulevaisuudennäkymät olivat muita lihantuottajia karummat. Vastaajista seitsemän uskoi kannattavuuden heikkenevän hieman, ja viisi vastaajaa pelkäsi kannattavuuden heikentyvän merkittävästi. Kolme vastaajaa katsoi kannattavuuden olevan

niin heikko, että toiminta täytyy lopettaa. Vain yksi arveli kannattavuuden parantuvan tulevaisuudessa. Näkemykseen vaikuttaviksi tekijöiksi vastaaja mainitsi tuotannon kasvun ja tehostamisen lisäksi tuotantosuunnan muuttamisen. Tuotannon lopettamista suunnittelevista yksi kertoi, että yhtälö on mahdoton: ”teurastamo sanelee matalat tuottajahinnat, joihin tuottaja ei voi vaikuttaa, kustannuksia ei voi enempää karsia eläinten hyvinvoinnin kärsimättä, yksin yrittävälle sikalassa riittää töitä, joten lisätuloja ei voi hankkia sivuelinkeinoista”. Toinen lopettamista harkitseva kertoi, että ”byrokratia on 15 vuoden aikana muuttunut sietämättömäksi, sää- ja hintariskeihin voi vielä yrittää varautua, mutta maatalouspolitiikan arvaamattomuuteen ei”.



Kuvio 33: Tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavat tekijät sianlihan tuotantotiloilla

Sianlihan tuottajat olivat kovin yksimielisiä siitä, että tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat kustannusten nousu (11) ja maatalouspolitiikan muutokset (10). Myyntitulojen lasku (8) on uhka myös tulevaisuudessa. Kuusi vastaajaa pyrkii ylläpitämään kannattavuutta tuotannon tehostamisella. Vastaajista kukaan ei uskonut myyntitulojen nousevan tai kustannusten laskevan niin merkittävästi, että muutos vaikuttaisi kannattavuuteen, kuten kuviosta 33 nähdään.

4.5.4 Lammastilat

Kyselyyn vastasi 11 lammastilaa. Kolmella tilalla lampaista oli alle 100, mutta muilla tiloilla oli reilusti yli, sadasta lampaasta aina lähes 500 lampaaseen. Pinta-alaltaan tilat eivät olleet suuren suuria, tiloista kolme oli yli 50 hehtaarin, muut alle 50 hehtaaria. Lammastilat arvioivat maataloustuen osuuden liikevaihdosta keskimääräistä korkeammaksi. Vain kaksi tilaa arvioi tuen osuuden olevan alle 20 %, kun seitsemän tilaa arvioi osuuden olevan yli 50 %. Neljä lammastilaa tallensi kirjanpito-ohjelmaan säännöllisesti tilitapahtumia ja seurasi ohjelman tase- ja tuloslaskelmaraportteja. Lisäksi 3 tilaa ilmoitti seuraavansa tiliotteen tapahtumia. Seitsemän tilaa kuitenkin mainitsi, että vuosi mennään mututuntumalla ja veroilmoitus kertoo totuuden. Neljä vastaaja oli myös valinnut vaihtoehdon ”Jos elämänlaatu tuntuu hyvältä, maatilan toiminta on riittävän kannattavaa”.

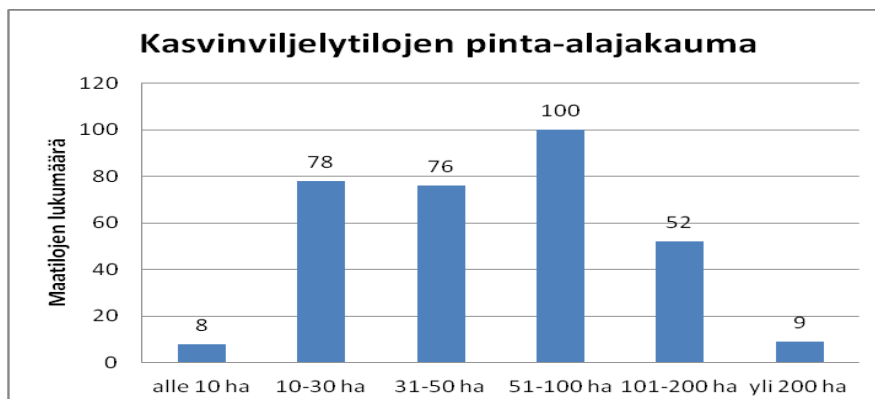
Kun kysyttiin, mikä vaikuttaa maatilan kannattavuuteen, melko yksimielisiä oltiin maataloustukien osuudesta, kahdeksan vastausta. Viisi vastausta sai ”tulojen ja menojen oikea suhde”, ”eläinten hyvinvointi” ja ”myyntituotteiden hinnoittelu”. Hyvä, jos lampaanlihantuottajilla on vielä neuvottelumahdollisuuksia tuotteen hinnan suhteen. Kyselyn kommentoissa tuli yleisesti esiin maanviljelijän heikko neuvotteluasema, kun vastapuolena on iso teurastamo, meijeri tai kaupan keskusliike. Neljä vastausta sai tuotteen laatu ja kolme Suomen yleinen taloustilanne. Neljä vastaajaa teki budjetin. Kuusi vastaajaa koki, että kannattavuuslukujen seuranta helpottaa päätöksentekoa, eikä kolme vastaajaa seurannut kannattavuuslukuja ollenkaan. Vain yhden lammastilan kannattavuus on parantunut viime vuosina, neljällä heikentynyt, kolmella vaihdellut ja kahdella pysynyt ennallaan. Kustannusten nousu ja myyntitulojen lasku selittää muutosta. Toisaalta ne, joiden kannattavuus on parantunut tai pysynyt ennallaan/vaihdellut perustelivat muutosta myyntihinnan nousulla, tuotannon kasvulla ja tehostumisella. Neljä tilaa uskoi kannattavuuden parantuvan tulevaisuudessa. Tiloilla uskottiin tuotannon kasvavan ja tehostuvan sekä myyntitulojen nousevan.

Kuusi tilaa uskoi tuotannon tehostumisen vaikuttavan kannattavuustason säilyttämiseen (tai parantumiseen). Kuusi vastaajaa katsoi maatalouspolitiikan muutosten vaikuttavan kannattavuuteen tulevaisuudessa. Yksi lammastilallinen kommentoi kyselyn loppuun, että hän kannattaa kaikkien tukien (maatalous-, yritys- ja ympäristötukien) lopettamista vuodesta 2020 alkaen koko EU:n alueella. Mallia voitaisiin ottaa Uudesta-Seelannista. Tämä vastaaja oli rohkea poikkeus, kukaan muu ei maininnut mitään vastaavaa.

4.5.5 Kasvinviljelytilat

Kasvinviljelyn päätuotantosuunnakseen ilmoitti 324 eli 49,5 % vastaajista, eikä mautiloilla ollut kotieläimiä. Vastaajista 67 % eli 217 ilmoitti sivuelinkeinoksi metsätalouden. Urakointi sai 34 % eli 111 vastausta. Vastaajista 176 mainitsi vain yhden sivuelinkeinon, kun 80

vastaajaa mainitsi kaksi sivuelinkeinoa, joista 75:lle metsätalous oli toinen. Vastaajista 24 mainitsi kolme sivuelinkeinoa ja kaksi vastaajaa jopa neljä. Vastaajista 42:lla eli 13 prosentilla ei ollut sivuelinkeinoa. Vastaajista 10 % valitsi vaihtoehdon ”muu sivuelinkeino” ja täydensi sanallisesti. Peruskoulun ja tai lukion pohjalta maataloutta harjoitti noin 20 % eli 63 vastaajaa. Vastaajista 40 % eli 132 oli suorittanut opistotasaisen ammattillisen koulutuksen, 18 % oli suorittanut ammattikorkeakoulututkinnon ja 21 % yliopistotutkinnon.



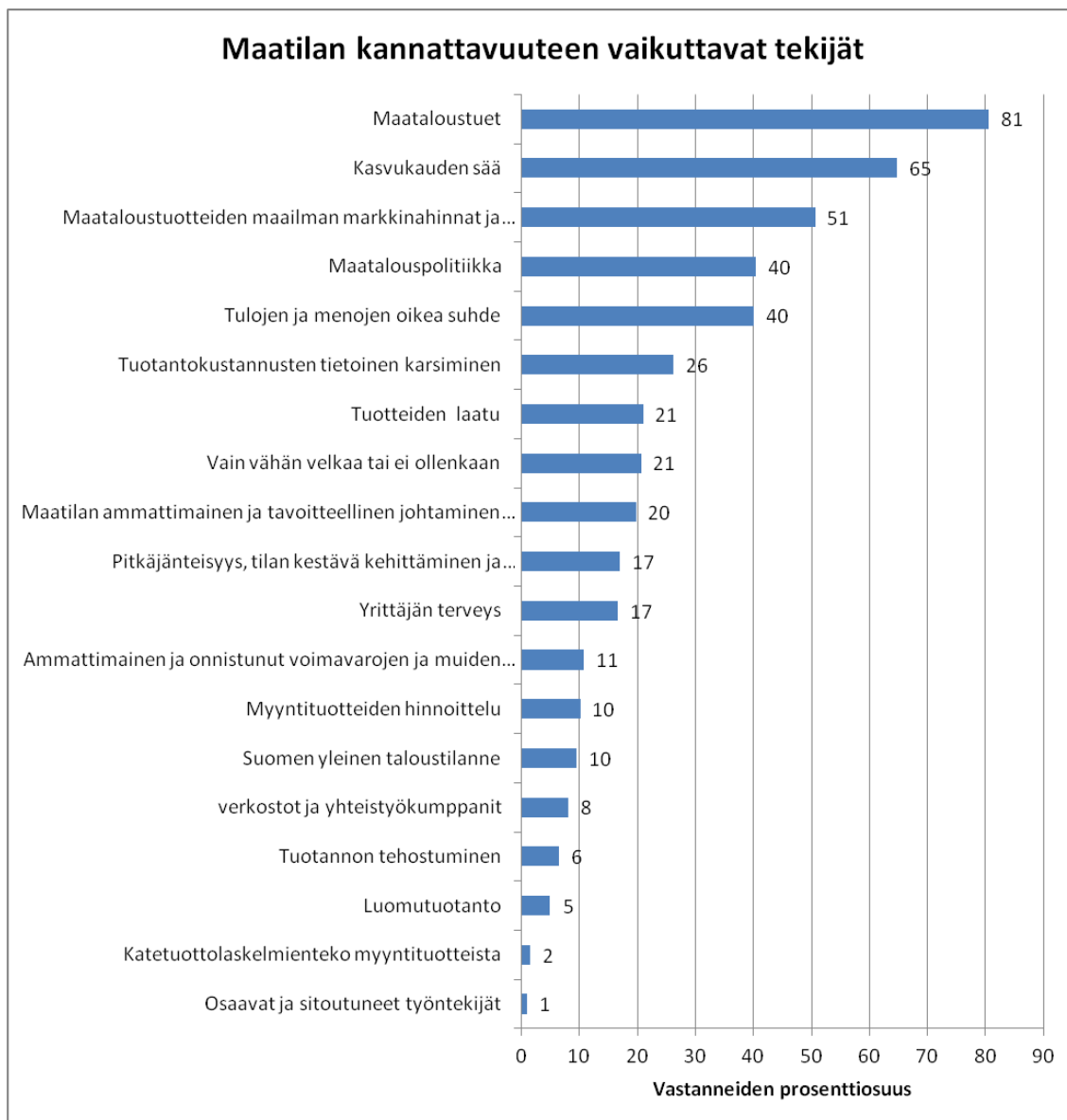
Kuvio 34: Kasvinviljelytilojen pinta-alajakauma

Kuviosta 34 nähdään kasvinviljelytilojen pinta-alajakauma. Kasvinviljelytiloilta vastanneet painottuivat Etelä-Suomeen 192 vastaajalla (60 %). Kasvinviljelytiloista 52 (16 %) oli Itä-Suomessa, 46 Väli-Suomessa (14 %) ja 31 Pohjois-Suomessa (10 %). Vastaajista vain 36 palkkasi työntekijöitä vähintään satunnaisesti kausityöhön. Yksi vakituinen työntekijä oli 12 maatilalla. Kahdeksan tilaa työllisti vakituisesti 2-4 työntekijää. Kausityöntekijöitä palkkasi 14 tilaa, joista osalle riitti yksi tai muutama työntekijä, mutta esimerkiksi marjatilalla kausityöntekijöitä oli jopa 15-120 henkilöä. Kuudella suurimmalla työllistäjällä maataloustukien osuus liikevaihdosta oli alle 20 %.

Kasvinviljelytilojen yleisin yhtiömuoto oli maataloudenharjoittaja. Heitä vastaajien joukossa oli 279 maanviljelijää (86 %). Maatalousyhtymiä oli 37 ja osakeyhtiöitä kolme. Kyselyyn vastasi myös yksi kuolinpesä. Neljä vastaajaa ei halunnut paljastaa yhtiömuotoaan. Ensisijainen viljelijä tai puoliso työskenteli oman tilan ulkopuolella 214 tilalta (66 %). Maataloustukien osuus liikevaihdosta oli alle 20 % 36 maatilalla (11%). Vastaajista 51 % arvioi, että maataloustukien osuus liikevaihdosta oli 20-50 %. Vastaajista 28 % arvioi tukien osuudeksi 51-70 % ja 33 vastaajaa eli 10 % yli 70 %. Kasvinviljelytiloista luomutiloja oli vain 19 maatilaa.

Kysyttäessä, kuinka kasvinviljelijät seuraavat toiminnan kannattavuutta 60 % vastaajista valitsi vaihtoehdon ”Vuoden aikana mututuntumalla, veroilmoituksen täyttäminen kertoo totuuden”. Tiliotetta vastasi seuraavansa kuukausittain 46 % vastaajista, mutta vain noin 40 % vastaajista hyödynsi kirjanpito-ohjelmaa pitkin vuotta. Vastaajista 73 vastasi tallentavansa tilitietoja ohjelmaan ja seuraavansa tasetta ja tuloslaskelmaraportteja. Näiden lisäksi 59 vastaa-

jaa kertoi tallentavansa tilitietoja kirjanpito-ohjelmaan ja laskevansa kannattavuuslukuja. Vastaajista 11 % vastasi, että jos elämänlaatu tuntuu hyvältä, toiminta on riittävän kannattavaa. Kannattavuutta ei seuraa mitenkään 3 % vastaajista. Budjetin teki 94 vastaajaa eli melkein 30 %.

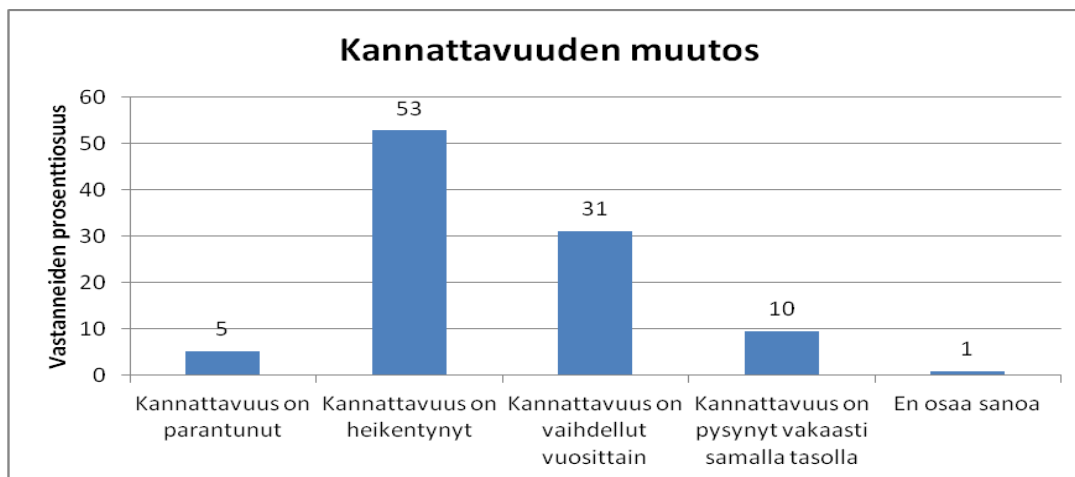


Kuvio 35: Kasvinviljelytilojen kannattavuuteen vaikuttavat tekijät

Aivan kuten muillakin vastaajaryhmillä, kysyttäessä kannattavuuteen vaikuttavia tekijöitä, valtaosa (81 %) vastasi maataloustukien vaikuttavan maatilan kannattavuuteen. Toiseksi eniten vastauksia sai muista tilaryhmistä poiketen kasvukauden sää (65 %) ja kolmanneksi eniten maataloustuotteiden maailmanmarkkinahinnat ja kysyntä ja tarjonta (51 %). Neljänneksi eniten vastauksia saivat maatalouspolitiikka ja tulojen ja menojen oikea suhde (40 % molemmat). Yli 20 % vastaajista piti merkittävinä kannattavuuteen vaikuttavina tekijöinä myös tuotantokustannusten tietoista karsimista, tuotteiden laatua, mahdollisimman

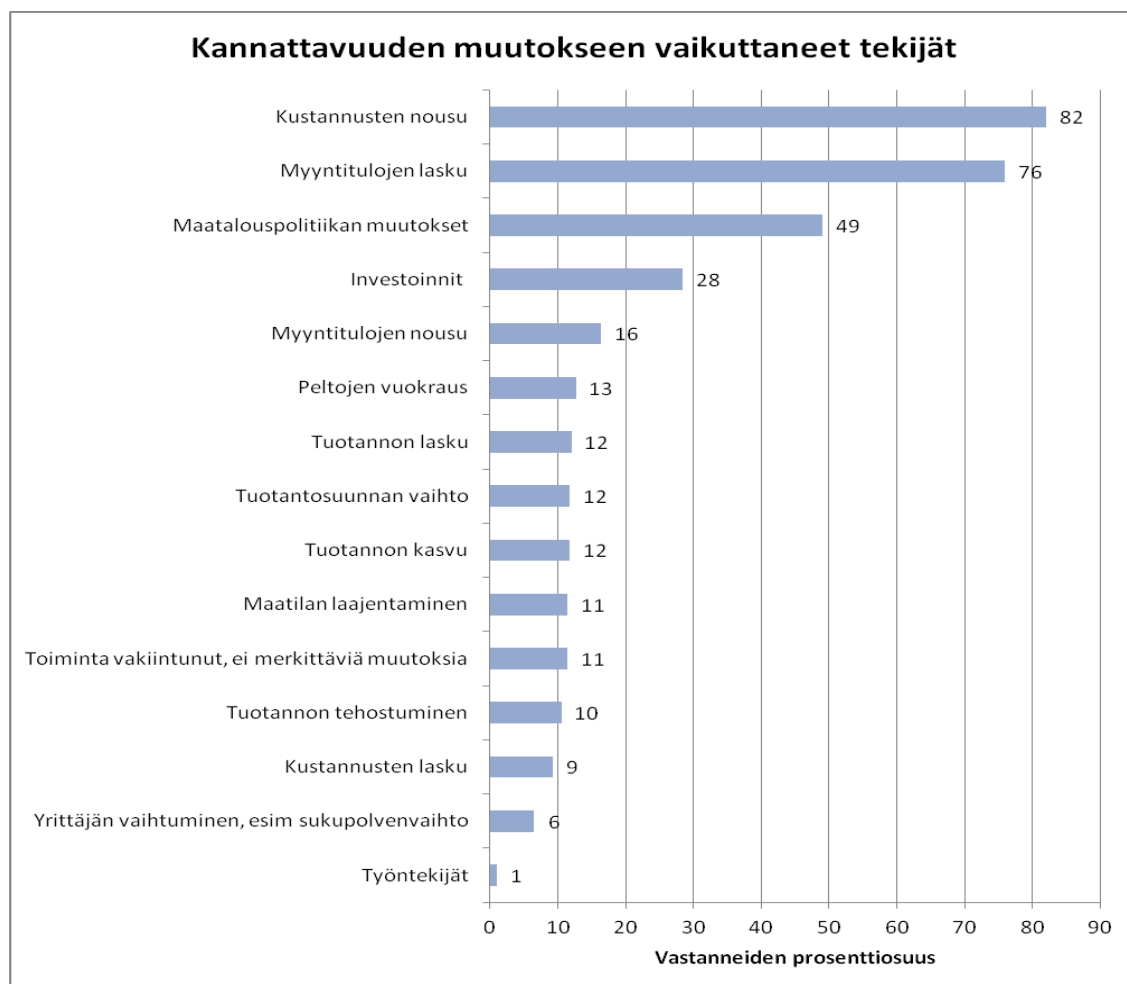
pientä velan määrää ja maatalan ammattimaista ja tavoitteellista johtamista sekä päätöksentekoa. Muutkin vastausvaihtoehdot saivat vastauksia. Vaihtoehtoja valittiin reippaasti, koska 224 vastaajaa valitsi maksimimäärän eli viisi vaihtoehtoa.

Vastausvaihtoehtojen jakautuminen eri vastausvaihtoehdoille on nähtävissä kuviosta 35.



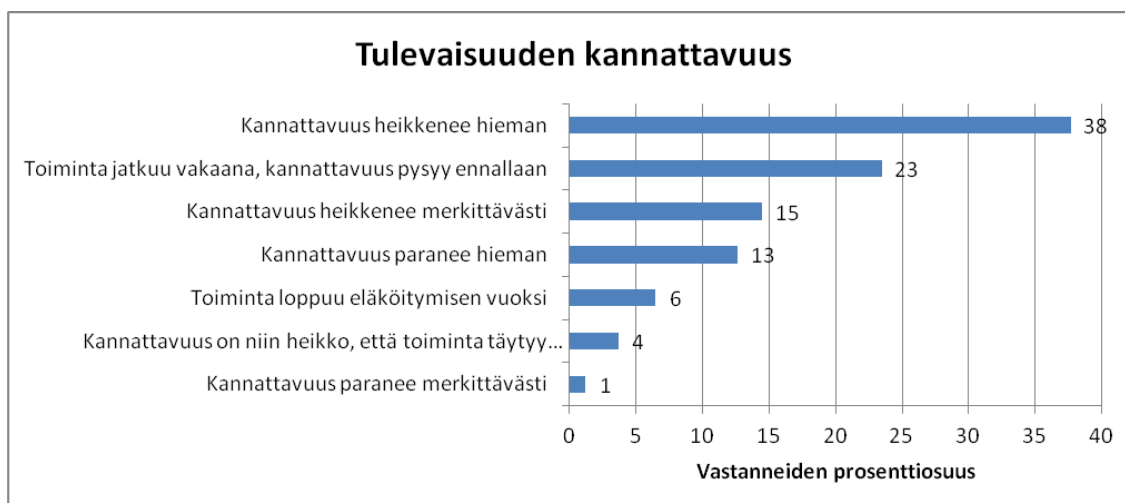
Kuvio 36: Kasvinviljelytilojen kannattavuuden muutos

Kysyttäessä kannattavuuden muutosta viimeisten viiden vuoden aikana yli puolet eli 53 % vastasi kannattavuuden heikentyneen. Vastanneista 30 % kertoi kannattavuuden vaihdelleen vuosittain, kun taas 10 % vastanneista kertoi kannattavuuden pysyneen vakaasta samalla tasolla. Vain 5 % vastanneista vastasi kannattavuuden parantuneen, kuten kuviosta 36 ilmenee. Kannattavuuden muutokseen vaikuttavia tekijöitä sai vastata useamman. Vastausten jakautuminen eri vastausvaihtoehdoille on nähtävissä kuviosta 37.



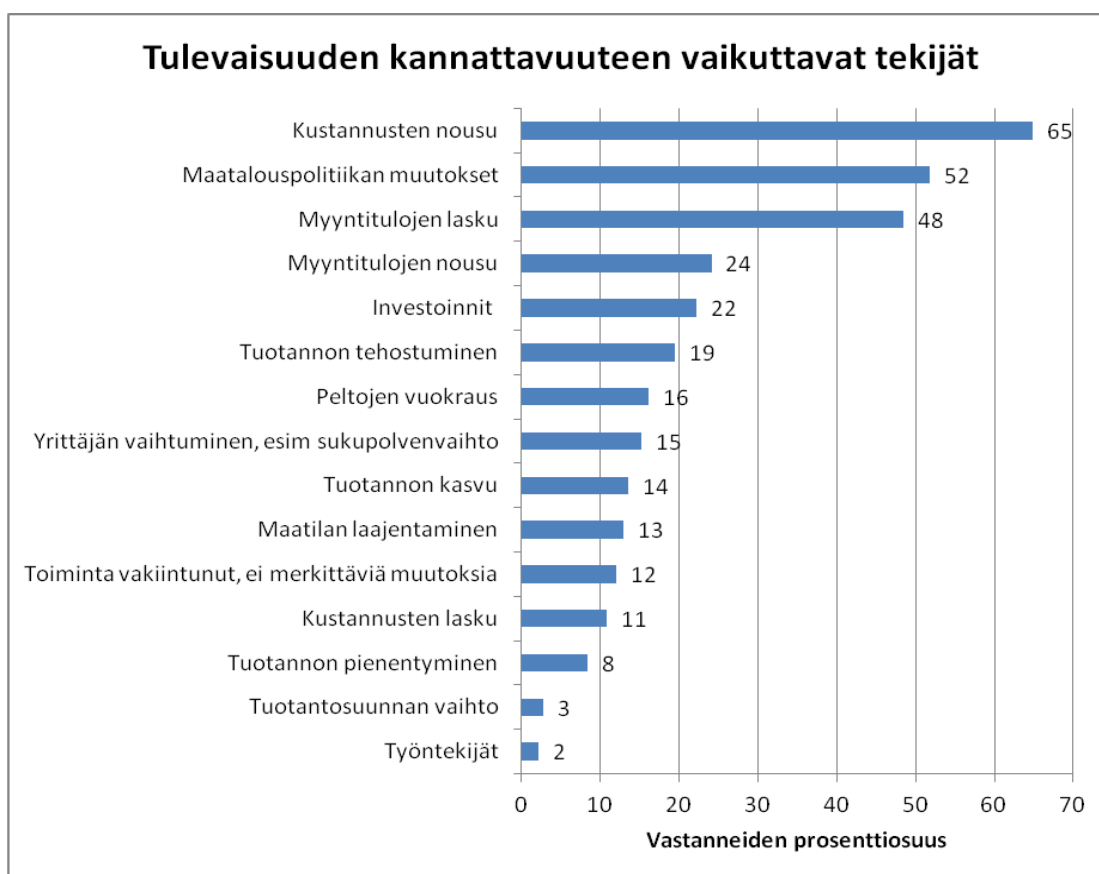
Kuvio 37: Kannattavuuden muutokseen vaikuttaneet tekijät kasvinviljelytiloilla

Kysyttäessä kannattavuuden muutokseen vaikuttavia tekijöitä Kustannusten nousu (82 %) ja myyntitulojen lasku (76 %) saivat eniten valintoja kasvinviljelijöiltä. Maatalouspolitiikan muutokset (49 %) oli kolmantena. Investoinnit nousivat noin 30 % vastaajamäärällä neljänneksi. Vastauksia annettiin yllättävän tasaisesti muillekin vaihtoehdoille. Vain kolme vastaajaa näki työntekijöiden vaikuttavan kannattavuuteen, mutta muut vastausvaihtoehdot saivat vastauksen vähintään kahdeltakymmeneltä vastaajalta. Vastaajista 12 valitsi pelkästään vaihtoehdon ”toiminta vakiintunut, ei merkittäviä muutoksia”. Lähes kaikki muut valitsivat useamman vaihtoehdon. 251 vastaajaa valitsi useamman kuin kaksi vaihtoehtoa.



Kuvio 38: Tulevaisuuden kannattavuus kasvinviljelytiloilla

Kysyttäessä kasvinviljelijöiden näkemystä kannattavuuden kehityksestä tulevaisuudessa, vastaajista 38 % epäili kannattavuuden heikkenevän hieman. Kannattavuuden heikkenemiseen merkittävästi uskoi 15 % vastaajista. Vastaajista 4 % näki, että kannattavuus on niin heikko, että toiminta täytyy lopettaa lähitulevaisuudessa. Osalla vastaajista on kuitenkin uskoa parempaan, sillä 14 % vastaajista uskoi kannattavuuden parantuvan. Lisäksi 23 % näki toiminnan jatkuvan vakaana ja kannattavuuden säilyvän ennallaan (kuvio 38).



Kuvio 39: Tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavat tekijät kasvinviljelytiloilla

Tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavia tekijöitä valittaessa kaikki vaihtoehdot saivat ainakin seitsemän vastaajaa. Tämä nähdään kuviosta 39. Eniten vastauksia (65 %) keräsi kustannusten nousu, toiseksi eniten (52 %) maatalouspolitiikan muutokset. Melkein puolet vastasivat myyntitulojen laskun vaikuttavan tulevaisuuden kannattavuuteen (48,5 %). Vastaukset eivät kuitenkaan keskittyneet vain näihin kannattavuutta heikentäviin tekijöihin. Moni valitsi myös kannattavuutta mahdollisesti parantavia tekijöitä kuten myyntitulojen nousun (24 %), tuotannon tehostumisen (19 %), yrittäjän vaihtumisen (15 %) ja tuotannon kasvun (14 %). Investoinnit oli valinnut 22 % vastaajista ja peltojen vuokrauksen 16 %. Nämä vaihtoehdot saattoi nähdä kannattavuutta parantavina tai heikentävinä. Niistä 72 vastaajasta, jotka vastasivat investointien vaikuttavan tulevaisuuden kannattavuuteen, Kymmenen vastaajaa epäili kannattavuuden heikkenevän merkittävästi ja 23 epäili kannattavuuden heikkenevän hieman. Loput investoinnin valinneet uskoivat kannattavuuden parantuvan (14) ja pysyvän ennallaan. Peltojen vuokrauksen valinneista 17 oli valinnut myös maatalon laajentamisen, eli toimintaa oltiin lisäämässä ja tämä sitten vaikutti vaihtelevasti kannattavuusnäkömiin. Kahdeksan eläkkeelle siirtyvää maatalousyrittäjää oli myös valinnut peltojen vuokrauksen ajatuksenaan vuokrata pellot pois. Vaihtoehtoja sai siis valita useamman. Vastaajista 44 oli valinnut vain yhden vaihtoehdon. Näistä 14 vastaajaa valitsivat vaihtoehdon ”toiminta vakiintunut, ei merkittäviä muutoksia”, joten ei katsottu tarvetta valita muuta, samoin kun viisi vastaajaa, jotka valitsivat ”yrittäjän vaihtuminen”.

Vastaajista 41 uskoi kannattavuuden parantuvan tulevaisuudessa. Näkemykseen vaikuttaviksi tekijöiksi valittiin myyntitulojen nousu (28), tuotannon tehostuminen (24), tuotannon kasvu (15), investoinnit (14), maatalouspolitiikan muutokset (13) ja kustannusten lasku (10). Yllättävää kyllä myös kustannusten nousu sai 16 vastausta. Niistä 41 vastaajasta, jotka uskoivat kannattavuuden parantuvan, 23 seurasi kannattavuutta säännöllisesti kirjanpito-ohjelman avulla ja 18 teki budjetin. Tässä 41 vastaajan ryhmässä viimeisen viiden vuoden aikana kannattavuus oli parantunut viidellä ja kahdella pysynyt vakaana. Kannattavuus oli vaihdellut vuosittain 19 maatilalla, kun taas 15 maatilalla kannattavuus oli heikentynyt. Harvalla maatilalla kannattavuus on siis parantunut ja kannattavuuden nähdään edelleen paranevan. Vuosittaiset vaihtelut kannattavuudessa lienevät tyypillisempiä.

4.6 Yhteenveto

Maanviljelijöille lähetettyyn kyselyyn maatalon kannattavuudesta ja kannattavuuteen vaikuttavista tekijöistä vastasi erityyppisiä maatiloja koko Suomen alueelta. Vastaajien taustatiedot vaihtelivat laidasta laitaan. Yleisimmistä tuotantosuunnista kasvinviljely ja maidontuotanto olivat vahvasti edustettuina, mutta painavan mielipiteensä kertoi myös 125 muiden tuotantosuuntien edustajaa. Kaiken kaikkiaan kyselyyn vastasi 653 vastaajaa. Vaikka otos edusti monipuolisesti hyvin erilaisia maatiloja hyvin erilaisista toimintaympäristöistä, lähes kaikkia vas-

taajia yhdistäväksi tekijäksi nousi maatalouden heikko kannattavuus sekä maatalouspolitiikan ja maataloustukien hallitseva rooli maatalon kannattavuuteen vaikuttavina tekijöinä.

Teoriassa neuvotaan, että maatalouden harjoittajan olisi hyvä seurata ja analysoida tuotannollisia ja taloudellisia tunnuslukuja ylläpitääkseen toiminnan kannattavuutta. Käytännössä talouden seuranta ja analysointi vaikuttaa jäävän monella maatilalla vähemmälle huomiolle. Ainakin maanviljelijöille lähetetyn kyselyn vastaajien joukossa oli tyypillisempää toimia vuosi mututuntumalla ja veroilmoituksen teon yhteydessä todeta toiminnan kannattavuuden tila kuin seurata aktiivisesti kannattavuutta kirjanpito-ohjelman avulla pitkin vuotta. Maatilayrityksen johtamista pidettiin teoriassa myös merkittävänä kannattavuuteen vaikuttavana tekijänä, mutta kyselyyn vastanneista vain viidennes katsoi maatalon ammattimaisen ja tavoitteellisen johtamisen vaikuttavan kannattavuuteen. Kolme eniten ääniä saanutta vastausvaihtoehtoa kannattavuuteen vaikuttavista tekijöistä olivat maataloustuet (73 %), kasvukauden sää (52 %) ja maataloustuotteiden maailmanmarkkinahinnat, kysyntä ja tarjonta (48 %). Neljänneksi eniten ääniä saivat tulojen ja menojen oikea suhde ja maatalouspolitiikka (41 %).

Monialaisuus voi parantaa maatalon kannattavuutta, mutta myös heikentää sitä. Eräs kyselyyn vastannut mainitsi, että ajankäyttö on tehostunut karsimalla sivuelinkeinoja ja keskittymällä ydintoimintaan. Toisaalta monella kasvinviljelytilalla sivuelinkeinoja on oltava, koska päätuotantosuunnasta saatu tulo jää muuten liian pieneksi. Kysely oli siinä suhteessa puutteellinen, ettei sivuelinkeinojen vaikutusta maatalon kannattavuuteen kysytty tarkemmin. Noin 65 % vastaajista mainitsi metsätalouden sivuelinkeinoksi. Tulos oli odotettu, joten jälkepäin arvioituna tarkentava kysymys sivuelinkeinon vaikutuksesta tilan kannattavuuteen olisi ollut perusteltu. Kaiken kaikkiaan vain 18 % vastaajista harjoitti maataloutta ilman sivuelinkeinoja.

Teoriaosuudessa mainittu kustannuslaskenta vaikuttaa kannattavuuteen välillisesti. Kustannuslaskennan avulla yrittäjän on helpompi hahmottaa tuotannon aiheuttamia kustannuksia, määrittellä oikea kate ja hinnoitella tuotteensa sopivasti. Kyselyyn vastanneista vain muutama koki katetuottolaskelmien teon myyntituotteista kannattavuuteen vaikuttavaksi, mutta kustannuksia kuitenkin seurataan, koska 41 % vastaajista oli valinnut tulojen ja menojen suhteen kannattavuuteen vaikuttavaksi tekijäksi. Lisäksi 25 % vastaajista oli valinnut kannattavuuteen vaikuttavaksi tekijäksi vaihtoehdon ”tuotantokustannusten tietoinen karsiminen”.

Teoriassa kannattavuuden parantaminen on mahdollista ja keinojakin on useita. Kyselyn vastausten perusteella moni maanviljelijä kuitenkin koki käsiensä olevan sidotut. Moni vastaaja koki, että heillä on yrittäjän riski, mutta ei juurikaan neuvottelu- tai päätäntävaltaa siihen, mitä tuottaa ja miten, tai mikä on tuotteen tuottajahinta ja mitä tuotantopanokset maksavat. Kauppa ja maataloustuotteiden jatkojalostusteollisuus on niin keskittynyt, että maanviljelijän on usein vain hyväksyttävä hänelle asetetut ehdot ja hinnat. Vastaajat kokivat maa-

taloustukien vaikuttaneen vahvasti maatalojen kannattavuuden nykytilaan ja vaikuttavan vahvasti myös tulevaisuudessa. Viranomaisen määrittelee, mitä tukia maanviljelijän on mahdollista hakea. Sitä hyväksytäänkö hakemus ja koska maataloustuet maksetaan, ei tiedä varmuudella, ennen rahojen saamista. Tämänkin jälkeen on mahdollista, että tukivalvonta sanktioi osan maataloustuesta palautettavaksi. Maataloilla koetaan, että poliittisten päätösten ja viranomaisten toiminnan ennalta arvaamattomuus luo epävarmuutta maatalouden harjoittamiseen.

Teoriaosuudessa kerrottiin myös tuotteiden hinnoittelusta, tuotteen myyntihinta kun vaikuttaa luonnollisesti yrityksen kannattavuuteen. Käytännössä vain 10 % vastaajista vastasi myyntituotteiden hinnoittelun vaikuttavan kannattavuuteen. Näistä vastaajista valtaosa oli nautan- tai lampaanlihantuottajia. Pieneen valintamäärään vaikutti varmasti edellä mainittu heikko neuvotteluasema hintaneuvotteluissa. Teoriaosuudessa kerrottiin myös yrityksen rahoituksesta. Kyselyssä unohdettiin pankin rooli, vaikka pankki on varmasti monen maanviljelijän läheinen yhteistyökumppani, sillä nykyajan maatalous sitoo paljon pääomaa. Maaseutuvirasto maksaa maataloustuet, ja alkuvuodesta 2016 viranomaisen omavaltaisesti lykkäsi vuoden 2015 viimeisten tukien maksua loppukeväälle 2016. Tämä on aiheuttanut monelle tilalle kasakriisin tilanteessa, jossa myyntitulot ovat muutenkin laskeneet ja kustannukset nousseet. Lisäksi velkajärjestelyt ovat lisänneet viljelijöiden kuluja. Kyselyssä kysyttiin maataloustukien osuutta liikevaihdosta. Vastaajista 57 % arvioi maataloustuen osuudeksi 20 - 50 % liikevaihdosta. Vastaajista 21 % arvioi maataloustuen osuuden olevan 51 - 70 prosenttia ja 9 % arvioi tuen olevan jopa yli 70 % liikevaihdosta. Vain 11 % vastaajista arvioi maataloustuen osuuden olevan alle 20 %. Maataloustuen osuus liikevaihdosta vaihtelee maatalojen välillä paljon, mutta valtaosalle vastaajista maataloustuki on merkittävä tulonlähde ja siten vaikuttaa oleellisesti myös maatalon kannattavuuteen. Kyselyn tulosten ja vastaajien taustatietojen perusteella ei kuitenkaan voinut päätellä maataloustuen vaikutusta tilan kannattavuuteen tai syitä siihen, miksi toisella tilalla maataloustuen osuus on selvästi suurempi kuin toisen.

Luvussa 3.1 (Kannattavuuden tunnusluvut) esitettyjen kannattavuuslukujen viisivuotisvertailu osoitti, että maatalousyritysten heikko kannattavuus ei ole mikään uusi ilmiö. Viime vuonna 2015 maatalojen kannattavuus heikkeni kuitenkin merkittävästi, ja heikosta tilanteesta kertoivat vahvasti myös kyselyn tulokset. Kyselyssä kysyttiin, kuinka maatalon kannattavuus on muuttunut viimeisen viiden vuoden aikana. Yli puolet vastaajista (58 %) koki maatalon kannattavuuden heikentyneen viimeisen 5 vuoden aikana. Vastaajista 27 % vastasi kannattavuuden vaihdelleen vuosittain, ja 8 % kertoi kannattavuuden pysyneen vakaasti samalla tasolla. Vain 5 % vastaajista vastasi kannattavuuden parantuneen. Vastausten ja vastaajien taustatietojen perusteella ei voinut määritellä mitään tietyn tyyppistä maatalaa tai tarkasti mitään tiettyä yhdistävää tekijää, joka olisi auttanut parempaan kannattavuuteen. Vastaajat kuitenkin vastasivat parempaan kannattavuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi muun muassa tuotannon tehostu-

misen (24 vastaajaa), myyntitulojen kasvun (23), tuotannon kasvun (15), investoinnit (12) ja maatalan laajentamisen (9). Vastaavasti tiloilta, joiden kannattavuus oli heikentynyt, muutokseen vaikuttaviksi tekijöiksi nähtiin kustannusten nousu (524 vastaajaa), myyntitulojen lasku (491) ja maatalouspolitiikan muutokset (355).

Kysyttäessä maatalan kannattavuuden kehitystä tulevaisuudessa 40 % vastaajista epäili kannattavuuden heikkenevän hieman ja 15,5 % merkittävästi. Lisäksi 4 % vastaajista näki tulevaisuuden kannattavuuden niin huonona, että toiminta täytyy lopettaa. Osalla oli vielä uskoa parempaan huomiseen. Parempaan kannattavuuden tulevaisuudessa arveli saavuttavansa 20 % vastaajista. Maatalouden harjoittamisen aikoi vaihtaa eläkkeeseen 9 % vastaajista. Vaikka vastaajista enemmistö oli valinnut tulevaisuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi kustannusten nousun (72 %), maatalouspolitiikan muutokset (59 %) ja myyntitulojen laskun (56 %), vastaukset jatkautuivat enemmän myös kannattavuutta mahdollisesti parantaviin tekijöihin. Myyntitulojen nousu, tuotannon tehostuminen ja investoinnit saivat vastauksen 25 % vastaajista. Tuotannon kasvu ja maatalan laajentaminenkin nähtiin kannattavuutta parantavina tekijöinä.

Kyselyn tuloksia on tarkasteltu ristiin esimerkiksi eri tuotantosuuntien välillä ja huomattu sekä eroja että yhteneväisyyksiä. Tuloksia ei kuitenkaan voi yleistää koskemaan esimerkiksi koko tuotantosuuntaa, koska vastaajien joukko oli taustatiedoiltaan hyvin kirjava ja varsinkin päätuotantosuuntien vertailussa selkeän eron ryhmien välillä teki vastaajien määrä. Esimerkiksi maidontuottajia vastasi kyselyyn peräti 189, kun taas naudanlihantuottajia vain 58 vastaajaa. Lisäksi on huomioitava, ettei suinkaan kaikilla maanviljelijöillä ollut mahdollisuutta vastata kyselyyn, vaan kysely oli suunnattu Wakka-kirjanpito-ohjelman käyttäjille, koska heidät oli mahdollista tavoittaa sähköpostilla ja kutsua vastaamaan sähköiseen kyselyyn.

Maatiloilla palkataan vähän työntekijöitä. Toisaalta ei kysytty, kuinka paljon ostetaan työtä urakointina ulkopuoliselta. Eräs vastaaja kysyi vapaan sanan kommenttikentässä, miksi kyselyssä ei mainittu verotusta. Huomio oli hyvä, mutta verotus oli kuitenkin tietoisesti rajattu tutkimuksesta kokonaan pois. Maatalouden verotus ei poikkea merkittävästi jonkun muun alan yrityksen verotuksesta. Toisaalta verotus aiheena on niin laaja, että sen käsittely olisi jo vaatinut oman tutkimuksensa. Maatalouden kannattavuuskirjanpito heikkoine tunnuslukuineen antoi olettaa, että verotettava yrittäjänvoitto on pieni. Oli myös odotettavissa, että valtaosa vastaajista on maataloudenharjoittajia ja heitä verotetaan lähinnä ansiotulojen mukaan ja kun palkka on pieni, progressiivinen verotus pitää veroprosentin pienenä. Lisäksi pääomatuloprosentti on kaikille sama riippumatta toimialasta.

Vapaan sananosioon lisäsi kommentin 186 vastaajaa. Kommenteissa maatiloilta, jotka ovat saavuttaneet parempaan kannattavuuden tai pyrkivät kannattavuutta parantamaan, aisti ”tekemisen meiningin”, ja esiin nousivat esimerkiksi tuotannon monipuolistaminen, erikoiskas-

vien viljelyn lisääminen (esimerkiksi härkäpavun, öljykasvien ja kuminan), mutta myös erikoistuminen esimerkiksi juureksiin tai laadukkaan lihan tuottamiseen. Vapaan sanan kommentteissa nousivat vahvasti esiin myös kustannusten nousu ja myyntitulojen lasku, Venäjän vientirajoitteet ja poliittisten päättäjien ja viranomaisten luoma byrokratia sekä maataloustukien maksatuksen ongelmat. Useampi vastaaja mainitsi, että ei suosittele lapsilleen maatalouden jatkamista. Osaamisen ja pääoman sijoittaminen maatalouteen tuntui turhalta ja kannattamattomalta. Vaikka kommentteja oli paljon ja ne olivat sävyltään erilaisia ja vaihtelevia, kommentit luettuaan päällimmäiseksi jäi alakulo. Maanviljelijöiden huoli, ei vain omasta, vaan myös kotimaisen ruoantuotannon tulevaisuudesta vaikutti todelliselta.

4.6.1 Pohdinta ja jatkotutkimusehdotukset

Tutkimuksen luotettavuuden ja pätevyyden osoittamiseksi kyselytutkimuksen eri vaiheet ja saadut tulokset on pyritty kuvaamaan riittävän kattavasti. Tutkimuksen pätevyyttä pyrittiin lisäämään pohjaamalla kyselytutkimus aiheeseen liittyvään teoriaan. Tutkimuksesta nousi esiin monta jatkotutkimusehdotusta. Nyt tutkimuskysymys oli ” Miten maatilalla nähdään toiminnan kannattavuus nyt ja tulevaisuudessa?” Kysymykseen saatiin kyllä vastaus, aihe oli ajankohtainen ja kiitettävän moni vastasi kyselyyn. Kyselytutkimuksen kysymykset jäivät kuitenkin sangen yleisluonteisiksi. Ne eivät sellaisenaan antaneet niin yksityiskohtaisia ja selviä vastauksia, kuin näin jälkikäteen olisi voinut toivoa, jotta niiden perusteella olisi voinut antaa jonkinlaisia tarkempia toimenpidesuosituksia tai ehdotuksia maatalojen kannattavuuteen liittyen.

Tuloksia karkeasti yleistämällä, voidaan todeta, että monella suomalaisella maatilalla koetaan maatalouden kannattavuuden heikentyneen eivätkä tulevaisuuden näkymät herätä toivoa paremmasta kannattavuudesta. Maatalouden heikkoon kannattavuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi nähtiin maataloilla yleisesti maataloustuet ja maatalouspolitiikka. Tämä ei oikeastaan yllättänyt, sillä EU:n yhteinen maatalouspolitiikka ja Suomen kansallinen maatalouspolitiikka ohjaavat ja säätelevät maatalouden harjoittamista Suomessa. Vaikka osa kyselyyn vastaajista uskoi oman tilan kannattavuuden paranevan maatalon toiminnan tehostamisella ja tuotannon kasvattamisella, niillä toimenpiteillä ei ratkaista maataloudessa yleisesti vallitsevia ongelmia. Maataloudessa vapaan markkinatalouden ihanteet eivät maatalouspolitiikan takia voi toteutua, joten todelliset mahdollisuudet vaikuttaa maatalouden kannattavuusongelmiin ovat poliittisilla päättäjillä.

Kyselylomakkeessa kartoitettiin tarkasti vastaajien taustatietoja, koska vastaajista ei ollut muuta tietoa kuin oletus maatalouden harjoittamisesta Wakka-kirjanpito-ohjelman myötä. Taustatietojen pohjalta kyselyn vastaajista olisi voinut rajata pienemmän ja yhtenäisemmän otannan ja tarkastella vain sen ryhmän tuloksia. Tällöin tutkimuksen tutkimuskysymyksen olisi

muuttunut vastaamaan valittua otantaa. Opinnäytetyöntekijä piti kuitenkin tärkeänä käsitellä tuloksissa kaikkien vastaajien vastauksia, joten alkuperäinen tutkimuskysymys ilman tarkennuksia säilyi ja tutkimuksesta tuli yleisluonteisempi katsaus erilaisten maatalojen näkemyksistä.

Vastaajilta saatujen taustatietojen perusteella nyt olisi helppo lähettää oikealle kohderyhmälle aiheeseen liittyvä tarkentava kyselytutkimus, sillä saadusta vastausaineistosta ilmeni useita aiheita jatkotutkimukselle. Esimerkiksi sivuelinkeinojen merkitystä maatalan kannattavuuteen olisi hyvä tutkia tarkemmin, varsinkin metsätalouden roolia, koska niin moni vastaaja mainitsi metsätalouden sivuelinkeinokseen. Lisäksi maanviljelijän päätoimisuutta olisi voinut kartoittaa jo tässä tutkimuksessa tarkemmin, samoin kuin maatilalla kokopäiväisesti työskentelevien henkilöiden määrää. Kyselyn vastaukset osoittivat, että maatilat työllistävät ulkopuolisia vähän. Työllistettyjen perheenjäsenten määrää ei kuitenkaan kysytty. Lisäksi kyselyssä ei pyritty ottamaan selvää siitä, kuinka paljon työntekijöiden työtä korvataan ostamalla palveluja urakointina ja kuinka ostopalvelut vaikuttavat kannattavuuteen.

Kyselytutkimus osoitti, että maataloustukien osuus liikevaihdosta vaihtelee tilojen välillä huomattavasti. Täten maataloustukien merkitys maatalan toiminnalle vaihtelee. Vastaukset ja tilojen taustatiedot eivät kuitenkaan vielä riittäneet kertomaan tarkemmin, miksi maatalojen väliset erot ovat niin isoja ja mitkä kaikki tekijät eroihin vaikuttavat. Näitä seikkoja olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin.

Kyselytutkimuksessa kartoitettiin myös sitä, kuinka maatalan kannattavuutta tiloilla seurataan. Vastauksista sai karkeasti sen kuvan, että kannattavuuden seuranta ei pidetä kovin tärkeänä. Kysymys oli ehkä vain puutteellisesti laadittu ja olisi kaivannut tarkentavan kysymyksen eikä näin vajaavaisena antanut oikeaa kuvaa siitä, kuinka maatalan taloutta tiloilla seurataan tai miksi sitä seurataan melko heikosti. Jos tosiaan on niin, että talouden seuranta on melko hataralla pohjalla, voisiko maatalojen toiminta olla kannattavampaa, jos talouden seurantaan panostettaisiin enemmän? Aihe kaipaisi jatkotutkimusta. Samalla olisi aihetta selvittää, onko talousarvion tekemisestä hyötyä ja olisiko talousarvion tekemisestä hyötyä niille, jotka sitä eivät vielä tee? Vain kolmasosa vastaajista sanoi tekevänsä budjetin.

Lähdeluettelo

Jalas, A. 2002. Maa, talous ja tieto. Taloustutkimusta maareformeista EU-Suomeen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Pekkarinen, J. & Sutela, P. 2007. Kansantaloustiede. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Pellinen, J. 2006. Kustannuslaskenta ja kannattavuusajattelu. Economica-kirjasarja. Helsinki: Tallentum.

Pellinen, J., Enroth, A. & Harmoinen, T. (toim.) 2008. Kannattava maatilayritys. Tieto tuottamaan 124. Keuruu: Otavan Kirjapaino.

Penson, J. B. Jr., Capps, O. Jr., Rosson III C. P. & Woodward, R. T. 2006. Introduction to Agricultural Economics. Fourth Edition. Upper Saddle River, NJ: Pearson/Prentice Hall.

Pohjola, M. 2015. Taloustieteen oppikirja. Helsinki: Sanoma Pro.

Rikkonen, P., Harmoinen, T. & Teräväinen, H. (toim.) 2008. Maatilayrityksen menestystekijät. Tieto tuottamaan 123. Proagria Maaseutukeskusten Liitto. Porvoo: WS Bookwell.

Stenbacka, J., Mäkinen, I. & Söderström, T. 2009. Kannattavuuden avaimet. Helsinki: WSOYpro.

Turkki, A. 2007. Tuotantoekonomia. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Sähköiset lähteet

1339/1997. Finlex. Kirjanpitoasetukset. Viitattu 30.4.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1997/19971339>

1142/2005. Finlex. Laki varojen arvostamisesta verotuksessa. Viitattu 30.4.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20051142>

Luke. 2014. Maatalouden kannattavuus syöksyi alamäkeen jo viime vuonna. Tiedote

17.12.2014. Viitattu 2.2.2016. <https://www.luke.fi/tiedote/maatalouden-kannattavuus-syoksyi-alamakeen-jo-viime-vuonna/>

Luke. 2016a. Maatalouden kannattavuus kriisirajoilla. Viitattu 3.4.2016.

<https://www.luke.fi/uutiset/maatalouden-kannattavuus-kriisirajoilla/>

Luke. 2016b. Maidon tuottajahinta laski, viljan pysyi ennallaan ja perunen nousi. Viitattu

3.4.2016. <https://www.luke.fi/uutiset/maidon-tuottajahinta-laski-viljan-pysyi-ennallaan-ja-perunan-nousi/>

Luke. 2016c. Ruoka- ja luonnonvaratilastojen e-vuosikirja 2015. Viitattu 2.2.2016.

http://stat.luke.fi/sites/default/files/ruokajaluonnonvaratilastot_evuosikirja_0.pdf

Luke Taloustohtori. 2016a. Kannattavuuskerroin. Viitattu 3.4.2016.

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/aikasarja/Kannattavuuskerroin_tuotantosuunnittain

Luke Taloustohtori. 2016b. Kokonaispääoman tuotto-% tuotantosuunnittain. Viitattu 3.4.2016.

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/aikasarja/Kokonaispääoman_tuotto-%_tuotantosuunnittain

Luke Taloustohtori. 2016c. Oma pääoma tuotantosuunnittain. Viitattu 3.4.2016.

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/aikasarja/Oma_pääoma_tuotantosuunnittain

Luke Taloustohtori. 2016d. Taselaskelma. Viitattu 3.4.2016.

<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/aikasarja/Taselaskelma>

Luke Taloustohtori. 2016e. Tuloslaskelma. Viitattu 3.4.2016.

<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/aikasarja/Tuloslaskelma>

Luke Taloustohtori. 2016. Yrittäjätulo tuotantosuunnittain. Viitattu 3.4.2016.

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/aikasarja/Yrittajätulo_tuotantosuunnittain

MMM. 2016. Vuoden 2015 satovahinkojen korvauksista päätetty. Tiedote 31.3.2016. Viitattu

10.4.2016. http://mmm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/vuoden-2015-satovahinkojen-korvauksista-paatetty.

MTK. 2015. Maatalouden kannattavuus. Viitattu 14.2.2016.

https://www.mtk.fi/maatalous/maatalouden_kannattavuus/fi_FI/maatalouden_kannattavuus/

Mäkinen, H. & Ylätalo, M. 2008. Maatilojen menestyminen ja menestystekijät. Helsingin yliopisto. Taloustiedon laitos. Viitattu 20.2.2016.

https://www.researchgate.net/profile/Heikki_Maekinen/publication/255646262_Maatilojen_menestyminen_ja_menestymistekijät/links/53ecab150cf24f241f15973a.pdf

Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.) 2015. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2015. 2. korjattu painos. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 25/2015. Viitattu 30.4.2016.

https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/486005/luke-luobio25_2015.pdf?sequence=1

Niemi, J., Liesivaara, P., Lehtonen, H., Huan-Niemi, E., Kettunen, L., Kässi, P. & Toikkanen, H. 2014. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka vuosina 2014-2020 ja Suomen maatalous. MTT raportti 130. Jokioinen: MTT. Viitattu 14.2.2016.

<http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti130.pdf>

Niskanen, O. ja Myyrä, S. 2015. Maidon hintariskeihin varautuminen. Katsaus hintariskien hallinnan välineisiin. Helsinki: Luonnonvarakeskus. Viitattu 14.2.2016.

http://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/519746/luke-luobio_58_2015.pdf?sequence=4

Valtioneuvoston kanslia. 2015. Ratkaisujen Suomi Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Viitattu 2.3.2016

http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82

Vero. 2016. Veroilmoituksen antaminen - maatalousyrittäjä. Viitattu 24.1.2016.

https://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Maatalousyrittaja_ja_metsanomistaja/Veroilmoitus_maatalous/Veroilmoituksen_antaminen_maatalousyrittaja%2810860%29

Kuviot

Kuvio 1: Vastaajan ikä	27
Kuvio 2: Maatilan päätuotantosuurta	28
Kuvio 3: Maatilan sivuelinkeino.....	29
Kuvio 4: Vastaajien koulutustausta	29
Kuvio 5: Maatilan koko	30
Kuvio 6: Maatilan sijainti	31
Kuvio 7: Yhtiömuoto.....	32
Kuvio 8: Maataloustuen osuus liikevaihdosta	33
Kuvio 9: Luomutilan kannattavuuteen vaikuttavat tekijät	34
Kuvio 10: Luomutilojen kannattavuuden muutokseen vaikuttaneet tekijät.....	35
Kuvio 11: Luomutilojen tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavat tekijät	36
Kuvio 12: Maatilan kannattavuuden seuranta.....	37
Kuvio 13: Maatilan kannattavuuteen vaikuttavat tekijät	38
Kuvio 14: Kannattavuuslukujen seurannan vaikutus päätöksentekoon	39
Kuvio 15: Kannattavuuden muutos viimeisen 5 vuoden aikana	41
Kuvio 16: Kannattavuuden muutokseen vaikuttaneet tekijät.....	41
Kuvio 17: Kannattavuuden kehitys tulevaisuudessa	42
Kuvio 18: Tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavat tekijät.....	43
Kuvio 19: Maidontuottajien tilakokojakauma ja keskiarvo eläinmäärästä.....	47
Kuvio 20: Maidontuottajien tapa seurata kannattavuutta	48
Kuvio 21: Maidontuotannon kannattavuuteen vaikuttavat tekijät	49
Kuvio 22: Kannattavuuden muutos maidontuotantotilalla.....	50
Kuvio 23: Kannattavuuden muutokseen vaikuttaneet tekijät maidontuotantotilalla	50
Kuvio 24: Kannattavuuden kehitys tulevaisuudessa maidontuotantotilalla	51
Kuvio 25: Tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavat tekijät maidontuotantotilalla.....	52
Kuvio 26: Naudanlihantuotannon kannattavuuteen vaikuttavat tekijät	54
Kuvio 27: Kannattavuuden muutos naudanlihantuotantotilalla.....	55
Kuvio 28: Kannattavuuden muutokseen vaikuttaneet tekijät naudanlihantuotantotilalla ..	55
Kuvio 29: Tulevaisuuden kannattavuus, maidontuotanto verrattuna naudanlihantuotantoon ⁵⁶	
Kuvio 30: Tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavat tekijät, verrattuna maidontuottajien ja naudanlihantuottajien vastauksia.....	57
Kuvio 31: Sikatilojen pinta-alajakauma.....	58
Kuvio 32: Kannattavuuden muutoksiin vaikuttaneet tekijät sianlihantuotantotiloilla	59
Kuvio 33: Tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavat tekijät sianlihantuotantotiloilla ...	60
Kuvio 34: Kasvinviljelytilojen pinta-alajakauma	62
Kuvio 35: Kasvinviljelytilojen kannattavuuteen vaikuttavat tekijät.....	63
Kuvio 36: Kasvinviljelytilojen kannattavuuden muutos	64
Kuvio 37: Kannattavuuden muutokseen vaikuttaneet tekijät kasvinviljelytiloilla	65
Kuvio 38: Tulevaisuuden kannattavuus kasvinviljelytiloilla	66
Kuvio 39: Tulevaisuuden kannattavuuteen vaikuttavat tekijät kasvinviljelytiloilla	66

Taulukot

Taulukko 1: Suositus maatalouden taseeksi (Pellinen ym. 2008. 54-55 ja Luke Taloustohtori Tase 2016.).....	17
Taulukko 2: Suositus maatalouden oikaistuksi tuloslaskelmaksi (Pellinen ym. 2008. 60 ja Luke Taloustohtori Tuloslaskelma. 2016)	18
Taulukko 3: Käyttökate ja käyttökate-% (Luke Taloustohtori. Tuloslaskelma)	20
Taulukko 4: Liiketulos ja liiketulos-% (Luke Taloustohtori. Tuloslaskelma 2016)	20
Taulukko 5: Nettotulos ja nettotulos-% (Luke Taloustohtori 2016. Tuloslaskelma)	21
Taulukko 6: Kokonaispääoman tuotto-% (Luke Taloustohtori 2016. Kokonaispääomantuotto-%.)	22
Taulukko 7: Oma pääoma ja oman pääoman tuotto-% (Luke Taloustohtori Oma pääoma 2016)	22

Taulukko 8: Yrittäjätulo (Luke Taloustohtori Yrittäjätulo 2016)	23
Taulukko 9: Kannattavuuskerroin (Luke Taloustohtori Kannattavuuskerroin 2016)	24

Liite 1
Opinnäytetyön kysely maatalojen kannattavuudesta

Hyvä maanviljelijä, auta opiskelijaa tekemään tutkimuksesta merkityksellinen ja vastaa kyselyyn maatilan kannattavuudesta!

Olen Laurea ammattikorkeakoulun opiskelija ja opiskelen liiketalouden tradenomiksi Tikkurilassa Vantaalla. Tämä kysely on osa opinnäytetyötäni, jossa tutkin maatalojen kannattavuutta Suomessa. Tämän kyselyn myötä toivon saavani maataloilta ympäri Suomen rehellisiä vastauksia siitä, kuinka maataloilla nähdään maatalouden kannattavuus tämän päivän Suomessa ja mitkä tekijät vaikuttavat maatalojen kannattavuuteen.

Kysely sisältää monivalintakysymyksiä, joten kyselyyn on helppo ja nopea vastata. Kaikki vastaukset käsitellään nimettöminä. Tutkimuksessa tuloksia käsitellään ryhmissä eikä yksittäisen tilan tietoja voi tunnistaa tutkimustuloksista.

Kyselyn e-lomakkeen löydät osoitteesta #url#. Jotta vain kutsutut vastaisivat kyselyyn, kirjaudu tunnuksilla: tunnus #tunnus# ja salasana #salasana#.

Jos kyselyn tiimoilta ilmenee kysyttävää, voit lähettää kysymyksen sähköpostilla. Vastaathan perjantaihin 11.3.2016 mennessä. Vastanneiden kesken arvon 50 euron S-ryhmän lahjakortin. Kyselykutsu on lähetetty Maatalouden Laskentakeskuksen Wakka-asiakkaille. Jos et ole maanviljelijä, maaseutuyrittäjä, kysely ei koske sinua ja voit poistaa viestin.

Kiitos jo etukäteen ajastasi ja vastauksistasi.

Ystävällisin terveisin

Minttu Harjula

Sähköinen kyselylomake maanviljelijöille

Kyselytutkimus maatilojen kannattavuudesta

Kysely sisältää monivalintakysymyksiä, joten kyselyyn on helppo ja nopea vastata. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja nimettöminä. Tutkimuksessa tuloksia käsitellään ryhmissä eikä yksittäisen tilan tietoja voi tunnistaa tutkimustuloksista. Jos kyselyyn tiimoilta ilmenee kysyttävää, voit lähettää kysymyksen sähköpostilla maatilatutkimus@maatalousministerio.fi. Kysymyksiin, joissa on pallo-vastausvaihtoehtoja, voi vastaukseksi valita vain yhden vaihtoehdon. Kysymyksiin, joissa vastausvaihtoehdot ovat nelliöitä, vastauksena voi valita useamman vaihtoehdon.

Taustatiedot

Ikä

alle 20 20-35 36-50 51-70 yli 70

1. Vastaajan ikä vuosina

Päätuotantosuunta

2. Mikä on maatilasi päätuotantosuunta? Maidontuotanto
 Naudanlihantuotanto
 Siianlihantuotanto
 Kasvinviljely
 Broilerinluotanto
 Muu, mikä?

3. Onko maatilalla sivuelinkeinoja?

<input type="checkbox"/> Metsätalous	<input type="checkbox"/> Matkailupalvelut
<input type="checkbox"/> Energiantuotanto	<input type="checkbox"/> Kuljetuspalvelut
<input type="checkbox"/> Urakointi	<input type="checkbox"/> Hevosalan palvelut
<input type="checkbox"/> Rakennusala	<input type="checkbox"/> Hoito- ja hoivapalvelut
<input type="checkbox"/> Elintarvikkeiden jatkojalostus	<input type="checkbox"/> Muu, mikä?

Tähän voi täydentää puuttuvan sivuelinkeinon

Koulutus

4. Mikä kuvaa parhaiten korkeinta koulutusastettasi tai korkeinta tutkintoasi? Peruskoulu
 Lukio
 Opistotason ammatillinen koulutus
 Ammattikorkeakoulu
 Yliopisto

Maatilan koko

5. Mikä on maatilasi viljelypinta-ala? alle 10 ha
 10 - 30 ha
 31 - 50 ha
 51 - 100 ha
 101 - 200 ha
 yli 200 ha

6. Jos kyseessä on kotieläintila, kuinka paljon tilalla on tuotantoeläimiä?

Eläinten lukumäärä

Eläinten laji

Sijainti

Etelä-Suomi Väli-Suomi Itä-Suomi Pohjois-Suomi

7. Millä alueella maatilasi sijaitsee?

Työntekijät

8. Onko maatilalla palkattuja työntekijöitä? Jos on, kuinka monta?

Yhtiömuoto

Maatalouden harjoittaja Maatalousyhtymä Avoin yhtiö Kommandiittiyhtiö Osakeyhtiö Kuolinpesä

9. Mikä on maatilayrityksen yhtiömuoto?

Työ tilan ulkopuolella

Kyllä Ei

10. Työskenteleekö ensisijainen viljelijä tai puoliso tilan ulkopuolella?

Maataloustuki

alle 20 % 20 - 50 % 51 - 70 % yli 70 %

11. Mikä on maataloustuen osuus liikevaihdosta?

Luomu

Kyllä Ei

12. Onko maatilasi luomutila?

Kannattavuus

13. Miten seuraat maatilasi toiminnan kannattavuutta? Valitse korkeintaan 3 vaihtoehtoa. ?

- Seuraan kuukausittain menoja ja tuloja tilioitteita
- Tallennan tilitapahtumat säännöllisesti kirjapito-ohjelmaan ja seuraan ohjelman antamia tase- ja tuloslaskelmaraportteja
- Tallennan tilitapahtumat säännöllisesti kirjapito-ohjelmaan ja lasken ja seuraan kannattavuuden tunnustuksia
- Vuoden aikana mututuntumalla, veroilmoituksen täyttäminen kertoo totuuden
- En seuraa mitenkään toiminnan kannattavuutta
- Rahaa on riittänyt menojen kattamiseen, se tieto riittää
- Asiakastytyväisyys kertoo riittävästi kannattavuudesta
- Jos elämänlaatu tuntuu hyvältä, maatilani toiminta on riittävän kannattavaa

14. Mitkä tekijät vaikuttavat maatilasi kannattavuuteen? Valitse korkeintaan 5 vaihtoehtoa. ?

<input type="checkbox"/> Suomen yleinen taloustilanne	<input type="checkbox"/> Ammatillainen ja onnistunut voimavarojen ja muiden tuotannontekijöiden hallinta
<input type="checkbox"/> Maatalouspolitiikka	<input type="checkbox"/> Tulojen ja menojen oikea suhde
<input type="checkbox"/> Maataloustuet	<input type="checkbox"/> Vain vähän velkaa tai ei ollenkaan
<input type="checkbox"/> Maatilani ammattimainen ja tavoitteellinen johtaminen ja päätöksenteko	<input type="checkbox"/> Tuotannon tehostuminen
<input type="checkbox"/> Maataloustuotteiden maailman markkinahinnat ja kysyntä ja tarjonta	<input type="checkbox"/> Osaavat ja sitoutuneet työntekijät
<input type="checkbox"/> Kasvukauden sää	<input type="checkbox"/> verkostot ja yhteistyökumppanit
<input type="checkbox"/> Tuotteiden laatu	<input type="checkbox"/> Yrittäjän terveys
<input type="checkbox"/> Tuotantokustannusten tietoinen karsiminen	<input type="checkbox"/> Luomutuotanto
<input type="checkbox"/> Kotieläintilalla eläinten hyvinvointi	<input type="checkbox"/> Katetuottoalaskelmienteko myyntituotteista
<input type="checkbox"/> Pitkäjänteisyys, tilan kestävä kehittäminen ja pitkäntähtäimen tavoitteet	<input type="checkbox"/> Myyntituotteiden hinnoittelu

15. Miten kannattavuuslukujen seuranta vaikuttaa päätöksentekoon maatilalla? Valitse korkeintaan 2 vaihtoehtoa. ?

<input type="checkbox"/> Helpottaa päätöksentekoa	<input type="checkbox"/> Hidastaa päätöksentekoa
<input type="checkbox"/> Nopeuttaa päätöksentekoa	<input type="checkbox"/> Ei vaikuta päätöksentekoon
<input type="checkbox"/> Vaikeuttaa päätöksentekoa	<input type="checkbox"/> En seuraa kannattavuuslukuja

Budjetti

Kyllä Ei

16. Tehdäänkö tilalla tulo- ja menoarvio seuraavalle vuodelle?

17. Miten maatilasi kannattavuus on muuttunut viimeisen 5 vuoden aikana? Valitse vain sopivin vaihtoehto. ?

<input type="checkbox"/> Kannattavuus on parantunut	<input type="checkbox"/> Kannattavuus on pysynyt vakaasti samalla tasolla
<input type="checkbox"/> Kannattavuus on heikentynyt	<input type="checkbox"/> En osaa sanoa
<input type="checkbox"/> Kannattavuus on vaihdellut vuosittain	

18. Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet kannattavuuden muutokseen? Valitse korkeintaan 7 vaihtoehtoa. ?

- Kustannusten nousu
- Kustannusten lasku
- Myyntitulojen lasku
- Myyntitulojen nousu
- Tuotannon lasku
- Tuotannon kasvu
- Tuotannon tehostuminen
- Investoinnit
- Tuotantosuunnan vaihto
- Yrittäjän vaihtuminen, esim sukupolvenvaihto
- Työntekijät
- Toiminta vakiintunut, ei merkittäviä muutoksia
- Maatalouspolitiikan muutokset
- Maatilan laajentaminen
- Pellojen vuokraus

19. Miten näet maatilasi kannattavuuden kehittyvän tulevaisuudessa? Valitse vain sopivin vaihtoehto. ?

- Kannattavuus paranee hieman
- Kannattavuus paranee merkittävästi
- Toiminta jatkuu vakaana, kannattavuus pysyy ennallaan
- Kannattavuus heikkenee hieman
- Kannattavuus heikkenee merkittävästi
- Kannattavuus on niin heikko, että toiminta täytyy lopettaa
- Toiminta loppuu eläköitymisen takia

20. Mitkä tekijät vaikuttavat näkemykseen maatilasi tulevaisuudesta? Valitse korkeintaan 7 vaihtoehtoa. ?

- Kustannusten nousu
- Kustannusten lasku
- Myyntitulojen nousu
- Myyntitulojen lasku
- Tuotannon kasvu
- Tuotannon pienentyminen
- Tuotannon tehostuminen
- Investoinnit
- Tuotantosuunnan vaihto
- Yrittäjän vaihtuminen, esim sukupolvenvaihto
- Työntekijät
- Toiminta vakiintunut, ei merkittäviä muutoksia
- Maatalouspolitiikan muutokset
- Maatilan laajentaminen
- Pellojen vuokraus

Tähän voi täydentää vastauksia tai kommentoida vapaasti

Tietojen lähetyk

Tallenna | Esitäyttö URL

Kiitos paljon vastauksistasi! Jakamasi mielipiteet ja näkemyksesi ovat tärkeitä. Tulokset julkaisen valmiin opinnäytetyön muodossa kesään 2016 mennessä. Opinnäytetyö on luettavissa Laurea Finna tiedonhakupalvelusta <https://laurea.finna.fi/Content/about>